

Institutt for samfunnsvitenskap

Hvordan kan midlertidige prosjekter bidra til å skape mer vitale byrom og inkluderende byer?

En kvalitativ studie av prosjektet Inkluderende Arktiske byrom

Kornelia Farnes

Masteroppgave i Samfunnsplanlegging og kulturforståelse, SPL-3900, mai 2022

Forord

Denne masteroppgaven markerer slutten på noen inspirerende og lærerike år som student ved UiT Norges arktiske universitet. Jeg er takknemlig overfor alle mine flotte medstudenter fra både bachelor- og masterstudiet i samfunnsplanlegging og kulturforståelse.

Stor takk rettes til alle informantene som villig har delt av sine fargerike tanker og ønsker for byrom i Tromsø, som gjennom feltsamtaler har bidratt med viktig innsikt i mulighetspotensiale for midlertidige byrom.

Stor takk rettes til min arbeidsgiver Nordnorsk Design- og Arkitektursenter, for å gi meg tiden og fleksibiliteten til å følge prosjektet Inkluderende Arktiske byrom både som forsker og ansatt. Til min leder Michele, jeg setter stor pris på alle våre diskusjoner og samtaler både på og utenfor kontoret.

Jeg ønsker å rette en stor takk til min veileder Anniken, som med sitt engasjement har vært en viktig støttespiller i arbeidet med denne masteroppgaven. Jeg setter stor pris på all hjelp og gode diskusjoner underveis og ikke minst dine faglige innspill som har vært uvurderlige.

Til slutt ønsker jeg å rette en stor takk til min kjære familie, samboer og venner for all støtte og motivasjon gjennom dette mastergradsprosjektet. En spesiell takk til Aleksander som også har lest korrektur.

Kornelia Farnes,

Tromsø, 14. mai 2022

Sammendrag

Med denne masteroppgaven ønsker jeg å undersøke ulike perspektiver på inkludering i offentlige byrom. Byrom er noe som angår oss alle på en eller annen måte. Offentlige byrom er der mennesker møtes, og hvor en stor del av dagliglivet foregår. Masteroppgaven retter søkelyset mot hva det er som gjør at våre offentlige byrom oppleves som inkluderende og levende. Hensikten er å illustrere om, og i så fall, hvordan midlertidige prosjekt kan bidra til å skape mer vitale byrom og inkluderende byer, uten en naiv feiring at alle intervensjoner er til det gode. Dette vises gjennom eksempler fra byromsprosjektet Inkluderende Arktiske byrom i Tromsø. I tillegg diskuteres sentrale utfordringer og muligheter ved temporær og eksperimentell planlegging. Analysen tar utgangspunkt i en kvalitativ casestudie med feltsamtaler og deltakende observasjon som metode. Definisjonen av hva som er gode byrom og inkluderende byer vil variere, men det er tydelig at temporære aktiviteter kan være et viktig virkemiddel for å omfavne lokale stedskvaliteter. Funnene viser at det temporære tilfører byen noe spennende og uforventet. Gode byrom blir gode møteplasser, og disse møteplassene blir en arena som åpner for nye relasjoner og de interessante møtene og samtalene som oppstår når ulike mennesker samles. Samtidig som en variasjon av gode byrom er viktige for å bidra til å skape mer rettferdige og mangfoldige byer. Med begrepene stramme og elastiske, vitale og temporære byrom som teoretisk inngang viser jeg hvordan midlertidighet kan tilføre byrom vitalitet.

Innholdsfortegnelse

1	INTRODUKSJON	1
1.1	INKLUDERENDE BYROM	1
1.2	ULIKE BYMILJØ OG URBANISME.....	2
1.3	PROSJEKTET INKLUDERENDE ARKTISKE BYROM	4
1.4	PROBLEMSTILLING OG FORSKNINGSPØRSMÅL.....	6
1.5	OPPGAVEN OPPBYGNING OG STRUKTUR	7
2	KONTEKST	9
2.1	NORDNORSK DESIGN- OG ARKITEKTURSENTER (NODA).....	9
2.1.1	<i>NODA_Ung</i>	9
2.1.2	<i>NODA_Arctic</i>	9
2.2	VINTERBYEN TROMSØ.....	10
3	TEORETISK TILNÆRMING OG BEGREPER	13
3.1	ULIKE PERSPEKTIVER PÅ STED OG ROM.....	13
3.2	STRAMME OG ELASTISKE BYROM SOM ANALYTISK BEGREP	15
3.3	DEMOKRATISKE BYROM.....	20
3.4	VITALE BYER.....	25
3.5	TEMPORÆRE BYROM	26
4	METODISKE VALG OG DATAINNSAMLING	29
4.1	KVALITATIV BESKRIVELSE AV FELTARBEIDET	31
4.1.1	<i>Prosjektets faser</i>	31
4.1.2	<i>Dokumentanalyse</i>	35
4.1.3	<i>Deltakende observasjon i felt</i>	36
4.1.4	<i>Feltsamtaler</i>	38
4.2	ETISKE VURDERINGER.....	39
4.3	REFLEKSJON OMKRING EGEN POSISJON.....	40
4.4	OPPGAVEN RELEVANS	42
4.5	OPPSUMMERING	43
	ANALYSE	44
5	PROSTNESET, EN TEMPORÆR TRANSFORMASJON AV ET BYROM	45
5.1	JAKTEN PÅ DE MANGE STEMMENE I BYEN	48
5.2	UNGE STEMMER – Å LYTTTE TIL BARN OG UNGE	50
5.2.1	<i>Vi vil ha fargefontene og en supernova</i>	51
5.3	FRA IDÉ TIL VIRKELIGHET VED BRUK AV LOKAL FAGKOMPETANSE	55
5.4	BYROMSFEST FOR ALLE.....	58

5.5	FRA FORMELL TIL UFORMELL BYUTVIKLING	60
5.6	KRITISKE REFLEKSJONER	63
5.7	OPPSUMMERING	65
6	FRA PROSJEKT TIL HVERDAGSBYROM.....	66
6.1	Å VITALISERE BYROM	71
6.2	NÅR LYSENE SLUKKER OG MUSIKKEN SKRUS AV	75
6.3	PROSJEKT OG FORANKRING	77
6.4	BEHOV FOR SAMARBEIDENDE PLANARBEID.....	78
6.5	OPPSUMMERING	81
7	AVSLUTNING OG OPPSUMMERING	83
7.1	AVSLUTTENDE REFLEKSJONER.....	87
	REFERANSELISTE.....	89
	DOKUMENTER, ARTIKLER OG NETTBASERTE REFERANSER	92
	VEDLEGG 1: INFORMASJONSSKRIV TIL INFORMANTER OM FORSKNINGSPROSJEKTET.....	95
	VEDLEGG 2: TEMATISK INTERVJUGUIDE.....	97

Figurliste

FIGUR 1. BILDESAMLING SOM VISER ET FARGERIKT UTVALG FRA NOE AV DET SOM FOREGIKK UNDER BYROMSFEST I TROMSØ SENTRUM, 2021. FOTO HENTET FRA: NODA.	4
FIGUR 2. EN VINTERDAG I TROMSØS GATER, 2022. FOTO: KORNELIA FARNES.	10
FIGUR 3. BILDE SOM VISER DEN MULTIFUNKSJONELLE BANEN PÅ CHARLOTTENLUND I TROMSØ. FOTO: HENRIK ROMSAAS.	18
FIGUR 4. FIENDTLIG ARKITEKTUR SOM RAMMER DYRELIVET. FOTO: SWNS.	19
FIGUR 5. FIENDTLIG ARKITEKTUR SOM RAMMER MENNESKER. FOTO: ADAM BENTLEY. HENTET FRA: UNSPLASH.COM.....	19
FIGUR 6. BILDER FRA INNSIKTSWORKSHOPS OG PÅ BEFARING I INNSIKTSFASEN. FOTO HENTET FRA: NODA, 2021.....	33
FIGUR 7. KART OVER PROSTNESET MED PIL SOM VISER TORGET PROSJEKTET HAR JOBBET MED, TROMSØ. BILDE HENTET FRA: ARCGIS, 2021.....	45
FIGUR 8. OVERSIKTSBILDE AV TORGET PÅ PROSTNESET OG HAVNETERMINALEN. BILDE HENTET FRA: GOOGLE MAPS, 2021	46
FIGUR 9 3D-MODELL AV PROSTNESET MED INNSPILLENE FRA DELTAKERNE FESTET PÅ FARGEDE FLAGG. FOTO: NODA.....	52
FIGUR 10. VISUELL PRESENTASJON AV NOEN AV INNSPILLENE FRA INNSIKTSWORKSHOP MED BARN OG UNGE. ILLUSTRERT AV LIV RAGNHILD KJELLMANN.	53
FIGUR 11. MÅL FOR TROMSØ KOMMUNES ARBEID RETTET MOT BARN OG UNGE SETT I SAMMENHENG MED PROSJEKTETS MÅLOPPNÅELSE.....	54
FIGUR 12. ILLUSTRASJON AV DE FIRE PAVILJONGENE SOM KOM FREM PÅ WORKSHOP MED DE LOKALE FORMGIVERE. FOTO: NODA.	57
FIGUR 13. FNs BÆREKRAFTSMÅL NUMMER 11. HENTET FRA: FN.NO.....	67
FIGUR 14. STEMNINGSBILDE FRA AMFIET UNDER BYROMSFESTEN TIL NODA. FOTO HENTET FRA: NODA, 2021.....	73
FIGUR 15. OVERSIKT OVER UTFORDRINGER OG MULIGHETER I TROMSØ KOMMUNE. HENTET FRA: TROMSØ KOMMUNE, 2020, s. 6).....	79

1 Introduksjon

1.1 Inkluderende byrom

Byrom er noe som angår alle på en eller annen måte. Offentlige byrom er der mennesker møtes, og hvor en stor del av dagliglivet foregår. Men hva er det som gjør at byrom oppleves inkluderende og levende? Denne masteroppgaven skal belyse temaet gjennom en kvalitativ casestudie av byrommene i Tromsø. Jeg skal studere intervensjoner og undersøke spennet mellom plan og spontanitet. Masteroppgaven har som formål å undersøke om midlertidige byrom som strategi i byplanlegging kan bidra til mer levende byrom og inkluderende byer. For å ivareta interessen for og i byene, er det et behov for mer og ny kunnskap om hvordan gode byrom oppstår, og enda viktigere, hvordan de opprettholdes. Gode byrom blir gode møteplasser for lokalbefolkningen og for besøkende. Møteplassene blir en arena som åpner for nye relasjoner og de interessante møtene og samtalene som oppstår når ulike mennesker samles. Samtidig som en variasjon av gode byrom kan bidra til å skape mer rettferdige og mangfoldige byer. Byen er et sted hvor en rekke ulike krefter utspiller seg hver eneste dag. I løpet av de siste tiårene har byutvikling vært preget av fokus på å utvikle levende byer hvor folk ønsker å oppholde seg, bo og leve (Sager, 2015). I følge Vestby (2019) er dette for å gjøre byen mer attraktiv i møte med konkurransen fra andre byer. Konkurransen dreier seg om å trekke til seg arbeidskraft, nye innbyggere og kapital. Med det kommer også den kapitalorienterte byutviklingen, som i følge Førde (2021) ofte feiler i å ivareta mangold og sosial inkludering. Offentlige byrom har blitt et satsingsobjekt som følger av mer entreprenørorientert bypolitikk. Den entreprenøriske bypolitikken fokuserer ofte på omdømme og estetikk, noe som går på bekostning av sosiale kvaliteter og lokale behov (Bergsli og Aspen, referert i Førde, 2021). Mye av dagens byutviklingspolitikk handler om å styrke byens tiltrekningskraft, både i form av økonomisk vekst og med mål om økt byliv gjennom sosial interaksjon (Pløger, 2019). Bjerkeset (2019) mener byutviklingstrender viser at byplanlegging i større grad prioriterer en strammere og mer forutsigbar form, fremfor det mer elastiske. Kanskje er det fordi vi mennesker ofte søker mot det kjente og trygge? For å skape vitale byrom og inkluderende byer er det behov for gode møteplasser som legger opp til de uforutsette møtene mellom folk. Hvordan vi skal legge til rette for disse møteplassene finnes det ingen universell fasit på, men flere prosjekter av nyere tid viser at en hensiktsmessig metode kan være en mer elastisk tilnærming med planprosesser og byrom som tar høyde for litt kaos og tillater noe uferdighet. Dette er en strategi blant annet Aspen og

Pløger (2015) er tilhenger av. Byplanlegging skal selvfølgelig bidra til å utvikle steder, men det er også viktig å anerkjenne at steder blir til som følge av spontane hendelser.

Vitalismen er en filosofisk tilnærming med bakgrunn fra Nietzsche, Bergson og Simmel. I følge Aspen og Pløger (2015) bør byen og bylivet sees gjennomstrømmet av vitalistiske krefter. Kort forklart handler vitalisme om hvordan livskraftene preger og utfolder seg i menneskelivet. Det er noe som oppstår og er vedvarende overalt (Aspen og Pløger, 2015). I denne sammenhengen skal jeg se på hvordan vitalistiske krefter utfolder seg i Tromsø. Vitalistiske krefter har alene lite konkret substans, men effekten av de vitalistiske kreftene kan være veldig konkrete, og ikke minst viktige for å forstå sted og rom. Det handler om å forstå hvordan sted og rom oppleves. Offentlige rom bør være inkluderende, pluralistisk og tilgjengelig for alle, uavhengig av faktorer som kjønn, etnisitet eller klasse. Byrom er fysiske rammer for en viktig sosial funksjon i samfunnet og en felles arena for sosial interaksjon blant mennesker.

1.2 Ulike bymiljø og urbanisme

Byer og byrom har alle ulike kvaliteter som bidrar til å gjøre dem attraktive, og de ulike bymiljøene er avhengig av variasjon og mangfold av rom som kan tilby ulike kvaliteter til befolkningen. Men stedets attraktivitet og tiltrekningskraft er også avhengig av flere faktorer. For eksempel fysisk tilgjengelighet og hvilke kvaliteter stedet kan tilby i form av sine tjenester. Lokale byutviklingstrender er ofte av en strammere karakter, hvilket betyr mer tradisjonell og trygg utvikling der tilfeldighetene får mindre plass. Det er i følge Aspen og Pløger (2015) et paradoks når målet er å utvikle åpne, sosiale og vitale bymiljøer. For å utvikle de nevnte bymiljøene hevder Aspen og Pløger (2015) at det må skje i en salig blanding av kaos og orden, nettopp fordi en ikke kan planlegge byen i detalj. Begrepet vitalisme tilfører urban byutvikling en mer nyansert tolkning der det legges vekt på å forstå sted og rom, og ikke minst forstå hvordan det er menneskene som til slutt er den viktigste faktoren i skapelsen av stedet. En annen stor utfordring er nåtidens hegemoniske diskurs omkring byutvikling som kjennetegnes av gode forsetter og ambisjoner (Aspen og Pløger 2015). Diskursen er preget av et svært tiltalende, men dog et noe kryptert språk mener de. «Skal man ta hva de store byutviklingsaktørene sier, for pålydende, satser de alle gjennomgående på å utvikle levende og mangfoldige boligområder og bydeler, gjerne med

tilleggs kvaliteter av å være «bærekraftige», «innovative» og «smarte» (Aspen og Pløger, 2015, s.10).

Kvalitetene som trekkes frem er gode kvaliteter i byutvikling, men de diskursive særtrekkene som blant annet dreier seg strategiske ordvalg som eksempelvis bærekraft, inkludering og universell utforming gjør det utfordrende å komme med kritiske perspektiver til planene.

Fokuset på å sikre gode kvaliteter i byrommet er bra, men en klar utfordring er medvirkningsprosessene som foregår i forkant. Dagens praksis viser lite medvirkning utover plan- og bygningslovens minstekrav (Hanssen, 2015). Bred medvirkning og innbyggerengasjement er viktig for å oppnå inkluderende byutvikling. Ved å sikre medvirkning utover minstekravet og kanskje enda viktigere, å gå bort fra den hierarkiske tilnærmingen vil vi kanskje se flere byrom med kvaliteter som åpner for sosiale møter på tvers av den mangfoldige befolkningen.

Opplevelsen av rommets affektive krefter underkommuniseres i for stor grad, fordi fokuset er rettet mot de fysiske strukturene. Sissel Engblom sin tolkning av begrepet urbanisme finner jeg veldig inspirerende. Beskrivelsen fikk meg til å tenke på hvordan jeg selv ønsker at fremtidens byer og bysamfunn bør være. Urbanisme handler om mennesker, om å skape kvalitet i hverdagslivene våre og en mer bærekraftig fremtid. Byutvikling må skje med menneskene i fokus. Det har lenge vært fokus på den fysiske utformingen, men fremtidens byer vil trolig bli påvirket i større grad av ny teknologi som reduserer menneskelig kontakt og eksempelvis mikromøter. Mikromøter er helt essensielt i hverdagslivet, det å bli sett og anerkjent som menneske, for eksempel kan et enkelt «hallo» fra en fremmed på bussholdeplassen kan være viktige øyeblikk som kan bidra til at byen oppleves litt mer inkluderende for den enkelte. Engblom stiller seg også kritisk til at mange tror fremtidens byer bygges ved hjelp av ny teknologi. I en stadig mer digitalisert verden ser vi at behovet for menneskelig kontakt og inkludering øker. Derfor er byen som møteplass vår mest samfunnsnyttige oppfinnelse og den mest effektive «maskinen» for å lykkes med dette (Engblom intervjuet av Stene, 2021). Behovet til byens innbyggere bør være utgangspunktet i fremtidig byutvikling, med grunnleggende mål som å skape en trygg og sosial hverdag for alle. Klem (2018) viser eksempelvis til forskning som illustrerer at byer historisk er planlagt etter et bevegelsesmønster med bakgrunn i behovet for å forflytte seg fra A til B og er av maskulin karakter.

1.3 Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom

«Byrom er veldig spennende og særlig Arktiske byrom, men de er også preget av mye vær og et tøft klima, og kan tidvis virke lite inviterende både for innbyggere og besøkende. Mange offentlige rom i nord er svært attraktive på varme sommerdager, men når vinteren kommer står disse arealene ofte mer ubrukte og fremstår som utilgjengelige for byens befolkning og tilreisende turister. Blomsterkasser, lekeapparater og benker ligger under snøen, mens folk trekker inn. I mørketiden begrenses ofte møtene mellom folk ute. Det er derfor behov for flere attraktive uterom i denne delen av året, arealer, som kan ivareta mangfoldet og bidra til inkludering– og ivareta de mellommenneskelige møtene i kulden og mørket. Byrommene er felles sosiale møteplasser som tilhører alle, og som bidrar til å skape identitet gjennom utforming og særpreg. De arktiske byrommene er mulighetsrom med et stort utnyttet potensial» (NODA, 2021a).

Figur 1. Bildesamling som viser et fargerikt utvalg fra noe av det som foregikk under byromsfest i Tromsø sentrum, 2021. Foto hentet fra: NODA.

Denne masteroppgaven er skrevet i forbindelse med at jeg har fulgt et midlertidig byromsprosjekt i regi av Nordnorsk Design- og Arkitektursenter (NODA), som er kalt *Inkluderende Arktiske byrom*. Dette prosjektet handler om å etablere ny kunnskap og oppmerksomhet omkring offentlige rom i Arktiske områder. Hovedmålsettingen til prosjektet har vært å fremme kunnskap og kompetanse om inkluderende uterom i Arktis. Dette ble gjort ved å samle fagmiljøene innen arkitektur, landskapsarkitektur samfunnsplanlegging og ved å engasjere innbyggere gjennom seminarer, konferanser og workshops. Prosjektet bygger på NODA sitt engasjement for de nordlige områdene og har vært basert på samarbeid mellom ulike aktører lokalt og internasjonalt, utdanningsinstitusjoner og offentlig og privat sektor. En spesielt viktig del av prosjektet har vært å aktivt inkludere et mangfold av brukergrupper for å sikre gode demokratiske prosesser, og videre for å ivareta sosiale kvaliteter og lokale behov. Helt konkret har prosjektet bidratt til å vise hvilket mulighetrom som oppstår når ulike aktører går sammen for å transformere et helt ordinært byrom til et temporært og pulserende møtested for flere samfunnslag. I regjeringens Nordområdestrategi spesifiseres målsettingene om å øke lokal kunnskap, og styrke lokale strukturer (Regjeringen, 2017). Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har samlet inn kunnskap om lokalspesifikke utfordringer som: Hvordan skape inkluderende byrom i vinterbyer som Tromsø? Regjeringens nordområdestrategi peker på viktigheten av samarbeid på tvers av sektorer og forvaltningsnivå. I prosjektets startfase handlet det om å definere prosjektets hovedmål. Hvorfor skulle NODA i gang med et slikt prosjekt og hva var målene? Denne prosessen medførte en rekke spennende og varierte diskusjoner, som jeg både var en del av, og som jeg fikk gå analytisk inn i da jeg inntok forskerrollen. Det ble videre stilt følgende spørsmål: «Hvordan kan offentlige rom i arktiske, urbane miljøer tilby kvaliteter til alle deler av samfunnet- og videre bidra til å integrere nye medlemmer?», «Hvordan kan vi benytte oss av det store potensiale vi har i de arktiske byrommene?», «Hvordan kan byrommene invitere til inkludering, trivsel og integrering av byens mangfold?», «Hvordan bør de kalde vinter-uterommene utformes, slik at de ønsker et varmt velkommen til innbyggere og nyinnflyttede, turister, innvandrere, eldre, urfolk, barn og ungdom?» (NODA, 2021b). Disse spørsmålene har jeg selv også hatt i bakhodet i arbeidet med denne masteroppgaven. Det er selvsagt ingen enkle spørsmål, men har vært viktige holdepunkt for meg i dette arbeidet.

1.4 Problemstilling og forskningsspørsmål

I denne oppgaven rettes blikket mot det spennende feltet som finnes i midlertidighet og hvordan vi kan ta i bruk lærdom fra midlertidige byromsprosjekt i arbeidet med å utvikle levende og inkluderende byer. I løpet av de siste to årene har behovet for gode møteplasser i det offentlige rom blitt særlig tydelig som følger av koronasituasjonen. Vi har måtte velge våre nærkontakter og finne nye måter å omgås hverandre på, for å begrense muligheten for smittespredning. Da har offentlige uterom for mange blitt gode alternativer for sosiale møter. Offentlige byrom i Arktis er ekstra spennende nettopp fordi det er et klimaområde som byr på andre og mer komplekse utfordringer enn byer lokalisert lengre sør. Innledningsvis har jeg gitt en kort introduksjon av prosjektet inkluderende arktiske byrom, byrommets betydning og diskutert noen sentrale utfordringer vi står ovenfor i fremtidig byutvikling. Med denne masteroppgaven ønsker jeg å undersøke ulike perspektiver om inkludering i offentlige byrom. Det å studere prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har vekt min nysgjerrighet omkring hvilke mulighetrom som finnes i spennet mellom plan og spontanitet i midlertidige byutviklingsprosjekter. Jeg formulert følgende problemstilling:

Hvordan kan midlertidige prosjekter bidra til å skape mer vitale byrom og inkluderende byer?

Problemstillingen er videre operasjonalisert gjennom to forskningsspørsmål:

- 1. Hvordan har prosjektet Inkluderende Arktiske byrom jobbet for å skape inkluderende byrom i Tromsø?*
- 2. Hvordan gå fra prosjekt til hverdagsbyrom?*

Med første forskningsspørsmål vil jeg redegjøre for hvordan prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har arbeidet systematisk for å transformere byrommet Prostneset i Tromsø, til et inkluderende og levende byrom, til glede for både byens innbyggere og besøkende gjennom temporære intervensjoner. Videre vil jeg diskutere medvirkningsprosessene som har vært en viktig del av prosjektets metode og som har vært en sentral del av datamaterialet i denne masteroppgaven. Formålet er å undersøke hvordan demokratiske prosesser vektlegges i utviklingen av offentlige byrom, og hvordan styringen og bruken av byrommene foregår.

Med andre forskningsspørsmål ønsker jeg å undersøke hvilke erfaringer vi kan ta med oss fra midlertidige prosjekter, og som med enkel tilpasning kan fungere godt også i andre byrom. Det eksperimenteres og utforskes i byplanlegging som aldri før mener Førde, Pløger og Sand, (2021). Hvordan vil eksperimentelle, midlertidige prosjekter kunne bidra til å øke toleranse og hvordan tar vi med oss verdifull kunnskap fra det eksperimentelle over i andre byrom? Videre vil jeg undersøke hvordan fysiske strukturer, så vel som følelsesmessige sanseopplevelser påvirker menneskelige opplevelser og relasjoner til byrom.

1.5 Oppgavens oppbygning og struktur

Oppgaven begynner med en presentasjon av tematikken og ulike perspektiver knyttet til byrom. I første kapittel har jeg redegjort for offentlige byrom, utviklingstrender og betydningen av gode møteplasser. Med utgangspunkt i offentlige byrom i Tromsø skal jeg undersøke muligheter og utfordringer ved eksperimentell byutvikling og midlertidige prosjekter. Videre har jeg presentert problemstillingen, som følgelig blir operasjonalisert gjennom de to forskningsspørsmålene. I andre kapittel presenterer jeg kontekst i form av bakgrunn for valg av tema, med tilhørende relevant informasjon. Videre i tredje kapittel vil fokuset være rettet mot oppgavens teoretiske perspektiver. Her vil jeg introdusere nøkkelbegrepene stramme og elastiske byrom, demokratiske byrom og vitale byrom og diskutere ulike teoretiske perspektiver med bakgrunn i tidligere forskning. I fjerde kapittel vil jeg redegjøre for, og diskutere metodiske valg i oppgaven. Jeg vil gå gjennom hvilke metoder jeg har benyttet for å samle inn og produsere datamateriale. Videre redegjør jeg for forskningsprosessen og reflekterer omkring forskerrollen og min posisjon som har dannet grunnlag for informasjonen som er hentet inn, samt metodiske utfordringer og etiske refleksjoner. Avslutningsvis diskuteres muligheter og utfordringer i forskningsarbeidet. I oppgavens analysedel presenterer jeg oppgavens empiri, som analyseres i to hovedkapitler. I kapittel fem, som er det første analysekapittelet, beskriver jeg historiske trekk ved Prostneset og prosessen som førte frem til den temporære transformasjonen på Prostneset. Målet med dette kapittelet er å identifisere hvordan midlertidige byrom kan virke positivt på byens vitalitet. Dette diskuteres opp mot Tromsø kommunes målsettinger for medvirkning og inkluderende uterom i sentrumsområdene. I kapittel seks, som er den andre delen av analysen, tar jeg for meg kunnskapsoverføring der jeg diskuterer sentrale utfordringer og muligheter knyttet til hvordan kunnskapen fra midlertidige prosjekter som Inkluderende Arktiske byrom kan implementeres i hverdagsbyrommene våre og hvordan vi på best måte kan forankre

midlertidige prosjekter. Avslutningsvis diskuteres utfordringer og muligheter for fremtidig by- og samfunnsutvikling i Tromsø. I kapittel syv trekker jeg konklusjonene basert på de to forrige kapitlene og oppsummerer funnene fra analysen, før jeg til slutt presenterer avsluttende refleksjoner.

2 Kontekst

2.1 Nordnorsk Design- og Arkitektursenter (NODA)

Nordnorsk Design- og Arkitektursenter (NODA) er en medlemsorganisasjon som jobber med å synliggjøre effekten, lønnsomheten og verdien ved bruk av design og arkitektur (NODA, 2021c). NODA ledes av et styre og får faglig rådgiving fra et bredt sammensatt fagråd med representanter fra de ulike fagmiljøene innen design og arkitektur i Nord-Norge.

Medlemmene i NODA består primært av ulike design- og arkitekturbedrifter i Nord-Norge, samt andre støttemedlemmer som vil bidra til å fremme design- og arkitekturfaget i nord. I det daglige jobber NODA med å øke forståelsen av design- og arkitekturfagene blant befolkningen, næringslivet og offentlig sektor. Dette gjøres gjennom mange forskjellige arrangementer og aktiviteter, som blant annet seminarer, workshops, foredrag, prosjekter, kurs og utstillinger. I tillegg til denne kjernevirksomheten satser NODA bredt for å øke kompetanse, ved å være en arena for samarbeid på tvers av fagmiljøer, formidling og verdiskaping. NODA er delt opp i flere avdelinger, der hver avdeling har sine mål og satsningsområder.

2.1.1 NODA_Ung

NODA_Ung har som formål å tilby barn og unge god opplæring og skape interesse og forståelse for design, arkitektur, by-og samfunnsutvikling. Formålet er videre å utvikle, inspirere og motivere flere unge til å velge design- og arkitekturutdannelse, og på den måten bidra til at Nord-Norge blir en mer brukersentrert, estetisk og bærekraftig landsdel. Dette gjøres gjennom en rekke aktiviteter og kurs der små design og arkitektspirer kan utforske faget (NODA, 2021c).

2.1.2 NODA_Arctic

NODA_Arctic sitt fokusområde er kompetanseutveksling og nettverksbygging på tvers av grenser. NODA_Arctic samarbeider med fagmiljøer innen design og arkitektur, næringsliv, kunnskapsmiljøer og både regionale- og nasjonale myndigheter i de landene som opplever noen av de samme klimatiske og sosiale utfordringene som Nord-Norge. Dette er både i forhold til klima og miljø, desentralisering, urbefolkning og behovet for innovasjon i alle sektorer (NODA, 2021c).

Mitt første møte med NODA var i 2019 da jeg fikk ha min praksisperiode der i forbindelse med bachelorløpet i samfunnsplanlegging og kulturforståelse. Videre etter endt praksisperiode ble jeg fast ansatt ved siden av studiene. Siden den gang har jeg jobbet fast i ulike prosentstillinger og har derfor fulgt flere spennende prosjekter som blant annet *Inkluderende Arktiske byrom* svært tett. Siden denne masteroppgaven har sitt utspring fra et prosjekt initiert av min arbeidsgiver vil jeg i kapittel fire drøfte mer inngående omkring forskerrollen og hvilke muligheter og utfordringer det har medført å forske på et felt jeg selv er en del av.

Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har vært viktig i NODAs mål om å bidra til at samfunnsutviklingen i landsdelen er framoverlent og sosialt bærekraftig. For meg har det å følge dette prosjektet både som forsker og arbeidstaker fremfor alt vært en helt fantastisk mulighet til å få et enda bedre innblikk i et svært spennende fagfelt.

2.2 Vinterbyen Tromsø

Tromsø er en levende vinterby, og på mange måter en eksotisk by, med et sentrum omkranset av majestetiske fjell og med sitt røffe nordnorske klima. Sentrum strekker seg fra området ved Vervet i nord til området ved Hålogaland teater i sør. Mange av byens offentlige byrom ligger under et teppe av snø store deler av året. Faktisk kan snøen ligge så lenge som hele perioden i fra oktober og frem til mai. I løpet av de siste årene har Tromsø hatt en enorm vekst innen turisme, samtidig som sentrumsdød har vært en sentral del av det offentlige ordskifte. Den offentlige debatten har dreid seg utfordringer i sentrumsområdene knyttet økt turisme og hvordan vi skal

tilrettelegge for turistnæringen, men samtidig beholde «sjelen til byen» og sikre vitalitet og inkludere lokalbefolkningen. Det har vært mange meninger, som både har vært positive, og negative til å utvikle Tromsø som turistby. Diskusjonene har blant annet omhandlet hvordan turistbyen tapper sentrumsområdet for levde kvaliteter i hverdagsbyrommet for

Figur 2. En vinterdag i Tromsøs gater, 2022. Foto: Kornelia Farnes.

lokalbefolkningen. I forbindelse med debatten om sentrumsdød publiserte avisen iTromsø i februar 2020 en artikkel, der spaltist Ron Røstad erklærte sentrumsboikott fordi han syntes det har blitt altfor mange turistbutikker i sentrum (Røstad, 2020). I samme periode var også sentrumsforeningen i Tromsø med i den offentlige debatten, men med en noe mer positiv innstilling til Tromsø som turistby. Daglig leder i Tromsø Sentrum AS, Shilan Ghadani, trekker frem at turister er hjertelig velkomne og at det er mangfoldet i byen som gjør den unik. Hun stiller seg ikke utelukkende positiv til alle turistbutikkene, men hun mener vi kan finne andre og bedre løsninger som kan tilby både turstiene og lokalbefolkningen mer autentiske produkter enn de mye omtalte plastikkrollene fra Kina (Ghadani, 2020). Ved å selge mer autentiske varer vil sentrum både kunne tilby turister og lokale et mer attraktivt tilbud. For det er et faktum at flere av butikkene langs Storgata, som er hovedpulsåren i sentrum, har over et gjennomsnittlig godt utvalg av butikker som «Toursit shop» og «Gift and souvenir shop». Sentrumsutvikling har altså vært oppe for diskusjon i det offentlige rom i lang tid. Det offentlige ordskifte omkring Tromsø sentrum har handlet om mer enn bare diskusjonen omkring hvilke butikker vi vil ha og motsatt. Hvordan snø kan brukes mer effektivt er også en problemstilling som har vært oppe til debatt. Tromsø er som nevnt en by med store snømengder, og med store snømengder kommer også store utfordringer knyttet til håndteringen av snø. Det er ikke sjeldent at vi ser folk i avisene klage på snømåking og håndteringen av snømasser. Klagene handler om alt fra for lite brøyting, for dårlig brøyting, eller at det brøytes for sent om natten eller for tidlig om morgenen. I tillegg kommer selvfølgelig aspektet med fremkommelighet for personer med nedsatt funksjonsevne. Det er ingen tvil om at det mange og store utfordringer knyttet til dette temaet. I Nordnorsk debatt skrev landskapsarkitekt Mari Bergset et inspirerende innlegg i forbindelse med prosjektet Inkluderende Arktiske byrom sin kronikkserie der hun blant annet stiller spørsmål ved om vi kan se på snøen som et gode eller ressurs og noe som gir byen en ekstra kvalitet fremfor en byrde. Hun stiller følgende spørsmål:

Kan vi kartlegge og tegne snøen – hvor legges den, hvor kjøres den – hva slags arealressurs ligger i den? Hvor mye plass trenger snøen egentlig – kan vi sette av arealer til snødepot som også kan bli fellesrom der vi kan møtes og feire sommeren? Vi må rydde så folk og biler kommer frem – men trenger vi å rydde så mye – kan vi omdisponere noe av gatene våre vinterstid? I varmere strøk stenges noen gater om sommeren for å legge til rette for handel og byliv – kanskje skulle vi stenge gater om vinteren her – eller skilte enveiskjøringer som gir plass til snø, folk og biler på en mer romslig måte? Finne fram vaierstrekke for gatebelysning igjen og kvitte oss med de skakk-kjørte lyktestolpene? Med dagens disponering ender lett fotgjengerne klemt mellom takras langs husvegger og snø som kastes opp på fortau fra ene kjørefeltene (Bergset, 2021, avsnitt. 4).

Ved å stille andre spørsmål og møte problemstillingene på en annen måte vil vi trolig finne et stort uutnyttet potensial. Bergset viser til et eksempel fra Borealis vinterfestival i Alta, hvor de brukte snøen og skapte en temporær samlingsplass innbyggerne formet av snø. Tromsø har i likhet med mange andre byer blitt mer mangfoldig og kompleks med årene. Byen er flerkulturell og internasjonal med innbyggere fra over 100 nasjoner. Dette gjenspeiles også i de mangfoldige kulturelle tilbudene vi ser i byen. I følge Tromsø kommunes befolkningsstatistikk ble det per 3. kvartal i 2021 registrert 77 399 innbyggere og en rekke ulike nasjonaliteter bosatt i Tromsø kommune (Statistisk sentralbyrå, 2021). Bykjernen i Tromsø befinner seg på midten av Tromsøya med enkel tilgang fra fastlandet gjennom tunell eller broforbindelse. Tromsø blir av mange omtalt som Nordens paris, denne betegnelsen har sitt utspring i byens internasjonale historie som handelsby. Klimaet i Tromsø bærer preg av sin Arktiske lokalisering, men også av sitt moderate havklima. Med både stort landareal og sjøareal møter byen både by- og distriktsutfordringer. Majoriteten av befolkningen er bosatt i byområdet, noe som medfører behovet for kompleks planlegging for sikre gode boligområder, rekreasjonsområder og kulturtilbud som favner alle (Tromsø Kommune, 2020). I kommuneplanens samfunnsdel 2020-2032 beskriver kommunen seg selv som en bærekraftig by med et urbant sentrum, levende distrikt og storslått natur:

Tromsø kommune er Nord-Norges største kommune. Vi ligger sentralt plassert i Arktis på 69° nord, omringet av mektig natur med fjell og fjorder. Tromsø er både en moderne by og et levende distrikt. Vi er kjent som et internasjonalt møtested, med et rikt kunst- og kulturliv og sterke kompetansemiljøer knyttet til vår historie og identitet (Tromsø kommune, 2020, s. 3).

Kommunen ønsker å jobbe for å skape et sosialt, miljømessig og økonomisk bærekraftig samfunn. I kommuneplanens samfunnsdel har de skissert flere eksempler på hvordan de skal nå denne målsettingen og de nevnte kvalitetene. Et eksempel der kommunen har vært proaktive og jobbet for et mer levende sentrum, er prosjektet Tromsø Sjøfront. Prosjektet er et samarbeid mellom KORO (Kunst i offentlig rom), Tromsø kommune, internasjonale arkitektkollektiv og kunstnere. KORO produserer, forvalter og formidler kunst i offentlige bygg og på andre offentlige arenaer (KORO, 2021). Prosjektet i Tromsø går ut på å gjøre kunst til en integrert del av byutviklingen og flere lokale og internasjonale kunstnere har gjennomført temporære prosjekter på veien mot mer permanente løsninger (KORO, 2021). Tromsø kommune var med som pilotkommune for satsningen på kunst og byutvikling, og har med det fått til flere temporære møteplasser.

3 Teoretisk tilnærming og begreper

I dette teorikapittelet vil jeg se på ulike analytiske perspektiver og undersøke hvordan midlertidige byrom kan bidra til inkludering. Videre vil jeg diskutere oppgavens sentrale begreper som er: stramme og elastiske byrom, demokratiske byrom og vitale byrom.

Inkludering og mangfold har blitt et voksende fokusområde innen byutvikling. Jeg vil derfor diskutere hvordan fysisk utforming påvirker sosiale relasjoner til byrom.

Et annet sentralt tema i denne oppgaven er hvordan ikke planlagte og tilfeldige møter i byen kan fungere som en relasjonsbygger mellom mennesker, og mellom menneske og sted.

Relasjon mellom mennesker og sted handler om stedsidentitet og hvordan vi identifiserer oss med sted i en stadig mer globalisert og mobil verden. Det er viktig å anerkjenne stedets betydning historisk, men også hva sted betyr i dagens samfunn der teknologi og globalisering binder mennesker sammen på en helt annen måte enn tidligere.

3.1 Ulike perspektiver på sted og rom

For å diskutere byrom er det viktig med en felles forståelse av sted og rom. Det finnes ulike dimensjoner og perspektiver på sted. Cresswell (2013) beskriver sted som et rom med tillagt mening. Agnew (2015) mener de tre mest sentrale perspektivene er «location», stedet som posisjon i form av strategisk plassering, «locale», stedet som samhandlingsarena hvor relasjoner og maktforhold får utspille seg, og «sense of place» som er stedets muligheter i form av kultur, kunnskap og forståelse. En kan si at tid og rom er mindre viktig enn før som følger av teknologisk utvikling. Hvis en for eksempel ser på «locale» så betyr den fysiske plasseringen mye mindre nå enn hva det gjorde før, fordi en kan finne tilhørighet på nett og tilfredsstillende deler av de sosiale og kulturelle behovene digitalt. Det er ikke dermed sagt at sted og rom i sin helhet har fått svekket kraft. Det kan derimot bety at vi får et enda større behov for å identifisere oss til sted nettopp fordi mye av dagliglivet foregår digitalt i det virtuelle rommet. Med stedsidentitet gir vi stedet en mening, det betyr noe for oss og vi knytter oss til det. I samfunnsvitenskapen har sted vært sett på som et samlebegrep brukt i dagligtalen. Det har verken vært behov for å definere eller teoretisere begrepet (Berg, Dale, Førde, Kramvig, 2013). Selv om stedsbegrepet kan brukes på forskjellige måter, som for eksempel om konkrete geografiske områder eller i en mer abstrakt form mener Berg et al., (2013, s. 11-12) at stedsbegrepet er relativt uproblematisk i den hverdagslige kommunikasjonen, fordi det

oftest går frem av sammenhengen hva som legges i begrepet. Det innebærer at det er et situasjonsbetinget begrep der forståelsen henger sammen med kontekst.

Berg et al., (2013) trekker frem at steder har blitt sett som en passiv bakgrunn for sosiale strukturer og prosesser. Det betyr at sted historisk sett har vært beskrevet som homogent og avgrensbart. Historisk sett har sted og rom blitt ansett som statiske og stillestående. På 1970 tallet skjedde det en markant teoretisering av stedsbegrepet. Det var særlig humanistiske geografer som var bidragsytere for å inkludere det menneskelige perspektivet, fremfor en ren positivistisk tilnærming (Berg et al., 2013). Noen av de mest innflytelsesrike på feltet er Relph og Tuan som var opptatt av det subjektive og opplevelsesmessige aspektet ved sted (Berg et al., 2013). I takt med at steder blir stadig mer flytende kan det være nyttig å se på Castrees stedsteori. I følge Castree bør man se på sted som «switching points» i en global sammenheng med en rekke translokale nettverk (Castree referert i Berg et al., 2013). Videre har Doreen Massey vært en viktig bidragsyter i videreutviklingen av stedsbegrepet. «Massey argumenterer for at steder ikke er avgrensede og stabile enheter, men heller bør forstås som nettverksbaserte møtesteder av materielle, sosiale og kulturelle relasjoner som strekker seg langt utover det lokale» (Berg et al., 2013, s. 15). I følge Massey er ikke globalisering bakgrunnen for at steder oppleves like og at stedsidentiteten er svekket, hun mener denne teorien stammer fra en forståelse av sted som lukkede enheter. Massey hevder at steder må sees som rom for møter, som dynamiske og åpne. Massey argumenterer videre for at steder må forstås som en hendelse eller begivenhet (Berg et al., 2013). Når en ser på sted som åpne og dynamiske må en også se på steders mobilitet. Forståelsen av mobilitet er avgjørende for hvordan vi forholder oss til resten av verden. Cresswell (2013) er opptatt av skillet mellom den abstrakte og den sosiale mobiliteten. I likhet med Berg et al., (2013) er jeg opptatt av den relasjonelle forståelsen av mobilitet der sted og rom endres når vi er mobile.

Det er også ulike perspektiver og dimensjoner i forståelsen av det romlige begrepet. Helt grunnleggende finner vi absolutt rom som handler om kartografi, relativt rom som handler om plassering og mønster, og rasjonelt rom som handler om maktfordelingen i rommet. Offentlig rom har som kjent vært viktige knutepunkt der det offentlige livet har fått utfolde seg. Offentlige rom tilhører allmenheten, men i følge Sirowy (2015) viser forskning en reduisering av offentlige rom. Bakgrunnen for denne nedgangen skyldes en kapitalstyrt utvikling hvor private aktører har fått stor makt. Denne privatiseringen har medført en avpolitisering av byrom, der endringen i maktforholdet medfører en tydelig ekskludering av noen samfunnsgrupper (Sirowy, 2015). I følge Sirowy (2015) vil en slik ekskludering og

marginalisering av brukere medføre det hun beskriver som negativ byutvikling. Videre viser Sirowy til Polese og Stren som mener: «Utvikling (og/eller vekst) som er kompatibel med en harmonisk utvikling av det sivile samfunn, fremmer et miljø som tilrettelegger for sameksistens mellom kulturelt og sosialt ulike grupper, og på samme tid oppmuntrer til sosial integrasjon, med forbedringer i livskvaliteten for alle deler av befolkningen» (Polese og Stren, referert i Sirowy, 2015, s. 194). Kvaliteten på offentlige rom påvirker befolkningens livskvalitet. Inkluderende byutvikling må derfor tilrettelegge for alle deler av befolkningen, uten å ekskludere noen grupper. Den amerikanske journalisten Jane Jacobs er også en viktig bidragsyter i diskursen om inkludering og ekskludering i offentlige byrom. Hun er særlig kjent for sin kritikk av den elitistiske byutviklingen som foregikk i New York og Philadelphia der vanskeligstilte ikke ble tatt hensyn til. Jacobs (1958) er en klar tilhenger av at byutvikling må foregå «bottom up». Hun mener de mest vellykkede byrommene blir til i fellesskap. Ved å se hvordan byrom brukes og ved å lære fra velfungerende byrom mener hun vi kan unngå en rekke fallgruver i utviklingen av våre offentlige rom. Med utgangspunkt i de ulike perspektivene på sted og rom skal jeg undersøke hvordan fysisk planlegging påvirker livet i det offentlige rom.

3.2 Stramme og elastiske byrom som analytisk begrep

Stramme og elastiske byrom er analytiske begreper som brukes til å diskutere kvalitative sider ved offentlige byrom. Frank og Stevens (2007, s. 3) beskriver offentlig byrom som følgende: «the breathing space of city life, offering opportunities for exploration and discovery, for the unexpected, the unregulated, the spontaneous and the risky». Frank og Stevens bruker også begrepene loose og tight for å beskrive byrom. Typiske kjennetegn ved elastiske byrom er i følge Franck og Stevens “Qualities of possibilities, diversity and disorder” (Franck and Stevens 2007, referert i Bjerkeset, 2019, s. 60). Mens byrom av en strammere karakter reflekterer: “qualities of public space that many people value: certainty, homogeneity and order” (Franck and Stevens 2007, referert i Bjerkeset, 2019, s. 60). Elastiske byrom kjennetegnes ved improvisasjon og diversitet i sosiale møter, mens stramme byrom kjennetegnes ved det motsatte (Bjerkeset, 2019). Det er både stramme og elastiske kvaliteter i de fleste byrom, men i følge Bjerkeset vil representative byrom helle mot den strammere siden av skalaen.

Bjerkeset (2019) viser til sin studie der han utforsker bruken av gågaten Smalgangen og Grønlands torg som er to sentrale byrom på Grønland i Oslo. Grønland blir ofte beskrevet som et utfordrende område med store levekårsutfordringer, vold og narkotikakriminalitet (Bjerkeset, 2019). I studien viser det seg at de respektive områdene byr på mye mer enn bare utfordringer og problemer. Smalgangen og torget er viktige byrom som byr på variert og pulserende liv og er gode møteplasser for en mangfoldig befolkning (Bjerkeset, 2019). Dette er ønskede kvaliteter som trekkes frem i diskursen om offentlige byrom. Bjerkeset (2019) mener de positive kvalitetene i denne typen hverdagsrom får for lite oppmerksomhet i den offentlige debatten om byrom. Bakgrunnen for dette er usikker, men i følge Bjerkeset (2019) kan en av grunnene være er at de skiller seg for mye fra typen byrom som har vunnet internasjonal anerkjennelse og utbredelse. I Oslo har det over en lengre periode foregått en stor transformasjon av havneområdet. Det prestisjefylte fjordbyprosjektet mener Bjerkeset (2019, s. 55) «er slående hjemlige eksempler». Offentlige byrom skal ivareta alle i befolkningens ønsker og behov, men Bjerkeset stiller seg spørrende til om disse nye byrommene gjør nettopp dette «Kanskje er det slik at et område som Grønland, på tross av – men kanskje også dels på grunn av – sine utfordringer og røffe preg har noe å lære oss, også for hvordan vi planlegger og utvikler nye offentlige byrom» (Bjerkeset, 2019, s. 55). Skal en utvikle trygge og inkluderende byer må vi lære fra andre velfungerende byrom, samtidig som det også stilles krav til de fysiske strukturene. Det må tilrettelegges for interaksjon mellom byggene. På Grønland ser vi en rekreasjonell aktivitetstype med kafeer, butikker og uformell bruk av byrommet. Bjerkeset (2019) trekker frem at den sterke tilstedeværelsen av sivilbefolkningen gjør byrommet elastisk og levende.

Førde (2021) trekker frem at vilkårene for fleksible arenaer utfordres av en kapitaldrevet byutvikling, noe som resulterer i en homogenisering av byrom. Blant de største kritikerne til at byplanlegging forgår under orden og kontroll finner vi Sennett. Sennett (referert i Førde, 2021) hevder at en slik byplanlegging vil medføre fastlåste strukturer som kveler bylivet og begrenser muligheten for de uventa møtene mellom befolkningen. I likhet med Bjerkeset, Sennett og Førde er jeg opptatt av byrom som løser opp etablerte handlingsmønster og tillater de uventa møtene mellom både mennesker, handlinger og fysiske strukturer. For å utvikle sosialt bærekraftige- og rettferdige byer er det helt sentralt å utvikle steder som åpner for mangfold av funksjoner, mennesker og møter. Gode offentlige rom er viktig for å oppnå rettferdige og demokratiske byer.

I teorien om en sosialt rettferdig by vektlegger Mitchell (2003) verdien av offentlige byrom. Som en sentral del av denne teorien er Lefebvre (1996) sitt perspektiv på retten til byen. Lefebvres tilnærming ser på byen som representativt for det offentlige og heterogene, i motsetning til landsbygden som han beskriver som privat og homogen. Variasjonen av møter i det offentlig rom beskriver hvordan befolkningen kontinuerlig forhandler om: «the shape of the city, the terms of access to the public realm, and even the rights to citizenship» (Mitchell 2003, s. 18). En utfordring i skapelsen av rettferdige byer er den kapitalistiske produksjonen av rom. Private aktører med eierandel ser gjerne en større verdi i økonomisk gevinst fremfor sosialt inkluderende byrom. Mitchell (2003) mener at gjennom kapitalistisk utvikling kan private aktører lovlig ekskludere grupper eller individer som ikke er ønsket i byrommet. Retten til byen har i mange år vært et av de mest sentrale urbane forskningsarbeidene i følge Purcell (2014). Han er i likhet med mange byforskere og urbanister opptatt av å ta tilbake retten til byen og til det urbane livet: «In claiming a right to the city, inhabitants take urban space as their own, they appropriate what is properly theirs» (Purcell, 2014, s. 149). I følge Mitchells (2003) handler retten til byen om retten til et synlig liv i det offentlige rom, der en rettmessig kan ta plass, uten å bli ekskludert fra rommet. Videre hevder han at sosial rettferdighet dreier seg om hvem som er inkludert og hvem som er ekskludert fra det offentlige rom. Kampen om disse rettighetene viser i følge Mitchell (2003) hvordan offentlige rom blir konstruert, tatt i bruk og endret.

Ved å tøyne elastikken og bryte med de kjente rammene åpnes det opp for at den enkelte kan finne alternative måter å ta i bruk byrommet på. Et eksempel der denne metoden har blitt tatt i bruk er på den multifunksjonelle banen på Charlottenlund i Tromsø. Der er banen designet slik at det ser ut som en blanding av fotballbane, slåballbane og lekeplass, med kun ett fotballmål. Dette er i utgangspunktet et lite fysisk inngrep, men et inngrep som faktisk endrer rammen for bruk. Det vil som følge av endringen oppstå et behov for å tenke annerledes om hvordan banen skal benyttes. I tillegg til at det ene målet er fjernet er det flere områder med sirkler i ulike blånyanser som er felt inn i gressmatten. Disse sirklene bidrar også til at banen skiller seg fra den tradisjonelle fotballbanens stramme utforming, tilrettelagt for lite variert bruk. Med hensyn til variasjon i byrommet finner en også den tradisjonelle fotballbanen på Charlottenlund. Like bortenfor den mer elastiske utformede banen finner vi en tradisjonell ballbinge med den velkjente, stramme utformingen med to mål, grønn gressmatte og hvite kantlinjer.

Figur 3. Bilde som viser den multifunksjonelle banen på Charlottenlund i Tromsø. Foto: Henrik Romsaas.

Balansen mellom det stramme og det elastiske kan være vanskelig. For mange oppleves det elastiske som uorden, og med uorden følger gjerne usikkerhet og utrygghet. Forsøket på å kontrollere offentlige byrom har gjerne til hensikt å etablere en form for trygghet og forutsigbarhet (Førde, 2021). Men med denne kontrollen tar en også bort muligheter for å utfolde seg utover normene eller det forutbestemte. Det begrenser kreativ bruk og sannsynligheten for de uventa møtene mellom mennesker reduseres. I norsk kultur er det ikke vanlig å oppsøke fremmede i det offentlige rom uten grunn. Bjerkeset (2019) mener at vi gjerne trenger en grunn som legitimerer interaksjon med fremmede. I kjølevannet av stramme og elastiske byrom dukker også debatten om fiendtlig arkitektur opp. Førde (2021) viser til følgende eksempel: «Den pågående debatten om fiendtlig arkitektur, ofte illustrert med benker designet slik at en ikke kan sove på dem, er et godt eksempel; det handler om hvordan en i forsøket på å skape trygge, attraktive byrom gjør dem ekskluderende overfor uønskede grupper» (Førde, 2021, s. 96-97). Ved å tilrettelegge for en gruppe, ekskluderes andre grupper. Franck og Stevens (2007) reiser spørsmålet om hvem sin trygghet som sikres, og hvem sin frihet som reduseres gjennom ulike former for kontroll. Det er ikke bare mennesker som rammes av fiendtlig arkitektur, i 2017 publiserte avisen Independent UK en sak der vi ser at fiendtlig arkitektur også har nådd dyrelivet. Fiendtlig arkitektur er også noe vi ser her i Tromsø. Her er særlig pigger i vinduskarmen og tilsvarende tiltak på sentrale bygg som begrenser fugler i å bygge reir en utbredt metode.

Figur 4. Fiendtlig arkitektur som rammer mennesker. Foto: Adam Bentley. Hentet fra: unsplash.com

Figur 5. Fiendtlig arkitektur som rammer dyrelivet. Foto: SWNS.

Klassisk byplanlegging som baserer seg på en strammere utforming, med mål om orden og kontroll fører ofte til ekskludering av brukergrupper med mindre ressurser (Oswald, Misselwitz og Overmeyer, referert i Førde, 2021). Det er også flere norske byforskere som mener at vi kunne vært godt tjent med å tøyne grensene. Både Aspen og Pløger (2015) og Bjerkeset (2019) mener at for mye orden kan påvirke det mangfoldige bylivet negativt. Aspen og Pløger (2015) er særlig opptatt av hvordan for stor vektlegging på kontroll og orden påvirker byens vitalisme negativt. Stramme og elastiske byrom handler på mange måter om menneskers opplevelse av rom. I den sammenheng er det interessant å se på begrepene *in-place* og *out-of-place* presentert av Cresswell (1996). Begrepene dreier seg om hvordan individer eller grupper opplever rom og sted som inkluderende eller ekskluderende. Begrepene *in-place* og *out-of-place* forklarer hvordan ulike rom innehar sosiale strukturer og en forventning til atferd. Atferden er knyttet til hvilke normative forventninger som ligger til grunn, og hvilke aktiviteter som er akseptert og hvordan disse skal utføres på stedet. Når en handler i tråd med det normative landskapet, er en *in-place*, men dersom en handler utover det normative er en *out-of-place*. Det vil si at maktforholdet styres av sosiale grupper i det offentlige rommet. Cresswell (1996) mener at dersom en analyserer det normative landskapet og forstår hverdagslivets grunnleggende betingelser kan en også se hvordan det aktuelle byrommet er inkluderende eller ekskluderende. Stramme og elastiske byrom er analytiske begreper som har en sentral rolle i min diskusjon av kvalitative aspekter i offentlige byrom. En levende by er nettopp blandingen av kaos og orden der vi opplever mangfold og der de uforutsette møtene finner sted.

3.3 Demokratiske byrom

Byrom er en viktig arena for demokratisk interaksjon for bysamfunnet. Begrepet byrom brukes i denne sammenhengen om offentlige rom utendørs, som er åpne og tilgjengelig for offentligheten. Det er alt fra sentrumsgater, torg, parker og liknende. Historisk har offentlige byrom vært viktige samlingssteder, handelssteder og steder for å markere makt (Hanssen og Millstein, 2021). Arkitekten Thomas Thiis-Evensen var på 70-tallet blant de første i norsk sammenheng som tok i bruk samlebetegnelsen *byrom* for offentlige områder som parker, torg, møteplasser og gater (Moland, referert i Hanssen og Millstein, 2021). Offentlige byrom har alltid vært viktige. I følge Hanssen og Millstein (2021) er byrom i nyere tid et stadig mer verdsett element i byutvikling. De trekker frem at det nå blir ansett som en forutsetning for å sikre sosialt bærekraftige byer. Offentlige byrom er et mye omdiskutert tema innen både

forskning og byutvikling. I dette underkapittelet vil jeg se nærmere på byrommets demokratiske dimensjoner. I følge Hanssen og Millstein (2021) fører dagens urbanisering og fortettingpolitikk til økt oppmerksomhet rundt byrom i byene. De argumenterer likevel for at denne aktualiseringen og institusjonaliseringen ikke nødvendigvis fører til kvalitativt gode og inkluderende byrom. Hanssen og Millstein (2021) henviser til tidligere studier som viser at det er flere ulike krefter som utfordrer byenes mulighet for å tilrettelegge for gode byrom til alle delene av samfunnet, og ikke minst ivareta byenes demokratiske funksjoner. Fra et demokratisk perspektiv har byrom alltid vært viktige, de har vært arenaer for meningsdannelse, fri ytring og krysskulturelle møter. Mye av debatten som tidligere foregikk i det offentlige rom, tar nå plass i det virtuelle rommet. På samme måte som endringen i byens bruksmønster har ført til at sentrum sin rolle er svekket som følger av digitalisering og sentralisering (Vestby, 2019). Det er mange meninger om verdien av fysisk offentlige rom. For eksempel mener Judith Bodnar at den virtuelle verden ikke er nok for å erfare, uttrykke oss og samtale i samfunnet vi er en del av. «Bodnar mener at vi ikke bare trenger å eksponeres for meningsmangfold, men også har behov for å få en full sansemessig erfaring av samfunnets mangfold» (Bodnar, referert i Hanssen og Millstein, 2021, s. 15). Vi trenger å kjenne byen på kroppen, se den med øyene våre, og på den måte utvikle en større aksept for det eller de som er forskjellig fra oss selv. Samtidig er byrommet en viktig arena som bygger på fellesskap og bidrar til å stryke det Hanssen og Millstein (2021) beskriver som «civic virtues», som oversatt betyr å styrke medborgerskapet.

Sirowy og Murphy (2021) presenterer fem viktige aspekter ved demokratiske byrom: Tilgjengelighet, medvirkning, representasjon, samhold og bruksmangfold. De nevnte aspektene er viktig å ta hensyn til når byrom skal planlegges og utvikles. Sirowy og Murphy (2021) og Arendt (1958) mener disse aspektene bidrar til å synliggjøre hvordan fysiske rom støtter mangfoldig og demokratisk interaksjon, og deltakelse i bysamfunnet.

Tilgjengelighet

Med tilgjengelighet menes fysisk, psykologisk, symbolsk og økonomisk tilgang til byrom (Sirowy og Murphy, 2021). Sett i sammenheng med retten til byen dreier det seg om hvem som eksempelvis kan ta i bruk de offentlige ressursene (Lefebvre, 1996). Tilgjengelighet er avgjørende for hvem som trer inn i byrommet. Det handler om mer enn den fysiske strukturen og universell utforming. Psykologisk tilgjengelighet handler om følelsen av tilhørighet og trygget i byrommet– det å høre til. Mens økonomisk tilgjengelighet dreier seg om at

ressurssterke så vel som ressursssvake har samme retten til å ta i bruk byen uten å føle seg uvelkommen (Sirowy og Murphy, 2021).

Henri Lefebvre sine arbeider om retten til byen vektlegger at alle byens innbyggere – uavhengige av faktorer som kjønn, etnisitet og klasse skal være likeverdige i både bruk og skapelsen av byen (Førde, 2021). «Løst organiserte byrom med rom for improvisasjon er sentralt for utviklinga av nye, alternative praksiser i – og visjoner om – demokratisk byliv i den mangfoldige byen» (Førde, 2021, s. 96). Inkluderende byutvikling må også ta høyde for faktorer som kjønnsforskjeller, alder, etnisitet og klasse for å ivareta den sosiale bærekraften. Det ble for eksempel oppdaget på 90-tallet at kvinner i løpet av en uke har et langt mer komplekst mobilitetsmønster enn menn (Kahn, 2018). Det er derfor svært viktig å diskutere likestilling i byutvikling. Begrepet gender mainstreaming har siden 90-tallet fått en viktigere rolle i fremtidsrettet byutvikling. UN beskriver gender mainstreaming slik:

Gender Mainstreaming is a globally accepted strategy for promoting gender equality. Mainstreaming is not an end in itself but a strategy, an approach, a means to achieve the goal of gender equality. Mainstreaming involves ensuring that gender perspectives and attention to the goal of gender equality are central to all activities - policy development, research, advocacy/ dialogue, legislation, resource allocation, and planning, implementation and monitoring of programmers and projects (United Nations, 2022).

Med retten til byen som bakteppe for demokratiske byrom skal jeg se nærmere på hvordan planlegging og utforming spiller en viktig rolle for rettferdighet, sosial ulikhet og bærekraft.

Medvirkning

Medvirkning er et veldig viktig verktøy når det kommer til byutvikling. I følge Campbell (2005) bidrar medvirkning med å skape både medborgerskap og engasjement gjennom demokratiske prosesser. Brukere sitter på verdifull førstehåndskunnskap om hvordan byrom brukes. Medvirkning handler også om retten til å delta i utviklingen av det offentlige rom. Dette støttes av blant annet Arendt (1958) sitt perspektiv på at det politiske er basert på uttalelse og handling og ikke minst av Lefebvre (1996) sin diskusjon av deltakelse og appropriering (Sirowy og Murphy, 2021). Flere demokratiske teorier anerkjenner at medvirkning åpner muligheten for å forstå sine medborgere bedre, enten ved å lete etter konsensus via deliberasjon eller gjennom konflikt og å gi verdi til opposisjon (Sirowy og Murphy, 2021). I Norge er et minimumskrav for medvirkning sikret gjennom plan- og bygningsloven – med krav om annonsering av planprosesser og offentlige høringer av

planutkast. Men det er viktig å få frem at medvirkning er mye mer enn som så. Terskelen for å delta i medvirkningsprosesser og ytre sine meninger kan for mange være veldig høy.

Det kan oppleves som et ekskluderende miljø fordi en ikke kjenner til det normative landskapet på forhånd. Ta for eksempel barn og unge. Det er de som er byens fremtid, men deres meninger blir sjeldent tatt med i disse omfattende planprosessene, gjerne som følger av mangel på tid og ressurser. Barn og unge har mange meninger å komme med, men ungdommer kan være litt vanskeligere å komme i kontakt med. Men når det først etableres en relasjon og de kommer i gang er mitt inntrykk og erfaring at veldig mange har et stort engasjement for byen sin og har mange fine refleksjoner. Barn og unge har en viktig stemme i byutvikling og bør derfor også inkluderes i større grad når det gjelder urban byutvikling. Derr, Chawla, og Mintzer skriver følgende: «Regardless of the issue to be explored, from planning a small playground, to introducing policies for greater equity, to filmmaking for climate adaption, young people have an important role to play in shaping the development of cities» (Derr, Chawla og Mintzer, s. 8, 2018). Det er ingen tvil om at unge stemmer er en viktig del i byutvikling som også bør få en større rolle. utfordringen er finne gode modeller for å dra de inn i medvirkningsprosesser.

Representasjon

Det finnes en rekke ulike former for representasjon. I det offentlige rom er for eksempel representasjon av kultur, religion eller interesser viktig. Alle skal ha tilgang til det offentlige rom og muligheten til å ytre sine meninger fritt. Det er først når vi får en salig blanding av de ulike formene for representasjon at vi også får et mangfoldig byrom. Den enkelte skal ha mulighet til å forme eller tilpasse byrommet etter sitt eget behov (Sirowy og Murphy, 2021). Spesielt viktig er dette i byer der utviklingen tenderer mot en mer kompakt byutvikling. Sirowy og Murphy (2021) mener offentlige rom erstatter deler av privatareal og dermed får en ytterligere sentral rolle i hverdagslivet til byens innbyggere. Sirowy og Murphy (2021) trekker også frem at folk i demokratiske samfunn har et behov for å kjenne mangfoldet rundt seg, og sette sitt preg på det offentlige rom. Det kan eksempelvis være gjennom konkrete handlinger, bruksmønstre, deltakelse i medvirkningsprosesser eller mer materielle handlinger med fysisk forplantning. Handlingene kan være både konkrete og symbolske. Sirowy og Murphy (2021) trekker frem at de materielle pregene oppleves også av andre brukere som trer inn i byrommet, og gir de et inntrykk av de andre sine liv, identitet og preferanser. Representasjon handler også om byrommets fysiske kvaliteter, som estetikk og atmosfære.

Samtidig som den sanselige opplevelsen av byrommet har stor betydning for graden av opplevd tilgjengelighet. «Steder som er for stilrene eller pregløse, kan frastøte seg noen og føre til mer kontrollert, «tvungen» atferd enn steder som bærer preg av de forskjellige menneskene som bruker dem» (Frank og Stevens, referert i Sirowy og Murphy, 2021, s.41). Dette underbygger behovet for eksperimentell byutvikling som tillater elastisitet.

Samhold

Samhold er sentralt i dannelsen av fellesskapets «vi», og viktig for det performative demokratiet. I det offentlige rom blir en automatisk eksponert for andre mennesker som er forskjellige fra en selv. Det kan være ulike sosiale grupper eller individer som fører andre livsmåter, har andre preferanser eller ulike meninger enn seg selv (Sirowy og Murphy, 2021). Et viktig aspekt ved demokratisk samhold er nettopp disse møtene med fremmede mennesker. Sirowy og Murphy (2021) trekker frem at det er et nøkkelement at samfunn forstår diversiteten og danner fellesskapets «vi» på tvers av ulike samfunnsgrupper. Dannelsen av det demokratiske samholdet i et større perspektiv kalles «demos». For å bryte ned «viet» i mindre deler kan en se på samholdet mellom grupper eller individer innad i byrommet. Putnam (2000) og Woolcock (2001) presenterer begrepene *bonding* og *bridging* som mekanismer for møter på tvers av samfunnet. Med *bonding* menes samhold internt i egen gruppe, mens med *bridging* menes samhold mellom grupper under en større paraply. Sirowy og Murphy (2021) mener byrom er en viktig arena for både *bonding* og *bridging*, de bidrar til å danne brobyggende sosial kapital og legger til rette for samhold i og utenfor gruppen.

Bruksmangfold

Bruksmangfold handler om en variasjon av byrom med ulike funksjoner. Bakgrunn for bruksmangfold er at alle brukergruppens behov blir ivaretatt. Sirowy og Murphy (2021) trekker frem at dersom offentlige rom skal bli demokratiske i bruk, må de også tiltrekke seg alle og samtidig sørge for at alle har muligheten til å eksponeres for hverandre og har muligheten til å samhandle på tvers. Ved å innskrenke muligheten for bruk ekskluderes også brukergrupper, noe som er i strid med idealet for bruksmangfold. Byer for alle prinsippet er grunnleggende, men det er samtidig viktig å erkjenne at ikke alle byrom kan tilrettelegges for alle. Det vil derfor være viktig å se på variasjonen av byromsnettverk innenfor gitte områder. Det kan for eksempel være innenfor et mindre geografisk område som et nabolag, eller i en større sammenheng hvor en ser på byer i sin helhet. Befolkningen representerer en rekke ulike livsmåter og det er av den grunn ikke hensiktsmessig å tilrettelegge for «alt, for alle, overalt»

fordi det kan føre til homogenisering av urbane byrom (Sirowy og Murphy, 2021). Det nevnte eksempelet fra Charlottenlund viser hvordan fysiske strukturer kan legge til rette for bruksmangfold på et fysisk rom.

3.4 Vitale byer

Vitalisme er et veldig spennende begrep og spesielt sett i sammenheng med sted og byrom, fordi det utspiller seg til enhver tid en rekke vitalistiske krefter på stedet. Det er også dette mangfoldet som gjør steder både dynamiske, men også svært komplekse (Aspen og Pløger, 2015). I følge Førde (2021) kjennetegnes gode, inkluderende byer av vitale møteplasser som gjenspeiler og bidrar til å omforme byens mangfold. Et sentralt spørsmål er selvsagt hva det er som gjør byen vital og om det faktisk går an å planlegge for mer vitale byer? Levende byer og fokus på inkluderende byliv har i lang tid vært en viktig legitimeringsfaktor i planarbeid. Men Aspen og Pløger (2015) stiller seg kritisk til at diskusjonen omkring hva som faktisk skaper disse møteplassene og at det levende bylivet ikke blir tatt tilstrekkelig seriøst. Stadig flere trekker mot byen og bosetter seg der. Som en naturlig konsekvens av dette utvikler befolkningen også mer urbane livsformer. Vi ser i mye av litteraturen om det offentlige rom, der det ideelle byrommet presenteres, at det er faktorer som inkluderende, pluralistisk og tilgjengelighet for alle som verdsettes. Det offentlige rom er en viktig fysisk ramme for viktige sosiale funksjoner i samfunnet, som en felles arena for sosial samhandling, og ikke minst som en arena for krysskulturelle møter (Aspen og Pløger, 2015). En kan derfor slå fast at vi alle er påvirket av våre fysiske omgivelser, som igjen påvirker de sosiale relasjonene som utspiller seg der. Det betyr at de fysiske omgivelsene også spiller en rolle for hvordan en opplever de vitalistiske kreftene på stedet. Aspen og Pløger (2015) mener at dersom en sikrer helhetlig utvikling av både nye og allerede bygde omgivelser vil en mest sannsynlig også lykkes i større grad med å skape de gode, vitale byrommene. Byplanlegging skal bidra til å utvikle steder, men det er også viktig å anerkjenne at steder blir til som et resultat av en rekke spontane hendelser og de kroppsliggjorte bevegelsene til mennesket på stedet (Aspen og Pløger, 2015). Stevens beskriver det på følgende måte: «Byen blir vedvarende skapt, kan man si, gjennom prosesser av kroppslig koding og dekodning av hendelser, sosiale praksiser og romlige kontekster» (Stevens, referert i Aspen og Pløger, 2015, s. 36). Videre vil det være interessant å se på hvordan mennesket knytter seg til sted. I følge Aspen og Pløger (2015) må byplanlegging og byliv sees i sammenheng, fordi det er på den måten en vil oppnå bedre forståelse av stedet og byrommets karakteristiske og vitalistiske kjennetegn. Stedsidentitet og

identitet knyttet til sted blir påvirket av flere faktorer, som for eksempel fysisk utforming, sosiale rammer og selvfølgelig vitalistiske krefter. Et hvert sted har sine unike kvaliteter som gjør det attraktivt, og som jeg har vært inne på tidligere, er steder helt avhengig av at det er et variert tilbud med ulike bymiljøer som innehar ulike kvaliteter for å dekke befolkningens behov. For å utvikle vitale byrom er nøkkelen i følge Aspen og Pløger (2015) at det må foregå i feltet mellom kaos og orden, der det er rom for tilfeldigheter. Det går ikke å planlegge for vitale byer i detalj. Førde (2021) trekker frem at temporære byrom, som åpner for spontanitet og uplanlagt bruk har blitt et nyttig verktøy for planprosesser der tradisjonelle planverktøy ikke lykkes i å skape vitale byer.

3.5 Temporære byrom

Byer er i kontinuerlig endring og kan sees på som et åpent og alltid uferdig prosjekt. Førde (2021) mener vi må bruke improvisasjon for å navigere. Førde (2021, s. 90) forklarer improvisasjon slik: «Improvisasjon kan forstås som det å «inhabit the in-between spaces»: mellomrommene mellom rigide strukturer på den ene sida og multiple dynamiske relasjoner på den andre». Improvisasjon foregår i spennet mellom det stramme og det elastiske, der faste maktstrukturer møter uventede hendelser og menneskelig oppfinnsomhet (Førde, 2021). Også Nyseth og Romuld (2021) er tilhenger av improvisasjon, og fokuserer spesielt på planleggerens rolle i improvisasjon og viser til organisasjonsteoretikeren Alfonso Montuori som beskriver improvisasjon slik:

«To improvise means to draw on all our knowledge and personal experience, and focus it on the very moment we are living in, in that very context. It requires a different discipline, a different way of organizing our thoughts and actions. It requires, and at its best elicits, a social virtuosity which reflects our state of mind, our perception of who and where we are, and a willingness to take risks, to let go of the safety of the ready-made, the already written, and to think, create, and 'write' on the spot». (Montuori, referert i Nyseth og Romuld, 2021, s. 152).

Å improvisere handler om å gi slipp, ikke nødvendigvis på all orden og struktur, men i større grad om å fokusere på her og nå.

I europeiske byer ser vi at kulturelt mangfold har blitt «the new normal» (Tasan-Kok et al., referert i Førde, 2021). Fokuset på kulturelt mangfold og det å skape levende og inkluderende bymiljø har med tiden blitt en viktig del av byplanleggingen også i de skandinaviske byene. I likhet med Førde (2021) er jeg opptatt av å fremme spontanitet og uventa møter som viktige faktorer for mangfoldig byutvikling. Samtidig er det viktig å trekke frem at vilkårene for dette

idealet blir tydelig utfordret av kapitaldrevet byutvikling (Førde, 2021).

I forskningen omkring byers mangfold og dets potensial er det en økt interesse for betydningen av urban encounters (Amin; Wilson og Darling, referert i Førde, 2021). Vi ser at offentlige rom og byens befolkning får en stadig viktigere rolle i byutvikling. Selv om det er klare strategier om å skape inkluderende byrom ser vi stadig en utvikling som tenderer mot byrom av en strammere karakter. Gode offentlige byrom kjennetegnes av en variasjon i tilbud, folk og kultur. Men den kapitaldrevne utviklingen med mange private aktører og økt kommersialisering resulterer i at byrom tilrettelegges for marginaliserte brukergrupper, samtidig som folk reduseres fra å være aktive deltakere av byrommet til å bli passive forbrukere (Franck og Stevens; Oswald et al., referert i Førde, 2021). Bjerkeset (2019) mener sammenhengen mellom økt privatisering, kommersialisering, estetisering og kontroll bidrar til at byrom i stor grad blir utformet og tilrettelagt på bakgrunn av de privilegerte sine premisser. Dette medfører også en ekskludering av store deler av befolkningen, samtidig som det begrenser muligheten for møter på tvers av befolkningen og ulike kulturer. Dette er en direkte negativ konsekvens av kapitaldrevet utvikling når målet er å utvikle levende og inkluderende byer.

For å sikre en demokratisk deltakelse i byen er det helt sentralt å tilrettelegge slik at vi får arenaer for samhandling og interaksjon både sosialt og fysisk med andre, som både er bekjente og ukjente, like eller ulike oss selv (Sendra og Sennett, referert i Førde, 2021). I følge Oswald et al., (referert i Førde 2020, s. 87) har temporære byrom som åpner for spontan og uplanlagt bruk med begrenset varighet blitt et verktøy for planprosesser som trigger endring når de tradisjonelle planverktøyene ikke lykkes i å skape vitale og humane byer. Førde (2021) trekker frem at både forskningen på og planleggingen for mangfoldige byer må ha et stedssensitivt blikk som tar høyde for stedets kompleksitet. Det betyr at vi må anerkjenne steders særegenhet og kontinuerlige endring. Ved å rette oppmerksomheten mot det midlertidige, og gi rom for det uferdige og flytende vil vi også åpne for kreative prosesser som kan bidra til vitale og inkluderende byrom. Når jeg diskuterer temporære byrom, vil jeg også trekke frem stramme og elastiske trekk ved byrom. Det er i hovedsak elastiske trekk jeg tar for meg i denne sammenhengen. Frank og Stevens (2007) mener vi må se det stramme og elastiske som en dynamisk relasjon i kontinuerlig endring og utvikling. Førde (2021, s. 91) trekker frem at: «steder er aldri helt uten strukturer eller totalt strukturerte. Elastikken er relativ – den utfoldes gjennom sosiale møter». Temporære byrom og byrom som midlertidig opplevelseshet har i nyere tid fått større oppmerksom innen byforskning og byutviklingen.

De temporære byrommene oppstår gjerne mellom steder «in between spaces» (Førde, 2021). Det finnes ingen begrensinger for hvordan temporære byrom kan ta form, det kan eksempelvis være kulturelle aktiviteter, midlertidige kunstinstallasjoner og mye mer. Temporære byrom krever gjerne mindre infrastruktur og investering enn permanente byrom, det kan derfor både være et nyttig verktøy og en effektiv metode for å vise alternativ bruk og for å teste ulike bruksmåter. «Gjennom å synliggjøre alternativ bruk kan de sette langvarige spor selv om de er midlertidige» (Oswald et al., referert i Førde, 2021, s. 92). Felles for temporære byrom er gjerne elastiske trekk som innehar en viss grad av kaos, dog i positiv forstand. Denne typen byrom mener jeg i likhet med Førde (2021) at åpner for et større mangfold av både bruk og brukere. Det er samtidig viktig å trekke frem hvilke utfordringer temporære byrom medfører. Det uventa og spontane er faktorer jeg lengre opp trakk frem som positive, men disse skaper også en viss konflikt med de dominerende perspektivene på et sted, samtidig som det utfordrer kvaliteter mange setter pris på, som for eksempel trygghet, forutsigbarhet, homogenitet og orden (Førde, 2021). Med temporære byrom ønsker jeg å vise hvilket mulighetsrom som ligger i midlertidighet, samtidig som jeg vil beholde et kritisk blikk for at ikke alle intervensjoner er til det gode.

4 Metodiske valg og datainnsamling

Mitt faglige engasjement for gode offentlige byrom som bidrar til inkludering og møter på tvers av befolkningen har påvirket både valg av tema og vinkling av oppgaven.

Samfunnsvitenskap skal bidra med å danne kunnskap om den sosiale virkeligheten, i dette tilfellet er det kunnskap om midlertidige prosjekter som inkluderingsarena i offentlige byrom. Fremgangsmåten for å hente inn denne kunnskapen er det som er metoden (Johannessen, Christoffersen og Tuft, 2010). Metode dreier seg om å finne en egnet fremgangsmåte for å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene. I følge Brinkmann, Tanggaard og Hansen (2012) kjennetegnes kvalitative metoder av å være fleksible, dynamiske og tilpasningsdyktige. Det betyr at kvalitative metoder er i en konstant bevegelse. Brinkmann et al., (2012) presiserer at det ikke nødvendigvis fører til en neglisjering av de solide forskningsmessige redskapene som allerede er utviklet. Denne masteroppgaven er basert på en kvalitativ tilnærming til inkludering i offentlige byrom i Tromsø. Jeg har i løpet av perioden fra januar 2021 til august 2021 gjennomført et omfattende feltarbeid i Tromsø. Gjennom min stilling som medlems- og prosjektkoordinator i NODA, har jeg fulgt prosjektet Inkluderende Arktiske byrom tett. Prosjektet hadde som mål å etablere oppmerksomhet og kunnskap om offentlige rom i de arktiske områdene og aktivt utvikle inkluderende uterom i Tromsø. Arbeidsmetoden i prosjektet har dreid seg om å komme frem til løsninger i fellesskap, basert på brede og inkluderende medvirkningsprosesser, med særlig fokus på brukergrupper som er spesielt utsatte for ekskludering i offentlig rom – det kan for eksempel være at byrommene oppleves enten fysisk eller symbolsk utilgjengelige (NODA, 2021a). Erfaringene fra prosjektet Inkluderende Arktiske byrom utgjør en viktig del av det empiriske grunnlaget for denne oppgaven.

Jeg fant det nyttig å benytte metodetriangulering, som innebærer bruk av flere metodiske tilnærminger for å utforske og besvare oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. De ulike metodene jeg har benyttet er feltsamtaler, dokumentanalyse, observasjon og deltakende observasjon. Jeg valgte å ta i bruk ulike metoder for å slik øke sannsynligheten for at forskningsprosjektet fører til troverdige resultater (Johannessen et al., 2010). De ulike fasene av feltarbeidet har på hver sin måte bidratt med viktig datamateriale som har dannet grunnlaget for min analyse. Jeg skal i dette kapitlet redegjøre for de ulike metodiske tilnærmingene jeg har benyttet og hva de har bidratt med i min analyse. Videre vil jeg diskutere etiske prinsipper knyttet til forskerrollen, men også etiske problemstillinger ved å

forske på et felt jeg selv er en del av. Avslutningsvis vil jeg diskutere oppgavens relevans. Ved å følge prosjektet Inkluderende Arktiske byrom og utforske problemstillingen har jeg fulgt prinsippene for casestudier som gir mulighet til dyptgående undersøkelser av ulike sosiale fenomener. Denne oppgaven er en enkeltstående casestudie av prosjektet Inkluderende Arktiske byrom, med hensikt å komme frem til ny og detaljert kunnskap om hvordan midlertidige prosjekt kan bidra til å skape vitale byrom og inkluderende byer. Den metodiske tilnærmingen har gitt meg anledning til å delta gjennom prosjektet Inkluderende Arktiske byroms mange ulike faser. Gjennom prosjektet har jeg vært med på alt fra oppstarten, som innebærer søknadsskriving, etablering av samarbeid og forankring, til gjennomføringen som innebærer å gjennomføre ulike arrangementer, workshops, intervju og seminarer for å hente inn viktige innsikter. Avslutningsvis dreide det seg som å evaluere prosjektets ulike faser, oppsummere og ferdigstille rapporteringen av prosjektet. Forskningsprosessen har vært svært mangfoldig, og muligheten til å følge prosjektet så tett fra start til slutt har gitt meg innblikk i flere ulike synsvinkler, problemstillinger, muligheter og utfordringer. En av de største fordelene med å følge prosjektet gjennom langvarig involvering, er at det har gitt meg tilgang til både de mange formelle møtene, og de uformelle samtalene rundt lunsjbordet i NODA. Den langvarige involveringen gir også en god forståelse for hvordan ny kunnskap etableres og blir framstilt gjennom denne typen prosjekt.

Hvordan dette har foregått og hva de ulike fasene har bidratt med kommer jeg nærmere inn på litt senere i dette kapitlet. Felles for alle fasene var at de på hver sin måte skulle bidra med ny kunnskap, som resulterte i et fysisk tiltak. Dette tiltaket ble plassert utenfor havneterminalen på Prostneset i Tromsø, som er et av de viktigste knutepunktene i byen og fungerer som et bindeledd mellom sjø, land og næringsliv. Tiltaket er en midlertidig installasjon til glede for innbyggere og besøkende. Mine metodiske valg er knyttet til ønsket om å forstå menneskelige erfaringskvaliteter med byrom. I oppgaven fordyper jeg meg i to forskningsspørsmål som operasjonaliserer problemstillingen. Med første forskningsspørsmål ønsker jeg å belyse hvordan prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet for å skape inkluderende byrom i Tromsø. I følge Lynggaard (2012) vil normalt denne undersøkelsesprosessen i praksis være en kombinasjon av de to ytterpunktene hypotetisk deduktiv metode og analytisk induktiv metode. I dette tilfellet har jeg benyttet en analytisk induktiv tilnærming til dokumentmaterialet for å identifisere endring, utvikling og mønstre i datamaterialet (Lynggaard, 2012). Det betyr at jeg har konsultert datamaterialet med henblikk på å identifisere hvilke utvikling og mønstre som kan beskrives. Med andre forskningsspørsmål

ønsker jeg å undersøke hvordan vi kan ta med oss kunnskapen fra slike prosjekter som Inkluderende Arktiske byrom og overføre den til våre hverdagsbyrom. Jeg har samlet refleksjoner omkring denne overgangen gjennom feltsamtaler og deltakende observasjon, samtidig som jeg har benyttet tidligere forskning og offentlige diskurser om temaet som supplerende datamateriale.

4.1 Kvalitativ beskrivelse av feltarbeidet

Det å følge prosjektet Inkluderende Arktiske byrom og utforske prosjektet som case for denne oppgaven har medført en bratt og utrolig spennende læringsprosess. I dette underkapittelet skal jeg gjøre en kvalitativ beskrivelse av min fremgangsmåte for å samle inn datamateriale, som videre har dannet grunnlaget for oppgavens analytiske perspektiver og omvendt. Valget av metodisk tilnærming er basert på problemstillingen: Hvordan kan midlertidige prosjekter bidra til å skape mer vitale byrom og inkluderende byer? Bakgrunnen for at jeg valgte en fleksibel tilnærming er fordi dette ga meg muligheten til å følge opp med ikke planlagte spørsmål basert på hva som ble sagt ute i felt. Prosjektet var delt opp i ulike faser, og variasjonen i disse fasene er avgjørende for datamaterialet. Nedenfor har jeg laget en oversikt som viser omfanget av feltarbeidet og hvordan de ulike fasene har bidratt med datamateriale.

4.1.1 Prosjektets faser

Planleggingsfasen: Januar 2021 – februar 2021.

Denne fasen dreide seg om å planlegge og markedsføre prosjektet, samt å velge ut hvilke byrom prosjektet skulle fokusere på. Denne fasen innebar en rekke uformelle og formelle møter med ulike aktører og potensielle samarbeidspartnere. Videre ble det også arrangert en arkitektkonkurranse for studenter i samarbeid med landskapsarkitekturstudiet i Tromsø (UiT og AHO). Konkurransen dreide seg om å utforme et konsept for en pop up scene der byens innbyggere fritt kunne ta ordet og fortelle sine ønsker for de offentlige byrommene i Tromsø. I prosjektet bestod min rolle av å være sparringspartner og koordinator, der jeg blant annet hentet inn nødvendig data i form av research og feltsamtaler. Oppgavene mine i prosjektets startfase bød seg før jeg hadde fastsatt temaet og valgt endelig problemstilling for denne masteroppgaven. Med denne inngangen til prosjektet fikk jeg et godt innblikk i viktige diskusjoner om hvordan prosjektet tok form, samtidig som jeg fikk erfare ulike forståelser og tolkinger av temporære byromstiltak, som er en viktig del av mitt feltarbeid.

Formidlingsfasen: Mars 2021.

I denne fasen var fokuset rettet mot å formidle prosjektet ut til innbyggere og andre interessenter, samt å hente inn innsikt fra et mangfold av innbyggerne i Tromsø. Dette ble blant annet gjort gjennom en kronikkserie¹ som ble publisert i Nordnorsk debatt. Denne kronikkserien ble skrevet av en rekke sentrale aktører som på ulike måter arbeider med – og har god kjennskap til arktiske byrom. Videre ble det i denne fasen bygget en 3D-modell i treverk som illustrerte det utvalgte torget på Prostneset. Denne modellen var en viktig del av innsiktsworkshopene og ble brukt som fysisk referanse. Deltakerne skrev ned sine ønsker for byrommet på små fargerike flagg, som de senere plasserte i forhåndsflagde hull på modellen på det stedet de mente sitt bidrag burde plasseres.

Det ble i løpet av innsiktsfasen arrangert seks slike workshops for å samle innspill til byrommet med omkring 140 deltakere totalt:

- Workshop 1 "En by for alle" med elever ved Kvaløya videregående skole.
- Workshop 2 "En by for alle" med elever på en av byens barneskoler.
- Workshop 3 "En by for alle" med elever på en av byens barneskoler.
- Workshop 4 "En by for alle" med ungdomsgruppen Tusj ved Kirkens bymisjon.
- Workshop 5 "En by for alle" med elever ved Voksenopplæringa i Tromsø.
- Workshop 6 "En by for alle" med elever ved Tromsø internasjonale skole.

Erfaringene fra disse workshopene utgjør en viktig del av datamaterialet for denne oppgaven. Med blant annet innsikt i et utvalg av lokalbefolkningens ønsker, behov og meninger omkring byrom i Tromsø.

---

¹ Hele kronikkserien kan leses her:

<https://www.nordnorskdebatt.no/sok?query=noda&offset=0&author=&tags=byrom&startDate=>

Figur 6. Bilder fra innsiktsworkshops og på befaring i innsiktsfasen. Foto hentet fra: NODA, 2021.

Valget av informanter til denne oppgaven henger tett sammen med prosjektets målgruppe som består av et mangfold av brukergrupper med interesse for arktiske byrom, og et særlig fokus har blitt rettet mot inkludering av barn og unge. Informantutvalget er dermed styrt på bakgrunn av hvem som har deltatt på prosjektets ulike arrangementer. Det er viktig å presisere at jeg ikke har informanter under 16 år. Informantene er voksne personer knyttet til prosjektet. Barna som deltok på innsiktsworkshop er ikke med i utvalget av informanter, og jeg benytter kun det offentlige materialet som er produsert, og som NODA har publisert. De jeg har snakket- og diskutert med underveis i prosjektet er voksne personer og datamaterialet jeg bruker er resultatene som er offentlig tilgjengelig.

Målet med utvalget for denne oppgaven var at det skulle representere flest mulig relevante og ulike aktører for slik å skape en inkluderende og representativ prosess, men også for å oppnå

prinsippet «qualitative representationality» (Fog, referert i Kielland, 2013, s. 60), som oversatt betyr kvalitativ representasjon. Det betyr at jeg ønsket å komme i dialog med og observere så mange ulike, men relevante grupper som mulig. Denne fasen av prosjektet er også den der jeg sitter igjen med en opplevelse av å ha vært mest betydningsfull for min datainnsamling. Bakgrunnen for dette er at det har vært mye kontakt med ulike mennesker med ulike kulturer, kjønn og fra ulike samfunnslag som på hver sin måte har bidratt med interessante betraktninger, kunnskap og innsikt. Når jeg har tatt notater underveis på disse workshopene har jeg bevisst forsøkt å skrive åpne og korte beskrivelser, istedenfor detaljerte fortolkende notater (Tjora, 2011). Bakgrunnen for dette er å fange så mye som mulig når jeg er til stede for og deretter skrive ut feltnotatene kort tid etter økten er avsluttet.

Kompetanseheving- og presentasjonsfasen: April 2021.

I denne fasen ble det i samarbeid med Arctic Art Institute og Arctic Major Forum arrangert et internasjonalt seminar med mål om å dele kunnskap på tvers av landegrensene i Arktiske områder. Seminaret hadde foredragsholdere fra både Canada, Yakutia republikken, Norge og Sverige. Dette internasjonale perspektivet har også vært en sentral del av kunnskapsproduksjonen for denne masteroppgaven. Som følge av de nasjonale retningslinjene for smittevern i forbindelse med koronasituasjonen ble seminaret en kombinasjon av fysisk og digital deltakelse, noe som gjorde det utfordrende å få til de uformelle samtalene. Videre i denne fasen ble det arrangert en åpen workshop der NODA inviterte alle formgivere i Tromsø til å komme sammen for å utarbeide et temporært tiltak basert på innsikten fra formidlingsfasen. Det å samle fagkompetansen til designere og arkitekter fra ulike lokale kontorer resulterte i et unikt samarbeid med stor merverdi for prosjektet Inkluderende Arktiske byrom. Dette var også en arena der jeg ved hjelp av feltsamtaler fikk en bedre kontekstuell forståelse av hvordan fagpersoner aktivt jobber for å utvikle gode kvaliteter i offentlige rom basert på kunnskap fra medvirkningsprosessene, som var nyttig for mitt datagrunnlag. Prosessen frem til dette tidspunktet ble presentert på et lunsjseminar i regi Forum for Arktisk byutvikling (FOBY) ved Tromsø kommune. Videre ble det arrangert en fysisk utstilling der innspillene fra byens innbyggere ble presentert i form av illustrasjoner laget av prosjektets grafiske designer. Denne utstillingen hang inne på selve havneterminalen like ved Prostneset torg 1, som er byrommet prosjektet har hatt som mål om å transformere til en vital og inkluderende møteplass. Utstillingen ble hengt opp i området der alle passasjerene som skal med hurtigbåten og hurtigruten venter, noe som automatisk gir utstillingen et større publikum. 3D-modellen sammen med blanke flagg og instruksjoner ble også

plassert sammen med utstillingen, slik at tilfeldig forbigående fikk anledning til å gi sine innspill. Disse innspillene utgjør også en sentral del av datamateriale for denne oppgaven.

Konkret tiltak og avduking av prosjektet: Mai 2021 - juli 2021.

Resultatet fra workshopen med designerne og arkitektene ble i denne fasen ferdigstilt, og det var klart for å bygge tiltaket som skulle være fire paviljonger. NODA arrangerte også en byromsfest på Prostneset. Byromsfesten hadde som målsetting å transformere byrommet til en inkluderende møteplass ved å puste liv og farge inn i et av Tromsøs viktigste byrom og knutepunkt for en midlertidig periode (NODA, 2021b). Denne fasen markerer også slutten på prosjektet, og det var utrolig spennende å vise frem resultatet til byen nettopp fordi det har vært mange involverte. Byromsfesten ble også en arena for mange uformelle feltsamtaler med deltakerne, som bidro med verdifull informasjon i mitt datamateriale. Feltsamtalene handlet blant annet om hva som skal til for å skape inkluderende møteplasser med gode opplevelseskvaliteter i offentlige byrom. Det fysiske tiltaket skal nå stå på torget utenfor havneterminalen frem til våren 2022, der alle som ønsker kan teste paviljongen og lese om prosjektet ved hjelp av QR-koder som tar de til prosjektets informasjonsside. Under denne byromsfesten var det også tilrettelagt for medvirkning, med en egen stand der alle deltakerne fikk skrive ned sine forslag til hva de syntes torget bør hete. Jeg vil gå nærmere inn på bakgrunnen for denne prosessen i første analysekapittel.

4.1.2 Dokumentanalyse

I tillegg til feltsamtaler og deltakende observasjon i alle prosjektets faser har jeg benyttet dokumentanalyse av sekundærdata. Dette innebærer tidligere forskning og offentlige dokumenter. Jeg i hovedsak har benyttet kommuneplanens samfunnsdel, sentrumsplan for Tromsø Kommune og kommunens strategi for uterom. Videre har jeg gjennomført dokumentanalyse av prosjektets plan- og styringsdokument, i tillegg til prosjektets informasjonsside. Jeg begynte med å hente inn sekundærdata i form av bøker, artikler og tidsskrifter for å lese meg opp på tematikken og få et overblikk over hvilke utfordringer vi står ovenfor knyttet til byrom og byutvikling, med særlig fokus på temporalitet og vitalitet i Tromsø.

Som jeg nevnte i underkapittel 4.1.1 ble det publisert flere offentlige artikler i forbindelse med prosjektet som har gitt meg tilgang til ulike meninger og tolkninger av byutvikling og

inkluderende byrom i arktiske byområder. Disse artiklene er skrevet av sentrale aktører fra både offentlig og privat sektor, som har god kunnskap om byrom. Fordelen med å benytte dokumentanalyse i tillegg til å være ute i felt er at det gir tilgang på sekundærdata som har vært viktig for min bakgrunnsforståelse og mitt datagrunnlag (Johannessen et al., 2010). Jeg har gått systematisk gjennom dokumenter jeg anså som relevante med mål om å komme frem til informasjon og kunnskap om byrom og byutvikling. Dokumentene jeg har brukt er blant annet kronikkserien nevnt tidligere og Tromsø kommune sin kommuneplan samfunnsdel, og uteromsstrategien, for å se hvilke målsettinger som finnes lokalt. Dokumentanalyse egner seg svært godt for å supplere primærdata. For å finne frem til pålitelige dokumenter brukte jeg god tid på å velge ut relevante dokumenter og undersøkte blant annet hvem som var forfatter og til hvilket formål dokumentene er produsert. Videre gjorde jeg en vurdering av dokumentenes troverdighet. Å vurdere dokumentenes pålitelighet er en viktig del av dokumentanalyse (Johannessen et al., 2010). I følge Thagaard (2013) foregår dokumentanalyse når en samler inn tekster som er produsert til andre formål enn det forskeren bruker de til. I mitt tilfelle har dokumentene blitt brukt som datamateriale for å danne bakgrunnsinformasjon og supplere primærdataene. Når en foretar dokumentanalyse kan det i følge Lynggaard (2012) være hensiktsmessig å skille mellom primære, sekundære og tertiære dokumenter. Jeg har i hovedsak benyttet sekundære og tertiære dokumenter som er offentlige og åpent tilgjengelig for alle. Når det kommer til analysen av de innsamlede dokumentene, var analysen en operasjonalisering av forhåndsbestemt teori. Lynggaard (2012, s. 164) beskriver analytisk-induktiv tilnærming til dokumentmaterialet som multiteoretisk: «... dokumentmaterialet konsulteres med henblikk på å identifisere utviklinger og mønstre i materialet, som kan beskrives via f.eks. indikatorer og tematikker». I denne sammenhengen har jeg benyttet tematikk knyttet til offentlige byrom og sett etter mønstre for å danne bakgrunn for mine tolkninger.

4.1.3 Deltakende observasjon i felt

Denne oppgaven har i all hovedsak bestått av deltakende observasjon, men med en supplering av observasjon i form av at jeg er en aktiv bruker av offentlige byrom og har et oppmerksomt blikk for byromsbruk. I dette underkapittelet vil jeg presentere observasjonsmetodene observasjon og deltakende observasjon, og redegjøre for hvordan jeg har anvendt disse for å samle inn datamateriale og danne analysegrunnlag for oppgaven. Forskjellen på ulike observasjonsmetoder dreier seg om de menneskelige aktørers handlinger og interaksjon

mellom ulike arbeids- og fritidssituasjoner, det vil si at det innebærer de praksiser som de selv er en del av, der og da (Rautaskoski, 2012). «Observasjon kan med en aktuell «post-humanistisk» formulering dekke «handling-på-avstand»» (Latour, referert i Rautaskoski, 2012, s. 85), som innebærer at observasjonen blir gjennomført med en gitt avstand.

Observasjon og deltakende observasjon er en velkjent form for innsamling av materiale i kvalitativ orientert metodebruk (Aase og Fossåskaret, 2014). Jeg har benyttet et etnografisk forskningsdesign der observasjon har blitt kombinert med andre metoder. Min tilnærming i felt er dermed induktiv, med en målsetting om å være åpen for kritiske observasjoner. Jeg har videre valgt å skille mellom observasjon og deltakende observasjon som i følge Aase og Fossåskaret (2014) får frem noe av det unike med kvalitativ orientert forskning. Thuen mener det har stor betydning å kombinere observasjon og deltakelse. Han forklarer det slik:

«I metodisk forstand er det åpenbart at det klassiske samhandlingsperspektivet innbyr til en nødvendig forening av observasjon og deltakelse som vel kan sies å utgjøre selve kjernen i en kvalitativ tilnærming til samfunnsanalyse» (Thuen, referert i Aase og Fossåskaret, 2014, s. 34). Aase er også en tilhenger av denne kombinasjonen, etter sin lange erfaring med deltakende observasjon som forskningsmetode i Pakistan. Aase og Fossåskaret (2014) mener deltakende observasjon gir et annet innblikk i folks liv enn hva kun intervjuer ville gitt «... uansett hvor «dype» de måtte være» (Aase og Fossåskaret, 2014, s. 34). Som observatør er en alltid til stede i det sosiale feltet som observeres. Det har vært flest situasjoner i felt hvor jeg selv har vært en del av aktørene, men også noen tilfeller der jeg kun har observert offentlige byrom fra sidelinjen for å få et innblikk i hvordan offentlige rom brukes. Bakgrunnen for at jeg har valgt å markere et skille mellom observasjon og deltakende observasjon er for å være bevisst på når betingelsene for deltakelse er til stede eller ikke er til stede. Aase og Fossåskaret (2014, s. 64) påpeker at: «deltakende observatør er forskeren bare når hun selv er en del av aktørene som hun observerer, når hun finner seg selv igjen i notatene fra feltarbeidet». Det er denne dobbeltrollen som både deltaker og tilskuer som er betegnelsen av deltakende observasjon (Aase og Fossåskaret, 2014). Ved å ta i bruk den kanadiske samfunnsforskeren Erving Goffmans sin teatermetafor mener Aase og Fossåskaret (2014) at målet for alle feltarbeider er å komme bak scenen (*backstage*) og få mulighet til å studere prosesser som er skjult for den generelle tilskueren. Ute i felten er det viktig at forskeren forsøker å legge bort sine kulturelle forforståelser, da det ikke er gitt at informantene benytter de samme kategoriene som forskere selv bruker (Wadel, referert i Aase og Fossåskaret, 2014). I mitt tilfelle innebar det å legge til side mine egne kategorier for å tolke situasjonene jeg befant meg i. I tillegg har jeg hatt god nytte av å reflektere omkring min forutinntatte

forståelse av kategorier og hva min tilstedeværelse i forskningsprosessen har betydd. Observasjonsmetodene er gjennomført på samtlige av aktivitetene knyttet til prosjektet. Det innebærer både innsiktsworkshopene, møtene underveis og byromsfesten. Observasjonsmetodene har gitt meg innblikk i mange ulike perspektiver, bruksmåter og opplevelser av de arktiske uterommene blant ulike brukergrupper fra det brede samfunnslag. Det har vært viktig for meg å danne et bilde av opplevelsen og relasjonen deltakerne har til offentlige byrom gjennom hele året, fordi det arktiske klimaet medfører noen aspekter som jeg finner spesielt interessant. Jeg har primært gjort deltakende observasjon på alle aktivitetene som ble arrangert i regi av prosjektet, som blant annet innebar å være med på forskjellige skoler, ungdomsklubber, voksenopplæringen og ved befaring på Prostneset. Det har resultert i et omfattende datamateriale og et godt utgangspunkt for å utforske offentlige byrom som inkluderende arena for byens befolkning og besøkende.

4.1.4 Feltsamtaler

Feltsamtaler kan ofte anses som usynlige eller underkommuniserte i den vitenskapelige litteraturen og blir gjerne plassert i et kontinuum mellom det kvalitative intervjuet og den alminnelige praten mellom forskeren og informantene (Buvik, Skatvedt og Baklien, 2020). I følge Aase og Fossåskaret (2014) kan feltsamtaler kategoriseres som en egen kanal for å hente inn empirisk materiale, men er i utgangspunktet en integrert del av observasjonsmetoden. Feltsamtaler defineres av å være ikke avtalte intervjuer, men heller mer lik den alminnelige praten mellom folk (Aase og Fossåskaret, 2014). I den hverdagslige praten vil kommunikasjonen være mer balansert, noe som betyr at forskeren prater og lytter omtrent like mye. Det unike med disse samtalenes er at det kan fremkomme svært verdifull og ikke minst relevant informasjon. Buvik et al., (2020, s. 223) påpeker at mange kvalitativt orienterte forskere opplever at «gullsetninger» gjerne kommer etter at båndopptakeren er avslått eller i situasjoner før og etter intervjuet. I løpet av min periode i felt hadde jeg mange av disse uformelle samtalenes. De uformelle feltsamtalenes oppstod gjerne som et resultat av situasjoner jeg observerte og ville høre mer om. Feltsamtalenes har bidratt til at jeg har oppdaget nyanser og fått en dypere forståelse av informantenes meningsgrunnlag (Buvik et al., 2020). Denne samhandlingen kan i følge Ehn og Löfgren (referert, i Buvik et al., 2020) også beskrives som improviserte hurtigintervjuer. Jeg gjennomførte mye av mitt feltarbeid på flere ulike skoler i forbindelse med innsiktsworkshopene. Mens jeg ventet på at elevene skulle komme tilbake fra friminuttet småpratet jeg med læreren om tilsynelatende hverdagslige ting. Det som i utgangspunktet var helt vanlig småprat viste seg å gi meg verdifull informasjon om

hvordan elevene opplevde det å bli inkludert i en slik medvirkningsprosess. Læreren hadde diskutert med klassen hva de syntes om å fortelle sine drømmer og ønsker for byrom i Tromsø, og ikke minst bli lyttet til. Tilfeldige kommentarer på disse workshopene har blitt en svært viktig del av min forståelse og meningsdannelse. Taus kunnskap er også en viktig del av feltsamtaler. Wadel beskriver «work-along» som en metode for å hente inn taus kunnskap: «Work-along er spesielt egnet til å fange inn oppfatninger, forståelser, følelser og tolkninger som informanter ikke gir uttrykk for, men vanligvis holder for seg selv» (Wadel, referert i Buvik et al., 2020, s. 235) Det er også en annen hendelse som står klart frem for meg når jeg reflekter tilbake til tiden ute i felt. Denne hendelsen forløp seg på en workshop sammen med voksenopplæringen i Tromsø. Klassen vi var sammen med bestod av hele 12 ulike nasjonaliteter, noe som gir et unikt mangfold av kulturer, erfaringer og meninger. Mens elevene jobbet med sine ideer, gikk jeg rundt og lyttet til hva de diskuterte, og snakket med de om ulike muligheter. Det var spesielt en person som var veldig usikker på hva h*n skulle skrive på sitt flagg. Mens vi diskuterte viste det seg at h*n egentlig hadde mange ideer og meninger om hvordan Prostneset kunne bli et mer vitalt byrom og Tromsø en mer inkluderende by, basert på sine erfaringer fra hjemlandet sitt. Disse refleksjonene kom frem ved det som Rowe (referert i Buvik et al., 2020) beskriver som en naiv tilnærming. Det betyr at en som forsker stiller enkle spørsmål som gir informanten mulighet til å fortelle om egne fortolkninger (Buvik et al., 2020).

4.2 Ethiske vurderinger

Et grunnleggende etisk prinsipp i forskning er å aldri føre deltakerne bak lyset, på samme måte som at den informasjonen som hentes inn ikke skal bli misbrukt (Buvik et al., 2020). Først på listen sto søknad om tillatelse hos Norsk senter for forskningsdata (NSD), som også godkjente mitt mastergradsprosjekt. En av måtene jeg har sørget for at disse kravene nevnt ovenfor har blitt oppfylt er informert samtykke og ved å gjøre det kjent at jeg også deltok som forsker på arrangementene. Ethiske problemstillinger som gjelder feltarbeid, dreier seg om mer enn bare informert samtykke. Det er like viktig å opptre med respekt ovenfor informantene og den informasjon de deler med meg. Som forsker har jeg også et ansvar som innebærer at jeg alltid skal unngå å skade informantene og opprettholde gode rutiner for anonymisering (Buvik et al., 2020). I denne masteroppgaven har prinsippene for konfidensialitet og anonymisering vært kontinuerlige prosesser for å opprettholde deltakernes sikkerhet. Datamaterialet som jeg benytter er offentlig tilgjengelig og alle informanter er over 16 år. Det betyr at alle barn som

har deltatt på innsiktsworkshop ikke er med i utvalget av informanter, og at alle informantene er voksne personer knyttet til prosjektet. Deltakelsen i dette studiet innebar å bidra til å produsere kunnskap om inkluderende byrom. Selv om temaet jeg forsker på har en lav sensitivitetsgrad, valgte jeg likevel på bakgrunn av etiske hensyn å utelate informasjon som er personsensitivt eller personidentifiserende opplysninger. Videre har det vært viktig å gjøre det klart at denne masteroppgaven er et resultat av min tolkning og min forståelse av datamaterialet.

4.3 Refleksjon omkring egen posisjon

Forskerrollen kan i følge Thagaard (2013) påvirke alle fasene av forskningsprosessen. Min rolle som både ansatt i NODA og som bruker av offentlige rom i Tromsø, tilser at jeg studerer et felt jeg selv er en del av. Jeg syntes derfor det er nødvendig med en redegjørelse av refleksivitetsbegrepet i empirisk kvalitativ forskning, hvor jeg lar meg inspirere av Bergsland (2021). Det er både fordeler og utfordringer ved å forske på prosjekter gjennom sin egen arbeidsplass. Fordelen slik jeg opplever det, er at jeg får tilgang til og innsikt i erfaringer og perspektiver jeg ellers ikke ville fått, samtidig som jeg får en bredere forståelse av prosjektet og tematikken jeg skal forske på. Utfordringen med å utføre forskningsarbeid på sin egen arbeidsplass er at jeg kan bli blind for andre perspektiver og operere med inneforståtte forståelser. Det er også viktig å skille rollene som arbeidstaker og forsker. I mitt tilfelle har jeg derfor hatt flere samtaler med både veileder og leder på arbeidsplassen der jeg har rådført meg og vi sammen har blitt enige om hvilke retningslinjer som gjelder. Videre har dette bidratt til at jeg gjennom hele denne perioden opplever at jeg har hatt en god forståelse av min tilstedeværelse ute i felten, i rollen som både forsker og ansatt. Vekslingen mellom disse rollene vil si at jeg til tider hadde en dobbeltrolle. Disse dobbeltrollene krevde åpenhet ovenfor alle involverte. Jeg har hele tiden både før, under og etter prosjektet forsøkt å kommunisere tydelig og jeg har vært bevisst denne kombinasjonen av roller. Men det er fremdeles en viss mulighet for at rollene som prosjektkoordinator og forsker kan virke tvetydig. Jeg har forøkt å unngå dette ved å være transparent og snakke om rollene, noe jeg mener har bidratt til nødvendig åpenhet omkring min posisjon i felt. Et annet veldig viktig aspekt er å være åpen for at det er flere sider av en sak og være bevisst på min rolle som forsker og unngå å være partisk. Spesielt i overgangen fra arbeidssituasjon til forskerrolle var dette viktig, og til tider kunne det også være utfordrende. Jeg har forsøkt å bevare det kritiske

blikket i det jeg inntretr forskerrollen for å bevare refleksivitet. Som Bergsland (2021) påpeker er refleksivitet et grunnprinsipp i veldig mye av kvalitativ forskning, og beskriver vekselvirkning mellom forskeren og forskningsarbeidet. Som forsker er en med på å forme forskningsprosessen gjennom sin forståelse av verden, mennesket, begreper og teori. I følge Willig er det to typer refleksivitet, det er den epistemologiske og den personlige. «Epistemologisk refleksivitet går ut på at forskeren reflekterer og drøfter muligheten for at forskningsspørsmålet kan ha vært definerende og begrensende for hvilke resultater som kan genereres fra data. Epistemologisk refleksivitet handler også om en tilkjennegivelse av forskerens syn på spørsmål knyttet til hva vitenskap og kunnskap er, og hvordan den kan nås» (Willig, referert i Bergsland, 2021, s. 45). Det betyr at epistemologisk refleksivitet knyttes til både det vitenskapelige synet og til forskerens tolkning av forholdet mellom empiri og teori. I mitt teoretiske utgangspunkt har jeg forsøkt å forske på sosiale fenomener og si noe om virkeligheten jeg har studert uten å velge verken et subjektivt eller objektivt fokus.

Det som blir beskrevet som personlig refleksivitet er at forskeren reflekterer over hvordan egne verdier, bakgrunn, politisk ståsted og egne erfaringer påvirker forskningen og forskningsprosessen (Bergsland, 2019). Som forsker har en alltid både forkunnskaper og fordommer om feltet en trer inn i. Min forkunnskap og forforståelse vil naturligvis være farget av min sosiokulturelle bakgrunn og den fagdisiplinen jeg er en del av. Det er ikke slik at refleksivitet handler om å fjerne dette, for som menneske er det ikke mulig, hvertfall ikke hvis en skal tro den Hermeneutiske teorien. Men det handler mer om å være ærlig omkring sin forkunnskap og fordommer og hva det innebærer. «I dette ligger forskerens evne til å se seg selv og det subjektive som tas med inn i forskningen, og å være åpen og selvrefleksiv om dette» (Lofthus, referert i Bergsland, 2021, s. 46). I følge Bergsland (2021) er det ikke et klart skille mellom personlig refleksivitet og epistemologisk refleksivitet. En kan derfor si at de er sammenvevd og avhengig av hverandre. Det handler i all hovedsak om at forskeren må være refleksiv i sin posisjon og være bevisst i valgene som gjøres hele veien i forskningsprosessen. Jeg har forsøkt å være bevisst på hvilke utfordring det er å ivareta en refleksiv posisjon, som i mitt tilfelle har gitt meg muligheten til å hente innsikt om tematikken fra flere ulike sider og studere et felt jeg selv er en del av gjennom andre sine øyne. Min interesse for temporære byrom og sosial bærekraft, med særlig fokus på inkludering og medvirkning, har påvirket både vinkling av oppgaven og forskningsprosessen. Jeg har derfor forsøkt å være bevisst og følge prinsippene om kritisk refleksivitet.

4.4 Oppgavens relevans

I forskning er det viktig å stille seg spørsmål om hvorvidt datamateriale gjenspeiler fenomenet tematikken og oppgaven handler om (Johannessen et al., 2010). Begrepene validitet og reliabilitet stammer i utgangspunktet fra den kvantitative forskningen. Imidlertid finner en også de kvantitative begrepene i kvalitativ forskning. Vi kan skille mellom intern og ekstern validitet. Intern validitet dreier seg om hvorvidt resultatene er gyldige, mens ekstern validitet handler om i hvor stor grad resultatene er overførbare til andre situasjoner (Dalen, 2011). Ifølge Dalen (2011) bør en som forsker foreta en validitetsdrøftelse, slik at leseren kritisk kan vurdere i hvilken grad mulig tilknytning til feltet kan ha påvirket tolkningen av datamaterialet. For å tydeliggjøre resultatene og argumentere for oppgavens troverdighet har jeg gjort meg godt kjent med diskurser på feltet. Videre forsøker jeg i oppgavens analysedel å legge frem relevant informasjon som kan være overførbart til andre situasjoner. Reliabilitet handler om i hvilken grad en studie er etterprøvable (Dalen, 2011). Det er vanskelig med etterprøvbarhet i slike prosjekter og jeg påberoper meg ikke den oppgaven, men jeg syntes likevel det er interessant å diskutere oppgavens relevans. Når det kommer til reliabilitet, kan en også her skille mellom intern og ekstern reliabilitet. Intern reliabilitet handler om i hvilken grad andre forskere kan ta i bruk studiens begrepsapparat for å analysere data tilsvarende den opprinnelige forskeren. Videre handler det om hvorvidt det er mulig for andre forskere å oppdage samme fenomen i andre liknende situasjoner (Dalen, 2011). I mitt tilfelle har begrepene bidratt til refleksjon og jeg har forsøkt å redegjøre tydelig for blant annet hvilke informanter som har bidratt til datamaterialet, hvordan jeg metodisk har gått frem for å innhente og analysere datamaterialet, diskutert det utvalgte begrepsapparatet og redegjort for det teoretiske utvalget for å styrke oppgavens reliabilitet. I likhet med prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jeg med denne oppgave forsøkt å belyse ny kunnskap som er relevant og som kan være overførbart til andre byrom.

4.5 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg diskutert og presentert feltarbeidet som i stor grad er basert på deltakelsen i prosjektet Inkluderende Arktiske byrom. Videre har jeg redegjort for valg av metode og forskningsdesign i lys av forskningslitteratur og forsøkt å bevare kritisk refleksivitet. Jeg har benyttet etnografisk metodetriangulering der jeg ved bruk av feltsamtaler, dokumentanalyse, observasjon og deltakende observasjon nærmet meg informantene. Ved å reflektere omkring forskerrollen har jeg redegjort for hvilke muligheter og utfordringer det har medført å forske på et felt jeg selv er en del av og hvordan jeg har gått frem for å besvare problemstillingen og forskningsspørsmålene. Dette har jeg gjort gjennom en grundig redegjørelse av de ulike prosjektfasene og hvordan de på hver sin måte har bidratt med nyttig informasjon til mitt datamateriale. Avslutningsvis i dette kapitlet har jeg helt kort diskutert validitet og reliabilitet med mål om å tydeliggjøre oppgavens relevans og troverdighet.

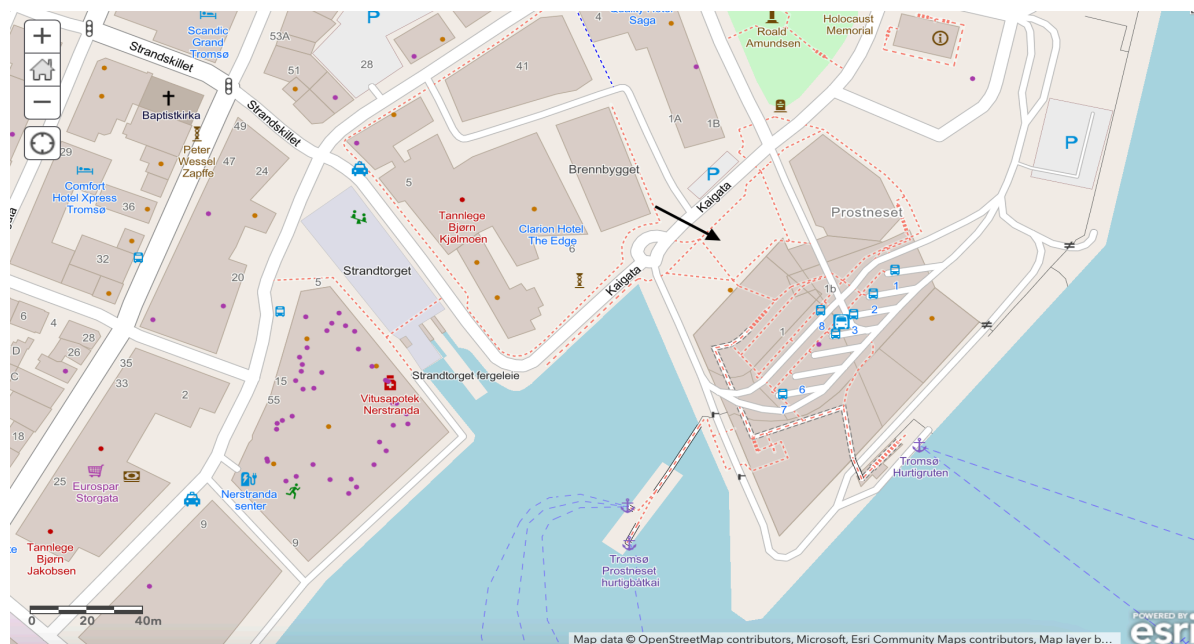
Analyse

Oppgavens analysedel består av to hovedkapitler. I første analysekapittel vil jeg ta for meg hvordan prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet for å skape et spesifikt inkluderende byrom i Tromsø. Dette gjøres ved å beskrive historiske trekk ved byrommet og prosessen som første frem til den temporære transformasjonen på Prostneset. Målet med første analysekapittel er å identifisere hvordan midlertidige byrom kan virke positivt på byens vitalitet. Dette diskuteres opp mot Tromsø kommunes målsettinger for medvirkning og inkluderende uterom i sentrumsområdene.

Videre i andre analysekapittel vil jeg diskutere prosjekt og forankring i lys av sentrale utfordringer før, underveis og etter prosjektet. Videre vil jeg diskutere hvordan vi kan ta med oss kunnskapen fra de midlertidige prosjektene og implementere de i våre hverdagsbyrom. Funnene fra dette mastergradsarbeidet vil eksemplifisere tiltak som både fungerer godt og hvor det er potensiale for forbedring. Samtidig ønsker jeg å tydeliggjøre hvordan temporære intervensjoner i byrom som åpner opp for noe uferdighet, kaos og lek kan være nyttige verktøy for inkluderende byutvikling. Avslutningsvis diskuterer jeg utfordringer og muligheter for fremtidig by- og samfunnsutvikling i Tromsø.

I kapittel syv sammenfattes kunnskapsproduksjonen ved å trekke konklusjoner basert på de to analysekapitlene og jeg oppsummerer funnene fra analysen, før jeg til slutt presenterer avsluttende refleksjoner. Gjennom disse avsluttende refleksjonene ønsker jeg å belyse sentrale muligheter og utfordringer med midlertidige byrom i lys av funnene fra min analyse.

5 Prostneset, en temporær transformasjon av et byrom

Figur 7. Kart over Prostneset med pil som viser torget prosjektet har jobbet med, Tromsø. Bilde hentet fra: ArcGis, 2021.

Innledningsvis i dette kapittelet vil jeg redegjøre for valget av byrom som prosjektet har jobbet med, og hvorfor det ble Prostneset. Valget av byrom ble gjort etter dialog med Tromsø kommune og Tromsø havn, som forvalter byrommet. Det ble gjort en grundig vurdering og valget falt på dette byrommet av flere grunner, både fordi Prostneset har enormt potensiale, en sentral plassering og er per i dag et «blankt lerret» med mange muligheter, samtidig som det er totalt blottet for vitalitet. Prostneset omfatter området sør for domkirken i Storgata, og strekker seg ned til vannet i sentrum av Tromsø. Området innehar både funksjonen som offentlig byrom og knutepunkt mellom sjø og land ved hurtigbåthavna og hurtigrutehavna. Prostneset er også hovedbussterminalen i Tromsø som binder distriktene og Tromsø by sammen. Inne på selve havneterminalen finner vi Visit Tromsø som er byens turistinformatjon, flere klesbutikker, kafeer og restauranter. Dette er med andre ord et område som utgangspunktet tilrettelagt for aktivitet fra tidlig om morgenen, til sent på kvelden. På andre siden for torget finner vi det grønne parkanlegget Roald Amundsens plass. I denne oppgaven benytter jeg Prostneset som beskrivende navn for dette byrommet, noe som i utgangspunktet er litt upresist fordi Prostneset omfatter et større område enn kun det torget jeg i hovedsak fokuserer på i denne oppgaven. Hvorfor det er slik kommer jeg tilbake til lengre ned i dette kapitelet. Som navnet tilsier, hørte dette området til prostens og den gamle kirkegården før i tiden. I gamledager bestod Prostneset av et lite naust og strandlinje som ble

brukt til å trekke opp kirkebåtene (Ytreberg, 1946). I 1862 kjøpte kommunen prestegården med den tilhørende prestegårdshavnen på auksjon og siden den gang har området vært åpent for den allmenne befolkningen i Tromsø (Ytreberg, 1946). Torget som er et av byens viktigste knutepunkt, og som binder vann, land og distrikt sammen, har ikke et offisielt navn og går derfor under navnet Torg 1, Prostneset. Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom satte i den forbindelse i gang en medvirkningsprosess der målet var å hente inn ulike navneforslag som senere ble presentert for Tromsø havn og Tromsø kommune. Dette ble gjort ved å sette opp en egen stand på byromsfest der alle kunne skrive ned sine forslag og henge de opp på et blankt lerret plassert ute på torget. Det ble i tillegg lagt ut et innlegg på sosiale medier der de som ikke hadde mulighet til å delta på byromsfesten fikk anledning til å komme med sine navneforslag. Forslagene som kom inn var både mange og gode, men i skrivende stund er det enda ikke foretatt et endelig navnevalg for dette torget.

Figur 8. Oversiktsbilde av torget på Prostneset og havneterminalen. Bilde hentet fra: Google maps, 2021

Siden havneterminalen hadde sin offisielle åpning i 2018 har det vært en opphetet debatt om prosjektet og hvorvidt det har vært vellykket eller ikke. Kritikken går blant annet ut på at området er lite funksjonelt og lite brukervennlig. Selv om jeg ikke går i dybden på denne diskusjon i oppgaven, syntes jeg det er relevant å nevne hvordan områdets kvaliteter har vært oppe til diskusjon flere ganger. Torget utenfor terminalen har et stort potensiale for å bli et urbant møtepunkt for byens innbyggere og besøkende. Området er i dag utformet i henhold til kravene for universell utforming og det er enkelt å ta seg frem. Selv om området har en sentral plassering med mye aktivitet i form av tidvise folkestrømminger, er det ikke et sted mange stopper opp for å oppholde seg over tid. I hovedsak bærer mine observasjoner preg av at det er mye gjennomgangstrafikk her. Det meste av bevegelsen på torget foregår i

forbindelse med båtavgangene. Når det nærmer seg avgang strømmer det folk gjennom torget, det samme gjelder når enten hurtigruten eller hurtigbåten ankommer havnen, da strømmer det igjen på med mennesker gjennom terminalen og ut på torget på Prostneset. Rent fysisk består området av mye grå og kalde materialer. Dekket består av grå belegningsstein, et lite amfi på siden som også er i grå betong, men med noe treverk plassert rundt for bedre komfort når en sitter ned. Ut mot torget har havneterminalen en glassfasade som fungerer som hovedinngang inn til selve terminalbygget og en privateid grillrestaurant. Utover det lille amfiet er det få kontaktpunkter som legger til rette for interaksjon mellom byromsbrukerne. Det er lite som vitner om at dette er et område som er beregnet for å oppholde seg over tid eller at det er en inkluderende møteplass der uforutsette eller multikulturelle møter vil finne sted. Som følger av sin geografiske lokalisering er området relativt utsatt for både vær og vind, noe som er en av utfordringene, og mulig en av årsakene til at ikke flere oppholder seg på torget over tid, med mindre det er en usedvanlig vindstille og solfylt dag.

I følge Franck og Stevens (2007) er det menneskers egne initiativ og evne til å ta i bruk byrommet etter eget ønske og behov som skaper det fysiske og sosiale potensialet, noe som kan sies å gjelde for Prostneset. Enkle grep som for eksempel vindskjerming eller installasjoner som inviterer barn og unge til lek, er kvaliteter som trolig vil kunne bidra til å løfte områdets attraktivitet. Det er ikke nødvendigvis så enkelt, da det er flere komplekse problemstillinger å ta høyde for. For å transformere Prostneset til en inkluderende møteplass trengs det lavterskel aktiviteter som inviterer både ulike og nye målgrupper til området. Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har forsøkt å realisere rommets potensiale ved å ta i bruk temporære intervensjoner som fremmer mangfold og inkludering. Samtidig har det vært sentralt å kartlegge ulike mulighetrom, behov og ønsket bruk blant innbyggerne. Prostneset er et byrom som er blottet for vitalitet. Derfor er en av fordelene ved å bruke dette området som utgangspunkt for et prosjekter slik som Inkluderende Arktiske byrom, blant annet den minimale risikoen for konflikt. Det er ingen kvaliteter som må vike for de midlertidige intervensjonene, samtidig som det gir rom til å utforske og prøve ulike ting i byrommet for å slik avdekke hva som fungerer godt og motsatt. I godt etablerte byrom må gjerne den ene kvaliteten vike for å få plass til den andre. Det er ikke uten grunn at jeg har tatt i bruk metaforen *et blankt lerret* i beskrivelsen av området ved flere anledninger. Med et flatt dekke som definerer torget og fungerer som et tydelig skille til veien og fortauet, opplever jeg at det verken er stramme eller elastiske kvaliteter som definerer torget. På den ene siden gir det rom for temporalitet, men på den andre siden gir den lave aktiviteten på torget et begrenset

bruksmønster å analysere, nettopp fordi det ikke er noen kvaliteter som gjør det attraktivt å stoppe opp og ta i bruk byrommet. Fremtidens byromsbruk er uforutsigbar. Hvordan vi bruker byen, hvor ofte og hvorfor er i kontinuerlig endring på lik linje med andre trender. Prosjektets bruk av brede innspillprosesser har derfor vært viktig for å avdekke hvilke kvaliteter som faktisk er ønsket og ikke minst hva det er behov for i dette spesifikke byrommet. Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har hatt en klar visjon om å transformere Prostneset til et pulserende og vitalt byrom med funksjonen av å være en viktig møteplass for hele Tromsøs mangfoldige befolkning, og på en slik måte bidra til at Tromsø blir en litt mer inkluderende by. Hvorvidt prosjektet har lyktes med å realisere sin visjon vil jeg diskutere senere i denne analysen.

I Norge har det vært gjennomført få empiriske studier som fokuserer på den faktiske bruken av byrom og som retter oppmerksomheten spesifikt på de sosiale møtene som finner sted. Bjerkeset (2019) trekker frem at det har blitt gjennomført studier om byromsbruk men at disse i større grad omhandler nærmiljø og nabolag, altså lite funksjonsblanda områder som sentrumstorg og liknende som jeg utforsker i denne oppgaven. I denne oppgaven vektlegger jeg hvordan temporalitet kan fungere fordelaktig for møtene mellom mennesker. Samtidig er fokuset i stor grad rettet mot medvirkningsprosessen som resulterte i et fysisk tiltak som ble en paviljong. Datamaterialet denne oppgaven bygger på, er i hovedsak samlet inn gjennom deltakende observasjon, feltsamtaler og dokumentanalyse, samt kartlegging av fysiske og romlige forhold i Tromsø sentrum. Jeg fokuserer gjennomgående på stramme og elastiske, vitale og temporære byrom som analytiske begreper. Dette er analytiske begreper som gir meg mulighet til å fange opp og videre diskutere de kvalitative aspektene ved gjennomføringen av prosjektet Inkluderende Arktiske byrom og til slutt diskutere resultatet.

5.1 Jakten på de mange stemmene i byen

Datamaterialet som ligger til grunn, tilsier at inkluderende byrom er viktig for den mangfoldige befolkningen i Tromsø. Innspillene som ble hentet inn i innsiktsfasen viser at deltakerne som var med på workshopene ønsker seg gode møteplasser og mente at Prostneset hadde potensiale for å bli nettopp det. Jeg vil i denne delen av analysen utforske midlertidige prosjekter sitt potensiale for å skape vitale byrom og inkluderende byer. Dette vil jeg gjøre ved hjelp av teoretiske stedsperspektiver. Innledningsvis vil jeg belyse hvordan byen leveres, erfares og omformes i møte med utvikling som påvirker byen og menneskene der. Rørtveit,

Henriksen og Tjora, (2019) mener strukturelle endringer som globalisering og klimaendringer krever en mer klimavennlig planlegging og bypolitikk. Videre trekker de frem at byen er en viktig løsningsarena for møter og samfunnsutfordringer. Jeg har undersøkt problemstillingen i lys av utfordringer og muligheter gjennom innbyggernes perspektiv, «*bottom up*» (Certeau referert i Rørtveit et al., 2019). Siden starten av 1900-tallet har den rasjonelle og teoretiske tilnærmingen til planlegging preget bylandskapene (Rørtveit et al., 2019). Denne tilnærmingen kan sies å ikke ta tilstrekkelig hensyn til forståelsen av det levde livet i byen. Siden kravet om inkluderende byutvikling ble mer fremtredende, har deltakelse og demokrati blitt sentrale verdier i utviklingen av byene. Det er har også vokst frem nye perspektiver, som legger større vekt på sted som opplevd fenomen. Innspillene som ble hentet inn på de ulike innsiktsworkshoppene bekrefter nettopp dette. Gjennomgående innspill fra deltakerne som var med på innsiktsworkshoppene var ulike opplevelseskvaliteter, som eksempelvis snurrekaruseller, supernova, sitteplasser, mer farger og kunst som får barn til å utforske og lære. Her vil jeg spesielt trekke frem innspill fra workshopen med voksenopplæringen der flere savnet hyggelige sitteplasser hvor en kan møte både venner og ukjente for å prate.

I følge geografen Doreen Massey bør vi forstå steder som åpne, dynamiske og noe som bærer preg av gjensidig avhengighet. Videre er hun opptatt av steders flyktighet og hvordan de er sammensatte og under konstant utvikling (Massey, 1994). Selv om byens offentlige rom er et mulighetsrom for fellesskap og krysskulturelle møter mellom ulike samfunnsgrupper mener Low (referert i Rørtveit et al., 2019, s. 14) at terrorfrykt og mistillit legger press på byrommenes åpenhet gjennom økt kontroll, privatisering og overvåkning. På Prostneset kan en av de største utfordringene knyttet til byrommets åpenhet tenkes å være privatisering og behovet for økt kontroll. Samtidig er det viktig å anerkjenne at de samme prosessene som skal bidra til en mangfoldig og multikulturell møteplass mellom ulike kjønn, alder, etnisiteter og klasser kan bidra til fremmedgjøring, ekskludering og marginalisering av grupper (Ljunggren; Righard et al.; Watson, referert i Rørtveit, 2019). Med dette menes det at byens ustabilitet og mangfold for noen kan føre med seg en følelse av usikkerhet og frykt, så vel som følelsen av trygghet og frihet. For å møte disse utfordringene er det viktig å tilnærme seg disse nedenfra og opp. Jeg ønsker derfor å løfte frem menneskelige erfaringer og opplevelser i form av sosiale prosesser. Dette gjør jeg ved å undersøke hvordan prosessen og de ulike aktivitetene som har blitt gjennomført i prosjektet har bidratt i min analyse. Siden sivilsamfunnet ikke har en spesielt fremtredende tilstedeværelse på Prostneset i dag ser vi heller ikke et dynamisk gatebilde.

5.2 Unge stemmer – å lytte til barn og unge

I de offentlige dokumentene som er gjennomgått, er det en klar forventning til hvordan regjeringen ved departementene forventer at det jobbes med sosial bærekraft- og inkluderende byutvikling. Barn og unge er avhengig av at voksne ivaretar deres interesser i plan- og byggesaker. Videre er god og gjennomtenkt planlegging avgjørende for at barn får trygge oppvekstvilkår (Kommunal og moderniseringsdepartementet, 2020). Ung medvirkning er en utømmelig kilde til nye ideer og forslag som kan bidra til å gjøre byrom mer spennende og attraktive for den yngre andelen av befolkningen. Samtidig kan medvirkning fra barn og unge bidra til at utformingen oppleves attraktiv og bedre tilpasset deres behov. I Kommunal og moderniseringsdepartementets veileder for ung medvirkning fra barn og unge trekkes det frem at aktiv deltakelse i samfunnsplanlegging og stedsutviklingsprosesser kan bidra til at unge får en mer positiv holdning til stedet og på en slik måte får et større ønske om å bli boende også i fremtiden (Kommunal og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 8). I 2014 ble barnas rettigheter tilføyd i Norges grunnlov i §104. I barnekonvensjonen kommer følgende frem:

Barn har krav på respekt for sitt menneskeverd. De har rett til å bli hørt i spørsmål som gjelder dem selv, og deres mening skal tillegges vekt i overensstemmelse med deres alder og utvikling. Ved handlinger og avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn (Kommunal og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 8).

Det er flere lover og konvensjoner som pålegger samfunnet å tilrettelegge for barn og unge. Blant annet i plan- og bygningsloven pålegges alle som utarbeider planer, enten det er offentlige eller private, å tilrettelegge for medvirkning fra barn og unge dersom de berøres av planen. Medvirkning er i tillegg et allment prinsipp forankret i loven gjennom formålsparagraf § 1-1 (Kommunal og moderniseringsdepartementet, 2020). I prosjektet Inkluderende Arktiske byrom er barn og unge en viktig målgruppe. Prosjektet har jobbet målrettet for å inkludere barn og unge i en tidlig fase for å slik bidra til å fremme kreativitet og engasjement, samtidig som målet om demokratisk deltakelse i samfunnet blir ivarettatt. Det er også nærliggende å inkludere barn og unge fordi de besitter verdifull informasjon om sitt nærmiljø, noe som danner et bredere kunnskapsgrunnlag, samtidig som det er denne befolkningsgruppen som er fremtidens brukere av byen. I Kommunal og moderniseringsdepartementets veileder trekkes det frem at:

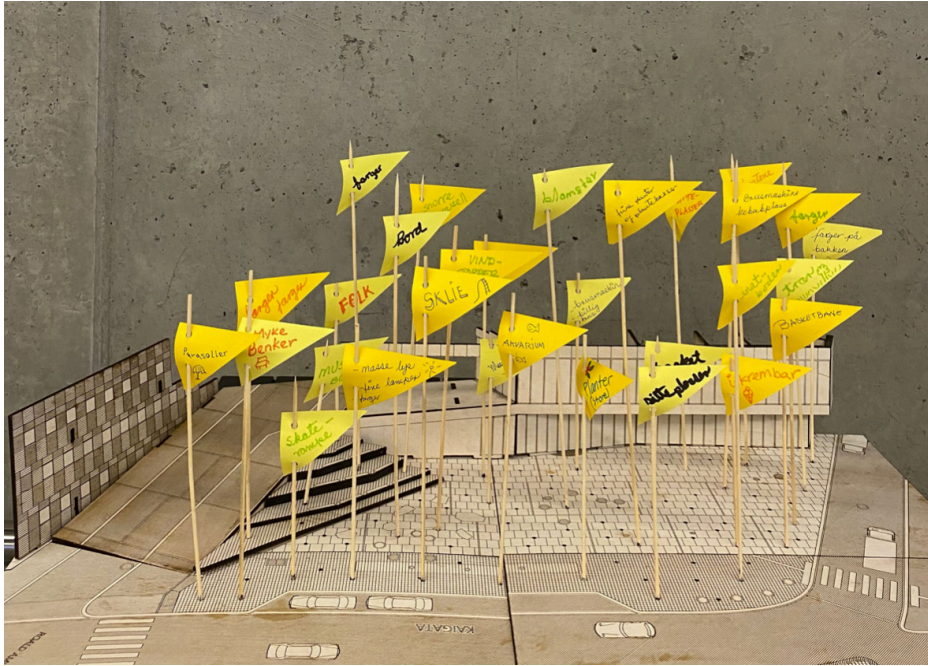
De unge har førstehånds erfaring og kunnskap om hvordan det er å vokse opp og være barn eller ungdom i eget nærmiljø. I møte med de unges budskap kan voksne tilegne seg ny kunnskap som kan bidra til bedre og mer treffsikre løsninger som vil ha betydning for barn og unges utvikling, trivsel og oppvekstvilkår (Kommunal og moderniseringsdepartementet, 2020, s. 38).

Tromsø kommune har også fokus på ung medvirkning. Allerede i 1998 ble det etablert et ungdomsråd i Tromsø, og i 2000 fikk ungdomsrådet også tale- og forslagsrett i de politiske komitéene i kommunen. Rådet er viktige representanter for ungdommenes stemme i saker som angår de.

5.2.1 Vi vil ha fargefontene og en supernova

Ute på en av byens barneskoler var det tid for innsiktsworkshop med elever. Jeg gledet meg til å møte deltakerne og var spent på å høre hvilke ønsker de hadde for Prostneset. Vi begynte med å presentere prosjektet og vise bilder til inspirasjon for å sette i gang tankeprosessen og inspirere deltakerne. For å sette i gang denne tankeprosessen var det viktig å vise hvilket mulighetrom som finnes. Det er nærliggende å tenke at ikke alle elevene har reist og sett eksempler på byrom utenfor landegrensene, derfor er også deres referansegrunnlag begrenset til det de kan se og oppleve i Norge. For noen begrenses kanskje referansegrunnlaget seg til Tromsø eller andre byer i nærheten. Det ble derfor vist prosjekter fra hele verden, der det ene prosjektet var mer imponerende enn det andre. Når vi først kom inn i klasserommet var det en beskjeden gjeng som møtte oss. Noe som stod i stor kontrast til det jeg husker fra min tid på skolebenken i samme alder. Det ble dermed viktig å opparbeide tillit fra klassen. Etter introduksjonen rullet bildene på skjermen og det ble raskt stor entusiasme i rommet med høylytte «wow», «kult» og «sånn vil jeg også ha det i Tromsø», etterfulgt av «enig».

Den stille og forsiktige klassen hadde plutselig blitt skikkelig engasjerte og hadde så utrolig mange ideer at de nesten ikke rakk å vente på sin tur, før de bare måtte brøle ut hvilke ideer de hadde. Nå var det min tur til å utvise stor entusiasme, når de presentere sine forslag tok jeg meg selv i å nærmest rope ut «wow», «kult» og «sånn vil jeg også ha det i Tromsø». De unge Tromsøværingene hadde mange gode forslag. Selv om ikke alle hadde reist noe særlig eller tenkt spesielt mye over hva byrom egentlig er, viste det seg at bildene de fikk se innledningsvis hadde gjort inntrykk, og det var på ingen måte en begrensning at de hadde ulike referansegrunnlag i bunnen. Den visuelle kommunikasjonen ble gjennomgående et avgjørende virkemiddel gjennom hele innsiktsprosessen.

Figur 9 3D-modell av Prostneset med innspillene fra deltakerne festet på fargede flagg.
Foto: NODA.

«Jeg ønsker meg en zipline» sa en av elevene, og en annen tilføyde sitt ønske om musikk, «jeg syntes det skal være musikk der hele tiden». Forslagene kom som perler på en snor. En annen elev i klassen var veldig glad i å stå på skøyter og ønsket seg «skøytebane hele året». Litt lengre bort satt to andre å diskuterte sine ønsker, den ene foreslo et «akvarium som har fisker fra Nord-Norge», mens den andre foreslo en «fargefontene med lys», sammen ble de enige om den kreative løsningen som var en fargefontene med fisker. «Jeg føler at vi trenger mange farger, like mange som i regnbuen» sier en. «Det er for mye grått» sier en annen bekræftende til fargeforslaget. «Jeg ønsker meg en innebygd trampoline, brusautomat og led-lys med farger» sier en tredje. Forslagene er vågale, men de viser at deltakerne ønsker rom for mange ulike aktiviteter. Når vi skulle runde av dagen spurte vi alltid deltakerne hvordan de syntes dagen hadde vært. «Jeg var veldig skeptisk når dere kom» sa en av elevene, «ja, jeg skjønnte liksom ikke helt hva et byrom var» bekræftet en annen. «Men nå har jeg faktisk lært masse, og det var skikkelig gøy» avslutter de og smiler. «Jeg syntes det er skikkelig kult at vi får være med på å bestemme hvordan det skal se ut i sentrum» mente en annen. Før vi går ut døren sier en av deltakerne helt til slutt «Jeg forventer at det blir bygd noe siden vi har brukt masse tid og jeg skal vise mamma og lillebroren min det som jeg har vært med på å bestemme på Prostneset». «Det kan vi love dere» sa min kollega og jeg nærmest i kor, før vi takket for oss og gikk ut døren. Den siste bemerkelsen gjorde sterkt inntrykk på meg, og jeg fikk en

tydelig bekreftelse på hvor viktig de er å inkludere også barn og unge i slike utviklingsprosesser.

Men det er også utfordrende å love noe. I retrospekt ser jeg at det ikke er mulig å realisere alt. Hva lovte vi og hva skjedde? Det er også viktig å trekke frem hvorfor det kan være risikabelt med brede medvirkningsprosesser, fordi en kan ikke realisere alle forslagene og noen kan derfor bli skuffet. Innspillene som NODA fikk resulterte i en paviljong, og for barn spesielt, kan det være vanskelig å gjenkjenne sine innspill og se hvilke kvaliteter en slik paviljongen tilfører byrommet. Forslagene til deltakere som var med på de ulike innsiktsworkshopene var både kreative og morsomme, men det er ikke mulig å realisere alle, men de ga likefullt et godt bilde av mulighetsrommet som finnes og særlig hvilke ønsker lokale barn og unge har. Til sammen ble det gjennomført seks slike innsiktsworkshoper med ulike grupper og klasser i ulik alder. Totalt resulterte det i nesten 140 deltakere som delte sine ønsker og tanker for byrommet Prostneset. Alle innspillene ble skrevet ned og videreformidlet til formgiverne slik at de hadde et utgangspunkt å jobbe med, da de skulle i gang med å tegne sine forslag til det fysiske tiltaket som senere skulle bygges. Også Tromsø kommune fikk disse innspillene. Selv om innspillsprosessen bestod av ulike grupper var essensen i innspillene relativt samstemte. Det var et klart ønske om skjermede sitteplasser hvor en kunne sitte ned og prate andre. Samtidig som torget måtte ha mer farger og inneha kvaliteter som tilrettelegger for lek.

Figur 10. Visuell presentasjon av noen av innspillene fra innsiktsworkshop med barn og unge. Illustrert av Liv Ragnhild Kjellmann.

I arbeidet med prosjektet Inkluderende Arktiske byrom så NODA på kommuneplanen og hvordan kommunens mål er relevante for prosjektet. I tabellen nedenfor viser jeg et utdrag fra kommuneplanens samfunnsdel der jeg trekker frem hvilke mål Tromsø kommune har for arbeidet rettet mot barn og unge, og som har vært relevante for prosjektet Inkluderende Arktiske byrom, samt hvordan prosjektet har jobbet målrettet mot en konkret måloppnåelse:

<i>Tromsø kommune</i>	<i>Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom</i>
<ul style="list-style-type: none"> • arbeide for en inkluderende barnehage og skole med god opplæring, som sikrer barn og unge kompetanse for fremtiden 	ved å bidra med å skape interesse og forståelse for formgivningsfagene og byutvikling, gjennom foredrag og deltakelse på lokale skoler
<ul style="list-style-type: none"> • gi barn og unge trygge møteplasser, som fremmer opplevelsen av fellesskap og tilhørighet 	prosjektet har både jobbet med det fysiske som er det mest synlige, og jobbet med å skape møteplasser og aktiviteter som treffer behovene basert på deres ønsker og innspill
<ul style="list-style-type: none"> • arbeide systematisk for å gi barn og unge like muligheter, med fokus på tverrfaglig hjelp og tidlig innsats 	ved å systematisk sørge for en bred medvirkningsprosess basert på tverrfaglig metodearbeid
<ul style="list-style-type: none"> • sikre at alle barn og unge kan delta i fritids-, kultur- og idrettsaktiviteter 	ved å tilby lavterskel aktiviteter til barn og unge for å lære, skape og mestre i fellesskap med andre jevngamle uavhengig av økonomi, bakgrunn, etnisitet, kjønn eller forkunnskaper
<ul style="list-style-type: none"> • tilrettelegge for at barn og unge kan påvirke egen hverdag og framtid 	gjennom medvirkning og ved å lytte til deres meninger og ta deres ønsker og behov som utgangspunkt i den fysiske utformingen av byrommet

Figur 11. Mål for Tromsø kommunes arbeid rettet mot barn og unge sett i sammenheng med prosjektets måloppnåelse.

Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet strategisk for å avdekke konkrete utfordringer og identifisere problemstillinger sammen med innbyggerne, som i dette tilfellet var barn og unge. Jeg vil i kapittel seks diskutere hvordan prosjektet har rettet seg mot den øvrige befolkningen og se på målene i sammenheng med kommuneplanens samfunnsdel.

5.3 Fra idé til virkelighet ved bruk av lokal fagkompetanse

På workshopen med de lokale design og arkitektkontorene stod det heller ikke på entusiasmen. Selv om denne gruppen har helt andre referansegrunnlag på bakgrunn av både alder, utdanning og yrkesvalg enn hva de yngre deltakerne hadde, opplevde jeg engasjementet deres som svært inspirerende. For å skape et byrom hvor Tromsøs befolkning vil trives i er det først og fremst befolkningen vi må lytte til. Gjennom prosjektets brede involveringsprosess som bestod av en rekke workshops med forskjellige grupper i ulike alder og digitale innspill har NODA spurt et utvalg av byens innbyggere, store som små, om deres ønsker for torget på Prostneset. Gjennom et tverrfaglig samarbeid mellom lokale design- og arkitektkontorer har de engasjerte formgiverne² kommet frem til et tiltak basert på innspillene fra innsiktsfasen. Resultatet ble fire paviljonger med ulike kvaliteter for både opphold og lek. Basert på innspillene om at Prostneset oppleves som et stort, tomt og fargeløst byrom var oppgaven til formgiverne å løse denne problemstillingen. De skulle designe et fysisk tiltak med elastiske kvaliteter og vitalitet som inviterer til opphold over tid, og som inkluderer farger, muligheten til å sette seg ned, er tilrettelagt for lek, samtidig som det skjermer for vær og vind uten å ødelegge for utsikten utover det vakre Tromsøysundet. På workshopen deltok formgivere med ulike bakgrunn, det var arkitekter, interiørarkitekter, landskapsarkitekter og designere. Workshopen startet med en befaring på torget slik at formgiverne fikk se og oppleve torget på nært hold før de skulle i gang med den kreative prosessen. Selve workshopen foregikk på et konferanserom på andre siden av gaten for torget med panoramautsikt til Prostneset slik at formgiverne hele tiden hadde det som bakgrunn. Etter befaringen startet den faglige diskusjonen omkring hvordan de opplevde torget, hvilke kvaliteter som mangler og hva som kan gjøres innenfor rammene til prosjektet. Når formgiverne hadde fått diskutere utfordringer og muligheter i fellesskap ble de delt inn i to grupper som sammen skulle komme frem til hvert sitt forslag. De fikk først en presentasjon med hovedtrekkene fra innsiktsfasen før de fikk utdelt en oversikt over alle innspillene som var samlet inn. Hver av gruppene fikk tid til å sette seg inn i forslagene som var samlet inn og systematisere hvilke kvaliteter de ønsket å fokusere på. Kvalitetene de vektla var blant annet lek, sitteplasser, og farger. Selv om gruppene som ble satt sammen har et noe likt referansegrunnlaget med bakgrunn i utdanningen sin, har de også valgt ulike retninger

---

² Formgivere brukes i denne sammenhengen som et samlebegrep for de ulike utdanningsretningene innenfor design og arkitektur.

innenfor deres fagfelt, noe som gjør at de på ulike måter besitter kompetanse de andre ikke nødvendigvis har. Dette er faktorer som jeg opplevde som en stryke når de skulle diskutere fokusområde. For eksempel trekker en arkitekt frem andre perspektiver enn hva en landskapsarkitekt gjør. For landskapsarkitektene var det viktig å formidle mulighetene som lå i landskapet, og for arkitektene var estetikk og konstruksjon viktig. Selv om det også til tider kan by på utfordringer å samarbeide på tvers av fagfelt var det i denne sammenhengen en fordel å samle flere hoder med ulik kompetanse og jobbe på tvers av de ulike fagfeltene. Både for prosjektet, men også for personlig utvikling for deltakerne. I slike samarbeidsprosjekter blir en eksponert for andre kulturer og en jobber på andre måter enn det man gjør i det daglige på kontoret. Utfordringen med et slikt samarbeid kan være å forholde seg til nye mennesker der en ikke kjenner hverandres styrker og svakheter. I en normal arbeidsdag på kontoret med kjente kollegaer kjenner en som oftest til hverandres styrker og svakheter og en kan dermed spille på disse. Derfor blir det desto viktigere å være tydelig og ikke minst ærlig på hva en kan og ikke kan ovenfor hverandre i en slik setting som denne workshopen. Dette kan være utfordrende og jeg vil derfor trekke frem at det også kan påvirke resultatet negativt dersom gruppen ikke klarer å kommunisere sine styrker og svakheter. En annen fordel ved å jobbe kreativt på denne måten er i følge en av deltakerne muligheten til å samarbeide med andre fagpersoner fra andre kontorer og ikke minst kulturer, samtidig som en får muligheten til å bryne seg på andre utfordringer enn hva en får i det daglige. Gruppene som ble satt sammen hadde et utvalg av de ulike fagretningene design, arkitektur, landskapsarkitektur og interiørarkitektur. Det var et stort engasjement og mine observasjoner tilsier at formgiverne på hver sine måte tok eierskap til prosjektet for å gjøre sin gruppe sitt forslag best mulig. Atmosfæren i rommet var positiv og intens, og de faglige diskusjonene var engasjerende og dreide seg om ulike løsningsforslag, farger og hvilke kvaliteter som var viktig å ta hensyn til. De reflekterte også omkring hvordan det fysiske tiltaket på best mulig måte kunne imøtekomme ønskene for byrommet. Når gruppene hadde jobbet noen timer med sine forslag var det klart for å presentere de ovenfor hverandre. Begge gruppene hadde kommet frem til forslag som inneholdt mange av de samme kvalitetene og det var flere likhetstrekk mellom de to forslagene som ble presentert. Enkelt beskrevet kom den ene gruppen frem til paviljonger med en trekantet form, mens den andre gruppen kom frem til paviljonger med en firkantet form. Selv om gruppene hadde jobbet separat syntes jeg det er interessant hvordan de begge likevel kom frem til paviljonger med flere likhetstrekk og med elastiske kvaliteter som på ulike måter ville tilføre torget noe nytt og annerledes. Begge forslagene var fargerike og tilrettelagt for å sitte ned, samtidig som barn kunne leke på dem.

Prosjektets ressurser gjorde det dessverre ikke mulig å realisere begge forslagene, det ble derfor gjort en avstemming over hvilke av forslagene som skulle jobbes videre med. Denne diskusjonen dreide seg om å trekke ut de beste kvalitetene fra de ulike prosjektene og sammen komme til enighet, noe som ble svært utfordrende fordi begge gruppene ønsket selvsagt å realisere sin visjon. Etter flere diskusjoner kom gruppene til enighet og stemningen i rommet tilsa at alle var fortrolig med de endelige beslutningen og visjonene som skulle jobbes videre med, og planlegges i detalj. Oppgaven med detaljtegning ble gitt til formgiverne i sin helhet som selv satte sammen et team, og hadde i oppdrag å ferdigstille tegningene av paviljongene slik at de kunne bygges. Utfordringen med å gi en slik oppgave til samme personer som har vært med på workshop og har eierskap til sine ideer er at deres personlige visjoner og ønsker kan bli vektlagt i større grad enn innspillene som er hentet inn.

Figur 12. Illustrasjon av de fire paviljongene som kom frem på workshop med lokale formgivere. Foto: NODA.

Fargepaletten som er gjennomgående for alle de fire paviljongene er referanser til de ulike årstidene i nord. Det fargede glasset som danner tak og vegger vil i løpet av årstidene på ulike måter skape et lysspill når solen beveger seg, og det oppstår dermed nye mønstre og fargekombinasjoner som holder stedet dynamisk gjennom hele dagen (NODA, 2021d). I løpet av mørketiden vil lyskilden naturligvis endres, og paviljongene vil lyssettes fra innsiden noe som omgjør de til store og fargerike lykter som lyser opp torget gjennom vinterhalvåret. Som følger av utfordringer knyttet til ressurser og økonomiske forhold ble det kun mulig å gjennomføre byggingen av én av de fire tiltenkte paviljongene før prosjektets slutt, noe som er uheldig for det endelige resultatet. Denne paviljongen ble bygd av lærlinger i samarbeid med en lokal utbygger. For prosjektet Inkluderende Arktiske byrom var det viktig å jobbe med et konkret byrom gjennom hele prosessen. Rasmussen (2021) trekker frem at interaksjon, dialog og meningsutveksling kommer tydeligere frem når det er noe konkret å snakke om.

5.4 Byromsfest for alle

NODA inviterte til byromsfest etter et halvt år med arbeid for å utvikle torget på Prostneset. Byromsfesten ble arrangert både for å markere slutten på prosjektet Inkluderende Arktiske byrom og for å vise frem én av de fire paviljongene som ble bygd basert på innspillene fra innsiktsfasen. Byromsfesten ble gjennomført på formiddagen en lørdag i august 2021. Torget ble pyntet med store fargerike vimpler, ballonger og lys. Det var en egen DJ som sørget for live musikk og god stemning, og som et resultat av dette ble det arrangert en spontan dansekonkurranse for alle som ville være med. Det var også ulike matvogner som var plassert inne på torget der deltakerne kunne kjøpe seg en matbit eller noe bakst, alt ettersom hva som fristet mest. Byromsfesten var tenkt som et hyggelig arrangement for byens befolkning. Noe av det som gjorde mest inntrykk på meg var å se hvor lite som egentlig skulle til for å skape en midlertidig og inkluderende møteplass som åpnet for interaksjon. Da NODA skulle i gang med å planlegge byromsfesten var det noen kriterier som var viktige å ta hensyn til. Basert på innspillene fra innsiktsfasen visste vi at det var viktig å tilrettelegge for et samlingspunkt. Derfor ble det opprettet dialog med flere lokale aktører som kunne selge mat, spille livemusikk og lyssette torget. Utover disse kriteriene hadde NODA et ønske om å invitere flest mulig fra ulike samfunnslag. Diskusjonene omkring hvordan dette burde gjøres dreide seg om å få en oversikt over hvilke foreninger og organisasjoner som det kunne samarbeides med for å nå ut til et bredere publikum enn NODA gjør alene. NODA kontaktet blant annet

Kirkens Bymisjon, ulike skoler i kommunen, integreringsutvalget og Pust som alle bidro med å spre budskapet i sine miljøer. Byromsfesten ble en arena for ikke-planlagte og spontane møter for de som møtte opp, enten om det var i køen til en av matvognene, i amfiet med en kaffekopp i hånden eller rundt paviljongen der barn og unge i ulik alder lekte sammen med hverandre inni paviljongen. Byrommets romlige organisering under byromsfesten åpnet for både sosiale situasjoner, og for kunnskaps- og erfaringsdeling på tvers av grupper. Kanskje kan arrangementer slik som denne byromsfesten bidra til å vise hvilket mulighetrom som finnes på områder som i utgangspunktet er blottet for vitalitet. En av aktørene som solgte mat på arrangementet var veldig positiv til initiativet, «Det er sånt byen virkelig trenger, man må få slike ting til å skje med musikk og mat oftere, da kommer folk etter hvert av seg selv». Også flere av byens politikere var med på byromsfesten og uttrykte at vi trenger flere slike aktiviteter i Tromsø. Kanskje er det slik at musikk og mat er det som skal til for å skape vitale byrom som stimulerer til interaksjon og nye relasjoner? På byromsfesten deltok godt over 100 personer, og det var folk i alle aldre, med ulik kulturell bakgrunn. Både lokale tromsøværingene og turister tok turen innom byrommet denne dagen. Det var blant annet en colombiansk turist som egentlig var på utkikk etter bussholdeplassen, men som ble nysgjerrig på hva det var som foregikk på torget og gikk derfor innom for å undersøke litt nærmere. Hun fortalte at hun hadde kommet til Tromsø for å feire bursdagen sin og erklærte at byromsfesten var perfekt for det. Hun endte opp med å bli med og feiret dagen sammen med en salig blanding av sitt eget reisefølge og resten deltakerne på byromsfesten. Diversitet bidrar til elastiske byrom. Jeg har tidligere diskutert at torget på Prostneset verken er et stramt eller elastisk byrom. Men under byromsfesten vil jeg påstå at Prostneset ble transformert til et elastisk byrom som brøt med de kjente rammene for byromsbruk. Med lysene og musikken var torget et midlertidig dansegulv, mens for andre ble torget et rom for dagens kaffe og uformelle samtaler med både kjente og ukjente. Hver enkelt deltaker fant alternative måter å ta i bruk byrommet på denne formiddagen. Virkningseffekten av den salige blandingen av kaos og orden der det foregår mange ting på samme tid bidrar til å skape en unik opplevelse, som dermed fører til det Pløger (2019) beskriver som et affektivt performativt byrom. På byromsfesten ble den affektive opplevelsen stimulert som et resultat av de sanselige inntrykkene og deltakernes nærvær.

Alle byrom er på en måte egnet for eksperimentering på ulike vis. Men vi trenger nye perspektiver på hvordan disse byrommene skal ta form, både her og nå, og i fremtiden. Nyseth og Romuld (2021, s. 161) trekker frem at: «Scener for utfoldelse kan både være

omdannelse av etablerte byrom, samt udefinerte eller glemte områder». I dette tilfellet er torget på Prostneset et udefinert område. Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har i løpet av prosjektperioden forsøkt å bringe frem nye perspektiver og testet ulike måter å ta i bruk byrommet. Ved å involvere særlig barn og unge som vanligvis ikke blir hørt i tilstrekkelig grad i byutviklingssammenheng, har prosjektet gjennom andre metoder enn tradisjonell byplanlegging fått god innsikt i et utvalg av denne brukergruppen sine synspunkter og deres behov. Denne kunnskapen var viktig da byrommet skal omdannes og det fysiske tiltaket skulle ta form. Det er likevel slik at det midlertidige og eksperimentelle krever mye planlegging og koordinering for å få plass i strategisk planlegging og langsiktig utvikling (Rasmussen, 2021). Bakgrunnen for dette kan være at midlertidighet og eksperimentering krever mer elastisitet og kaos enn den tradisjonelle planleggingen. For alle byer og tettsteder er det helt sentralt med gode byrom:

Gode byrom spiller en viktig rolle for innbyggeres trivsel. Byrom bør ikke tenkes isolert i byplanlegging fordi innholdet og deres funksjon har en stor innvirkning på samfunnet [...] Temporære byrom bør tenkes inn som en naturlig del av utviklings- prosessen for å skape levende og spennende områder hvor folk ønsker å oppholde seg (Jørgensen, referert i Rasmussen, 2021, s. 178).

I prosjektet inkluderende arktiske byrom har temporalitet vært en viktig metode i arbeidet med å tillegge torget på prostneset vitalistiske kvaliteter, gjennom en åpen og inkluderende prosess. Mine erfaringer fra prosjektet viser at midlertidighet kan være en egnet strategi for inkluderende utvikling også i langsiktig byutvikling, men at det krever strukturelle endringer.

5.5 Fra formell til uformell byutvikling

Gjennomgående i mitt datamateriale er spørsmålet om hvordan midlertidige byrom kan være en egentlig måte å bryte med den tradisjonelle og stramme byutviklingen. Idealet der innbyggerne får en stadig viktigere rolle løftes frem selv om realiteten tilsier at de faste strukturene i byutvikling fremdeles er rådende og ofte utbyggerstyrt. Det er også større aksept for å eksperimentere i det offentlige rom. Hva som defineres som gode steder eller gode byrom vil variere fra person til person, og det finnes ikke noen universell fasit mener Rasmussen (2021). I dette underkapittelet vil jeg inspirere av Rasmussen (2021) sine tolkninger av midlertidighet og improvisasjon i offentlige rom løfte frem hvordan prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet. Jeg lar meg også inspirere av Aspen og Pløger (2018) som med utgangspunkt i vitalitet undersøker en nyansert forståelse av byromsbruk. Det

åpne torget på Prostneset består av lite fysisk bygningsmasse og infrastruktur av varig karakter, hvilket gjør torgets temporaliteter mer framtrædende enn hva det er i andre offentlige og private byrom i Tromsø sentrum. Byrommets temporalitet åpner dermed for ulike tolkninger og relasjoner til byrommet, samtidig som det tilrettelegger for et mangfold av aktører og bruksmåter, som på ulike måter kan bidra til å vitalisere torget gjennom midlertidig aktiviteter. Som for eksempel markeder, kunstinstallasjoner og liknende.

For prosjektet Inkluderende Arktiske byrom var bruk av temporalitet en form for eksperimenterende arbeid med flere samarbeidspartnere fra både offentlig og privat sektor. Selv om prosjektet ikke har blitt omtalt som et eksperiment har prosessen vært utforskende. Videre har prosjektet vært et av flere konkrete eksempler i Tromsø på hvordan midlertidighet kan bidra til å skape trivsel og møteplasser blant innbyggerne. Å bryte med den formelle byutviklingen krever nye og kreative arbeidsmetoder som prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har testet ut i praksis. Dette skjedde blant annet gjennom mer enn bare innspillsprosesser, det skjedde også gjennom testing av det temporære tiltaket som er paviljongen og ulike aktiviteter av midlertidig karakter knyttet til prosjektgjennomføringen. Prosjektet hadde mange viktige samarbeidspartnere, og erfaringene vi gjorde oss tilsier at det både var viktig for å nå ut til flest mulig, men også for prosjektets forankring i lokalsamfunnet. Det var på generell basis en positiv holdning hos de ulike aktørene til prosjektet. Jeg tror også denne positiviteten er viktig for fremtidig byutvikling, fordi andre samarbeidsprosjekter kan ta i bruk Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom som et referanseprosjekt og lære av hva som fungerte godt og hva de kan å gjøre annerledes. Selv om noen av de midlertidige aktivitetene måtte tilpasses koronasituasjonen og det fysiske tiltaket etter økonomiske begrensinger var de like fullt med på å skape vitalitet i sentrum. Rasmussen (2021, s. 186) trekker frem at: «det som er et aktivt og bevisst eksperiment for de involverte aktørene, er et mer indirekte og uplanlagt eksperiment for forbipasserende, enten de går gjennom byrommet ofte eller bruker det for første gang». De forbipasserende i sentrum fikk på en måte servert det temporære, særlig på byromsfesten fikk de oppleve en endring av både torgets utforming og endringen i aktivitet som følger av de temporære intervensjonene.

I nord og deler av vesten finner vi relativt sett ganske stabile og sterke offentlige institusjoner, dette gjelder både for forvaltning og politikk mener Refstie (2019). Utfordringene knyttet til medvirkning fra marginaliserte grupper faller derfor på å få medvirkning som en form for direkte demokrati som opererer innenfor rammene av det representative demokratiet samfunnet ellers er basert på (Refstie, 2019). Kollektiv og sosial mobilisering er derfor

viktige faktorer for å få til inkluderende byer. I Norge møter vi andre utfordringer enn i det globale sør, men det er like viktig å ivareta den kollektive mobiliseringen for sosial rettferdighet og resursfordelingen i byene våre. Ulikhet og fattigdom i samfunnet er noe vi må ta høyde for når vi utvikler fremtidens byer.

«Uansett om man opplever økonomisk vekst eller tilbakegang, viser alle større europeiske byer symptomer på økt sosial ekskludering: mer langtidsarbeidsledighet, mer deltidsarbeid, spesielt blant kvinner, større inntektsforskjeller, økende ulikheter på utdanning- og ferdighetsnivå, forverret helse, og redusert forventet levetid blant de fattigste medlemmene i samfunnet. I mange byer er disse endringene spesielt synlige der man finner konsentrasjoner av innvandrere og etniske minoritetssamfunn, og i store områder med forverrede miljømessige forhold» (Allen et al., referert i Refstie, 2019, s. 130).

I Norge har vi i likhet med flere andre land en velferdsstat som skal bidra til å utjevne disse ulikhetene, likevel ser vi også her til lands en stadig økning i ulikheter og store sosiale forskjeller i livskvalitet (Statistisk Sentralbyrå, 2021). Bakgrunnen for dette kan skyldes flere faktorer, Refstie (2019) mener forklaringen på dette skyldes at de rike har blitt rikere, og har hatt en større vekst i inntekt og formue enn befolkningen for øvrig. Videre trekker Refstie frem at det også skyldes at vi har hatt en stor økning i innvandring av folk som stiller relativt svakt i det norske arbeidsmarkedet. I tillegg til miljømessig bærekraft har derfor sosial bærekraft med fokus på fordeling og integrering fått et stadig større fokus og kommet inn som klare mål i byplanlegging (Ringholm og Sandkjær Hanssen, referert i Refstie, 2019). Vi har i Norge lang erfaring med medvirkning, men det er fremdeles viktig med en kritisk debatt knyttet til hvorvidt medvirkningen er reel eller ikke. Refstie (2019) trekker frem Cooke og Kthari som i 2001 startet en kritisk debatt og kalte deltakende utvikling for det nye tyranniet. De trakk frem passive arenaer der deltakerne egentlig ikke hadde noe form for reel medvirkning og at makthierarkier og ulikheter i større grad ble opprettholdt, fremfor utfordret som følger av at det var de ressurssterke gruppene som fikk den reelle innflytelsen på utviklingsprosessene. I prosjektet Inkluderende Arktiske byrom var det i medvirkningsprosessene forsøkt å legge til rette for reel medvirkning, med hensikt å bekjempe ulikheter og på en slik måte skape et byrom flere vil trives i. I praksis betyr det at alle innspillene som ble hentet inn var likestilte med hverandre, uavhengig av hvem sine innspill det var. Alle innspill var like viktige og det ble videre utarbeidet et fysisk tiltak basert på disse i sin helhet. Prosjektets rammer har åpnet for en mer uformell tilnærming til byromrommet, men bærer fremdeles preg av tydelige elementer fra en strukturert

planleggingsprosess fordi det kreves noe planlegging for å få til det uplanlagte. Prosjektprosessen knyttet til Inkluderende Arktiske byrom har jeg tidligere beskrevet som utrolig spennende, men den har også svært krevende fordi det har vært både tid- og ressurskrevende. Rasmussen (2021, s. 187) trekker frem at utforskende planprosesser trenger: «aktiv dialog, avklaring og informasjon om hva som er mulig å gjennomføre og hvordan, samt koordinering av ressurser med de involverte aktørene». I dette tilfellet har NODA hatt rollen som planlegger/koordinator og fungert som en nettverksbygger med ansvar for gjennomføring og tilrettelegging. Erfaringen fra arbeidet med Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom er at temporære prosjekter som dette helst bør foregå på tvers av ulike fagområder for å sikre tverrfaglighet, noe som er et svært ressurskrevende koordineringsarbeid, og spesielt for NODA som er en liten organisasjon med allerede veldig begrensa ressurser. Alle de involverte aktørene har lagt ned en formidabel innsats for å gjøre det mulig å gjennomføre prosjektet, og prosjektet Inkluderende Arktiske byrom skriver seg inn i rekken av midlertidige prosjekter Tromsø. Utfordringen er at det forblir på prosjektnivå.

5.6 Kritiske refleksjoner

I dette kapittelet har jeg forøkt å vise hvordan prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet for å oppnå idealene omkring inkluderende byutvikling. Når det er sagt er det også viktig å trekke frem sentrale utfordringer ved midlertidige prosjekter i byutviklingsammenheng. Selv om prosjektet Inkluderende Arktiske byrom hadde en ambisjon om å nå et bredt mangfold er det ikke slik at prosjektet lyktes med å nå ut til alle. Målet var å nå bredden i befolkningen gjennom samarbeid med ulike aktører, men det er fremdeles bare et utvalg av denne bredden som har vært med på prosjektet. Dette er noen av de klare utfordrende aspektene ved slik prosjektbasert byutvikling. Byromsfesten som ble arrangert var et inkluderende arrangement for de deltakerne som møtte opp, men det er fremdeles kun en brøkdel av Tromsøs befolkning som fikk se og oppleve torget på Prostneset denne dagen. Det samme gjelder gjennom innsiktsfasen. Selv om det var med nærmere 140 barn og unge på workshops er det mange som ikke fikk muligheten til å være med. Det multikulturelle ble representert gjennom voksenopplæringen sin deltakelse, men det hadde vært ønskelig med enda flere representere med ulik bakgrunn. Denne begrensningen skyldes gjerne flere årsaker. Det er naturligvis svært utfordrende å nå ut til alle, og det er heller ikke alle som har behov eller ønsker å være med på slike prosjekter, men ressursene setter også en begrensning på prosjektets omfang. Å gjennomføre omfattende medvirkningsprosesser eller

innsiktsworkshoper og byromsfest er ressurskrevende. Det er derfor nødvendig å skalere prosjektet slik at det passer innenfor de gitte rammene både økonomisk og ressursmessig, noe som resulterer i at noen derfor ble ekskludert fra prosessen. Prosjektet hadde for eksempel et ønske om å komme i kontakt med Norges Handikapforbund Region Nord, noe det ikke lyktes med i denne omgangen på grunn av manglende kapasitet. Det resulterte i at prosjektet dermed ikke har med innspill fra en sentral del av befolkningen som besitter verdifull kunnskap som funksjonsdyktige ikke har eller kan formidle. Videre er en annen utfordring ved midlertidige prosjekter den videre forankringen. Det er en rekke fordeler med midlertidige aktiverer i byrom, men samtidig er det også en rekke utfordringer. Etter prosjektets slutt sitter prosjekteier som i dette tilfellet er NODA igjen med verdifull kunnskap, men det er ikke nok. Hvem andre tar med seg kunnskapen og lærdommen fra prosjektet videre? Derfor er forankring oppover en sentral utfordring å diskutere. Min erfaring er at forankringen nedover er tilfredsstillende i dette prosjektet, men forankringen oppover er viktig i det videre arbeidet med eksperimentell, midlertidig og prosjektbasert byutvikling³. Lærdommen i prosjekter kommer av opplevelsen, for å videreføre denne kunnskapen er det nødvendig med forankring hos planmyndighetene som i dette tilfellet blir på kommunalt nivå, samtidig med lokal forankring blant andre sentrale aktører. En av utfordringene ved prosjektbasert byutvikling er at aktørene som gjennomfører prosjekter sitter igjen med kunnskap som ikke blir videreført i ønskelig grad. Det er ingen gode løsninger for å ta imot kunnskapen som erfares gjennom prosjekt i dagens plansystem. Lokal forankring dreier seg også om kunnskapsoverføring som er viktig for kompetanseoppbygging. Andre sentrale utfordringer dreier seg om sosiale, økonomiske og administrative aspekter. Temporære tiltak medfører en endring i det kjente, som for noen kan oppleves forstyrrende. Basert på det midlertidige tiltakets form kan støy også være en triggende faktor som medfører klager fra privatpersoner eller annen næring i området. Midlertidige byrom er ressurskrevende både økonomisk og tidsmessig. Derfor er kommunikasjon mellom lokale planmyndigheter og prosjekteier viktig for å redusere eksempelvis unødvendig tidsbruk og ressursbruk. Avslutningsvis vil jeg trekke frem risikoen ved brede medvirkningsprosesser, med eksempel fra prosjektet Inkluderende Arktiske byrom. Alle innspillene som ble samlet inn resulterte som kjent i én paviljong som til slutt ble bygd. Selv om paviljongen har noen av kvalitetene som var ønsket, dekker den verken alle ønskene

---

³ Prosjektbasert byutvikling brukes i denne sammenhengen om byutvikling som ikke er planstyrt og avhengig av en overordnet plan.

eller behovene som har kommet frem i innsiktsfasen. Jeg syntes derfor at det er nødvendig å stille seg spørsmålet om hvordan deltakerne føler seg ivaretatt etter prosjektet. Det er antakelig noen som opplever det som skuffende at det ikke ble zipline, skøytebane eller akvarium. Likevel håper jeg de sitter igjen med en god opplevelse av prosjektdeltakelsen, og gjenkjenner noen av kvalitetene i endelige resultatet.

5.7 Oppsummering

Så langt i oppgaven har jeg forsøkt å besvare første forskningsspørsmål som tar for seg hvordan prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet for å skape inkluderende byrom i Tromsø. Forskningsspørsmålet er utformet for å undersøke hvordan prosjektets strategiske oppbygning har tilrettelagt for brede medvirkningsprosesser og hvordan demokratiske prosesser vektlegges i utviklingen av sosialt bærekraftige offentlige byrom, og hvordan styringen og bruken av byrommene foregår i Tromsø. Veien mot en mer bærekraftig og inkluderende byutvikling krever at byplanlegging og bylivet sees i sammenheng, samt samskaping og tverrfaglig samarbeid. Hvordan byen og dens rom kan designes og innrettes har stort potensiale hvis det kan gjennomføres innenfor rammene for temporalitet der innbyggerne kan ta del i prosessen gjennom interaksjon og dialog allerede i tidlig fase. Jeg har til nå vist flere eksempler på hvordan prosjektet inkluderende Arktiske byrom har brukt denne metoden for å utvikle en inkluderende møteplass sammen med innbyggerne i Tromsø. I tillegg til å påvirke de fastsatte fysiske omgivelsene, tillater midlertidighet en mer åpen og inkluderende prosess enn de tradisjonelle prosessene. Basert på metoden som er tatt i bruk for å hente inn innsikt har prosjektet åpnet opp for en bedre forståelse av stedet og byrommets vitalistiske kjennetegn i tråd med Aspen og Pløger sin teori. Midlertidighet er en mulighet for å endre måten vi opplever og forstår byen og stedet på. Avslutningsvis har jeg diskutert kritiske perspektiver ved prosjektbasert byutvikling og ved prosjektet Inkluderende Arktiske byrom for å løfte frem at slike prosjekter også har flere svake sider.

6 Fra prosjekt til hverdagsbyrom

I dette analysekapittelet vil jeg diskutere prosjekt og forankring, videre vil jeg diskutere sentrale utfordringer i oppstarten av byutviklingsprosjekter og i overgangen fra prosjekt til hverdagsbyrom etter prosjektets slutt. Brukersentrert byutvikling er en grunnleggende del av nåtidens byutvikling og vil være viktig for planleggere og byutviklere også i fremtiden. Jeg skal derfor diskutere hvordan vi kan ta med oss kunnskap fra prosjekter som Inkluderende Arktiske byrom og implementere de i våre hverdagsbyrom, og hvorfor forankringen av midlertidige prosjekter er viktig. Vi ser det gang på gang, midlertidige arrangementer der elastikken tøyes. Eksempler på slike arrangementer er festivaler eller marked som trekker folk og fyller byen med mennesker, aktivitet og ikke minst vitalitet. Det er liv og røre og ofte veldig mange glade ansikter å se. Ta for eksempel SMAK festivalen, en veletablert matfestival i Tromsø som fyller Storgata til randen med både mennesker, sanseintrykk og smaksopplevelser som fremmer den nordnorske matkulturen fra både blå- og grønne næringer. Festivalen er et vellykket tiltak i Tromsø, men hvordan tar vi med oss erfaringen fra aktiviteter som dette og implementerer de i våre daglige liv? Gatene og torgene i Tromsø er tidvis folketomme store deler av året, men selvfølgelig med noen unntak. Klimatiske forhold er naturligvis en faktor som påvirker byromsbruken, men den fysiske utformingen og aktivitetstilbudet er også avgjørende faktorer. Det er spesielt viktig i de arktiske områdene å skape gode helårs byrom. Det arktiske klimaet preges av omskiftelig vær og årstider. Vinteren preges av store nedbørsmengder, snø og tidvis kalde vinder, noe som særlig påvirker hvordan lokalbefolkningen tar i bruk byrom og samhandler med hverandre. Privatiserte kjøpesentre utenfor sentrumskjernen tilbyr befolkningen og besøkende møteplasser under tak som skjermer for vær og vind. Dette er møteplasser som trekker til seg mange mennesker, og spesielt ungdommer. Utfordringen ved slike privatiserte møteplasser som kjøpesentre er en avgrensning av brukergrupper. Kjøpesentre er tilrettelagt for en begrenset type bruk og for de kjøpesterke med funksjoner som handelsvirksomhet eller kafebesøk. Noe som dermed ekskluderer deler av befolkningen som ikke har tilstrekkelige økonomiske ressurser til slikt. En annen barriere er bilbasert livstil som oppfordrer til kjøpesenterkulturen ved å lokke med goder som eksempelvis gratis parkering. De arktiske byene må forberede seg på de forestående klimaendringene, slik at de i framtiden kan utvikles i en bærekraftig retning, både økonomisk, klimamessig, sosialt og kulturelt (NODA, 2021a). Miljømessig, sosial og økonomisk bærekraft er noe det jobbes mye med både i offentlig og privat sektor.

I denne sammenhengen vil jeg trekke frem FNs bærekraftsmål nummer 11. Dette bærekraftsmålet handler om byer og lokalsamfunn der målet er å utvikle inkluderende, trygge og bærekraftige byer og lokalsamfunn. I delmålene 11.3 og 11.7 fokuseres det på bærekraftig urbanisering og fremme viktigheten av deltakende, inkluderende og bærekraftig samfunnsutvikling, i tillegg til universell utforming og tilgjengelighet for alle. Disse målene har også vært gjeldene for prosjektet Inkluderende Arktiske byrom.

Figur 13. FNs bærekraftsmål nummer 11. Hentet fra: fn.no

De har blant annet vært med på å danne bakgrunnen for inndelingen av de ulike fasene og prosjektets strategiske oppbygging. Inkludering og deltakelse må også gjelde i Arktis, og de offentlige rommene bør like fullt være universelt utformet og inkluderende også gjennom vinterhalvåret. For at sentrumstorgene skal gjøres tilgjengelig for den mangfoldige befolkningen i Tromsø hele året er det behov for kompetanseheving rundt bruk av midlertidige byrom og arktiske byroms særegenheter (NODA, 2021a). Temporære byrom brukes som en metode der tradisjonell planlegging ikke strekker til, og for å avdekke behov i form av hva befolkningen ønsker i byrommene og til å teste tiltak gjennom midlertidig aktivitet og lav risiko. For eksempel kan temporære byrom være hensiktsmessig dersom det er ønskelig å skape aktivitet i et etablert område med lite aktivitet. Innledningsvis i Tromsø kommune sin kommuneplan samfunnsdel går det frem at FNs bærekraftsmål har vært med på å sette rammene for store deler av arbeidet Tromsø kommune skal gjøre knyttet til samfunnsutvikling de neste årene:

Tromsø skal være et inkluderende samfunn hvor vi respekterer hverandre. Vi skal befeste vår posisjon som internasjonalt møtested, og løfte den arktiske kompetansen innenfor forskning og næringsliv. Vi må sørge for at natur og urbane kvaliteter er tilgjengelig for alle. Vi skal være et sted hvor vi tester ut nye løsninger for bærekraftig samfunn lokalt og globalt (Tromsø kommune, 2020, s. 5).

Kommunen skal tilrettelegge for bærekraftige lokalsamfunn, med blant annet utgangspunkt i målsettingen om å sørge for at natur og urbane kvaliteter er tilgjengelig for hele befolkningen. Jeg biter meg spesielt merke i siste setningen der kommunen trekker frem at Tromsø skal være et sted som tester ut nye løsninger for bærekraftige samfunn. I samråd med Tromsø havn stilte kommunen torg 1 på Prostneset til disposisjon for prosjektet Inkluderende arktiske byroms tiltak. Ved at kommunen tillater midlertidig aktivitet i et av byens sentrale byrom gis

det indikasjon på at kommunen er positivt innstilt til å teste nye løsninger for å realisere denne målsettingen. Det samme gjør også andre midlertidige prosjekter som har blitt gjennomført i Tromsø som for eksempel prosjektet Tromsø Sjøfront og prosjektet Levende Lokaler. Videre i kommuneplanens samfunnsdel er sosial bærekraft sentralt. Sosial bærekraft har i nyere tid fått en mye mer definert rolle og blir aktivt brukt i samfunnsutviklings-sammenheng både lokalt, regionalt og globalt. Kommunen har et overordnet ansvar og skal påse at sosial bærekraft blir ivaretatt også i fremtidens utvikling uansett om det er offentlig- eller privatinitierte utviklingsprosjekter. Det skal også nevnes at det kan være utfordrende å finne konkrete måleindikatorer for sosial bærekraft. I kommuneplanens samfunnsdel trekkes det frem flere mål som skal bidra til å styrke lokalsamfunnets sosiale bærekraft. Kommunen har en overordnet målsetting som tilsier at innbyggerne skal ha mulighet til å ivareta egen helse, trivsel og livskvalitet gjennom hele livet. Kommunen trekker også frem at de ønsker å gi barn og unge et godt utgangspunkt for å mestre hverdagen og deretter voksenlivet, og sørge for at arealbruken stryker samfunnets sosiale bærekraft (Tromsø kommune, 2020). Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet for å styrke livskvaliteten til innbyggerne i Tromsø kommune gjennom å skape en trygg arena for inkludering og tilhørighet, der sosiale møteplasser som fremmer økt livskvalitet har vært en tydelig strategi og målsetting for å bidra til å oppnå målene. Dette er store ambisjoner, som kan synes urealistisk når det skal tilpasses prosjektet rammer. Men vi må likevel jobbe med de store ambisjonene, men skalere det etter hva som faktisk er realistisk å få til. Et ledd i utviklingen av mer sosialt bærekraftige byer er blant annet brede og mer omfattende medvirkningsprosesser slik som prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har forsøkt å praktisere. Det å ta i bruk temporalitet som metode for å utforske stedets potensiale krever at elastikken tøyes og at det er rom for det uferdige. I både kommunens sentrumsdel og kommuneplan samfunnsdel fremgår det en rekke strategier for å utvikle inkluderende byrom. Strategiene er gode, men majoriteten av sentrumstorgene er fremdeles stramt regulerte, noe som resulterer i stramt utformede torg med lite rom for elastisitet og temporalitet. Selv om torgene er regulert til offentlig formål er de strengt driftet, noe som resulterer i lite aktivitet, multikulturelle praksiser og ikke minst liten grad av varierende aktiviteter. Med stram regulering mener jeg at det kreves tillatelse fra kommunen for å ta i bruk byrommene til midlertidige aktiviteter som eksempelvis festivaler, markeder eller liknende. Dette påvirker også terskelen for å sette i gang med slike midlertidige arrangementer, både fordi en må gjennom en byråkratisk prosess med søknad om tillatelse som i seg selv kan være tidkrevende, og fordi det er kostbart, spesielt for mindre aktører som eksempelvis frivillige organisasjoner. Som Bjerkeset (2019) trekker frem vil en ha nytte av å

studere røffe og uryddige offentlige rom og viser til sitt forskningsprosjekt på Grønland i Oslo. «Kanskje vil man da og bli mer oppmerksom på kvaliteter som kan gå tapt når byrom strigles og tilrettelegges for mer begrensede brukergrupper og konvensjonelle former for bruk» (Bjerkeset, 2019, s. 69). Videre argumenter Bjerkeset for at det rendyrkede ønske om orden og trygghet kan motvirke nettopp det mangfoldige bylivet som er ønsket. Ved å senke terskelen for å ta i bruk sentrumstorgene til organisert aktivitet vil vi trolig se mer variert aktivitet i sentrumsområdene og på torgene også i hverdagen. I Troms og Finnmark fylkeskommune sine strategier og mål trekkes viktigheten av å utvikle kapasitet og kompetanse om arktiske forhold og klima. Videre satses det mot å være en foregangsregion for arktisk kompetanse (NODA, 2021a). Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom svarer direkte på disse målsetningene, gjennom prosjektets målsettinger om å styrke kompetansen om de fysiske omgivelsenes inkluderingspotensialer, og hvordan de arktiske uterommene best mulig kan utformes og tilrettelegges for inkluderende aktivitet. Videre vil prosjektets kompetansehevende fokus, virke til økt aktivitet, mer helhetlig utformede byrom og inkluderende byutvikling (NODA, 2021a).

Hvordan vi kan studere arktiske byrom er veldig interessant av flere grunner, men særlig fordi klimaet her er så annerledes. Når vi snakker om byrom eller når utviklingsprosjekter skal presentere sine planer, bærer disse planene og de tilhørende illustrasjonene ofte preg av en sommerlig fremstilling. Dette gjør seg også gjeldene i Tromsø, selv om klimaet tilsier noe annet. Det er også en rekke klimatiske utfordringer knyttet til byutvikling i Tromsø. I Tromsø kommunes strategi for uterom legges det frem en strategisk plan for uterom i perioden 2016 til 2030. Innledningsvis fremmes visjonene gjennom en 10-punktsplan. Jeg vil i følgende del diskutere et utvalg av disse punktene som jeg mener er relevant for å utvikle inkluderende byrom. Videre vil jeg diskutere kommunens visjoner i lys av teoretiske perspektiver og hvordan prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har benyttet midlertidighet for å skape inkluderende byrom. Det første punktet jeg vil diskutere handler om hvordan byens uterom skal utfylle hverandre og samlet sett tilby byromsbrukerne et bredt spekter av varierte tilbud (Tromsø kommune, 2016). Jeg ser dette punktet som relevant i lys av Aspen og Pløger sine teorier knyttet til behovet for varierte bymiljøer som på ulike måter bidrar til å dekke befolkningens behov på en helhetlig måte som ble diskutert i kapittel tre. I prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har det i hovedsak vært jobbet med et konkret byrom, der det målrettede arbeidet har forsøkt å avdekke hvilke behov innbyggerne har, men som ikke blir tilfredsstillende tilstrekkelig per i dag. I det neste punktet jeg vil trekke frem fra kommunens

uteromsstrategi argumenteres det for at byens uterom skal fokusere på kontinuerlig og vekslende temporær aktivitet. Kommunen trekker frem at tidsavgrensede stuntprosjekt i byens rom kan være en mulig måte å teste ut dette. Videre i trekker kommunen frem at byens uterom skal tilrettelegges for aktiv vinterbruk. Jeg ser disse punktene som svært relevant for prosjektet Inkluderende Arktiske byrom, både fordi prosjektet er av temporær karakter, men også fordi prosjektet går fra ord til handling og kan beskrives som et stuntprosjekt. Fokuset har hele veien vært rettet mot økt kunnskap om arktiske byrom og å tilrettelegge for gode helårsbyrom. For å tilrettelegge for et levende og inkluderende sentrum i vinterhalvåret må det være aktiviteter som appellerer til de mangfoldige innbyggerne i Tromsø. Her mener jeg snøen er en kjemperessurs for nettopp å skape aktivitet i sentrum gjennom vinterhalvåret. Hvis vi ser til andre byer i de nordlige områdene som eksempelvis Alta eller Hammerfest kan Tromsø lære mye av deres måte å forvalte snø på. I Tromsø dreier mye av diskusjonen knyttet til snø seg om hvordan den kan fjernes fra sentrum. I Alta for eksempel fraktes det mer snø til sentrum gjennom vinterhalvåret, og denne snøen brukes til å lage temporære møteplasser for innbyggere og besøkende. Kommunen har i samme område plassert ut bålpanner og supplerer disse med ved gjennom vinteren. I Tromsø kommunes strategi for uterom trekkes nettopp ild frem som en av kommunens visjoner for å trekke flere folk til sentrum. Kommunen skriver følgende: «Som en kontrast til de kalde elementene kan man ved bruk av ild skape et varmere og glødende sentrum. Her vil bålet bli naturlige samlingspunkt og utgangspunkt for ulike aktiviteter. Bålet er her selve symbolet på Tromsøværingers forhold og lidenskap for naturen og livet ute» (Tromsø Kommune, 2016, s. 33). En direkte konsekvens av bedre byrom, er økt byliv, som naturligvis er målet for alle som på en eller annen måte interesserer seg for, eller jobber med byrom. Men utfordringen er kompleks, og vi må i første omgang undersøke hva gode byrom er i følge innbyggerne og ikke minst om det er gode helårsbyrom for å sikre kontinuerlig aktivitet gjennom hele året.

Jeg mener at vi gjennom mer eksperimentering og temporalitet i byområdet kan oppnå dette. Tromsø kommune kan ikke skape gode byrom alene. Det krever en prosess som er basert på samskaping og som inkluderer flere aktører i et aktørmangfold. Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har både jobbet med temporalitet i form av det fysiske, som også er det mest synlige, i tillegg til brede medvirkningsprosesser som vært sentralt for å skape møteplasser og aktiviteter som søker å treffe behovene til innbyggerne i Tromsø.

6.1 Å vitalisere byrom

I dette underkapittelet vil jeg se nærmere på hva temporære byrom og midlertidige prosjekter kan gjøre, som generell politikk og planlegging ikke kan oppnå i like stor grad. Dette vil jeg gjøre ved å vise til eksempler fra prosjektet Inkluderende Arktiske byrom. Det første jeg vil trekke frem er bredere og mer omfattende medvirkningsprosesser knyttet til hva innbyggerne er opptatt av. Prosjekter som fokuserer på dette, kan avdekke konkrete utfordringer og identifisere problemstillinger sammen med innbyggerne. Videre vil jeg redegjøre for hva Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom helt konkret gjorde for å vitalisere byrommet på Prostneset.

For å diskutere forankring av midlertidige byutviklingsprosjekter kan det være hensiktsmessig å først diskutere hva som skjer underveis i prosjektet. Anniken Romuld som er planlegger i Tromsø og blant annet har erfaring som prosjektleder for det midlertidige prosjektet Tromsø Sjøfront i Tromsø kommune argumenter eksempelvis for å se på byen som en scene: «Å se på byen som en scene hvor handlinger utspiller seg, er en god innfallsvinkel. Og at vi med dette perspektivet betrakter byen og stedet som foranderlig, handlingsbasert, og at den involverer aktører med ulike roller og/eller funksjoner» (Nyseth og Romuld, 2021, s. 160). For å skape vitale byrom må en aktivt gå inn å engasjere for å skape engasjement. Det er et velkjent fenomen at vitale og levende byrom trekker til seg flere folk og er mer attraktive enn slitne og folketomme byrom. Men hva skjer når vi vitaliserer et byrom som vanligvis står tomt? Tromsø har et kompakt sentrum med relativt korte avstander, noe som gjør det enkelt å arrangere ulike aktiviteter. Sentrum har også et bredt servicetilbud av kafeer, restauranter og barer, samt et rikt kulturliv. Men det er likevel ikke nok. For å ta i bruk sentrum må det være en grunn til å være der, og her finnes det et hav av muligheter. Sentralt for den følgende diskusjon er de analytiske begrepene vitalitet hvor jeg lar meg inspirere av Aspen og Pløger (2015) og stramme og elastiske byrom som er inspirert av Bjerkeset (2019) og Førde (2021). Begrepene åpner i denne sammenhengen opp for å diskutere de kvalitative aspektene knyttet til overgangen fra prosjekt til hverdagsbyrom. Å vitalisere byrom handler om å sikre helhetlig utvikling av både ny og gammel bebyggelse. Samtidig som byutvikling skal bidra til å utvikle steder, mener jeg i likhet med Aspen og Pløger (2015) at det er viktig å anerkjenne at stedet også blir til som følger av de spontane hendelsene og den kroppsliggjorte bevegelsen på stedet. Det utspiller seg en rekke vitalistiske krefter på stedet, og det er dette mangfoldet som gjør steder dynamiske, men også komplekse (Aspen og Pløger, 2015). For prosjektet Inkluderende Arktiske byrom var det et mål å vitalisere torget på Prostneset. Dette skjedde

gjennom byggingen av paviljongen som er den fysiske installasjonen på stedet, men også gjennom det midlertidige arrangementet Byromsfest.

Å vitalisere byrom handler om å transformere det ordinære byrommet til en møteplass som gjenspeiler byens mangfold og dernest tilrettelegge for ikke planlagte og tilfeldige møter, som kan fungere som en relasjonsbygger mellom både mennesker, og mellom mennesker og sted. Det har også vært viktig å ivareta det demokratiske perspektivet i gjennomføringen av Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom og under arrangementet Byromsfest. I kapittel tre redegjorde jeg for oppgavens teoretiske perspektiver hvor blant annet Sirowy og Murphy (2021) sin presentasjon av fem viktige aspekter ved demokratiske byrom ble diskutert. Tilgjengelighet, medvirkning, representasjon, samhold og bruksmangfold er viktig å ta hensyn til når byrom skal planlegges og utvikles. På lang sikt er også demokratiske byrom en forutsetning for å sikre sosialt bærekraftige byer. Det finnes ingen universell fasit for hvordan en vitaliserer byrom, men jeg vil trekke frem noen forutsetninger som beriket atmosfæren og vitaliteten på Prostneset under Byromsfesten. I kapittel fem redegjorde jeg for planleggingsprosessen i forkant av Byromsfesten og diskuterte hvordan den ble gjennomført. I følgende del ønsker jeg å beskrive hva som skjer i et byrom når en improviserer, der elastikken tøyes og før lysene slukkes og musikken igjen skurs av.

En rolig høstdag i august var det endelig klart for å gjennomføre et arrangement jeg hadde gledet meg til gjennom hele sommeren. Jeg hadde tenkt mye på hvordan været ville bli akkurat denne dagen. For er det en ting som er sikkert, så er det at en kan aldri planlegge for været. Det var også noe vi hadde diskutert på kontoret i forkant. «Hva gjør vi hvis regnet laver ned eller vinden blåser opp og tar med seg deltakerne?». Godt vær, eller i det minste oppholdsvær er en fordel når en skal arrangere noe ute. Dagen var kommet og jeg gikk de få minuttene ned til kontoret med raske skritt, kun iført en optimistisk tynn sommerjakke, for å ta en siste gjennomgang av dagen sammen med mine kollegaer. Det var godværsskyer på himmelen og vi begynte å rigge klart tidlig om morgenen. Det ble hengt opp over hundre meter med fargerike vimpler som dannet en provisorisk innramming av torget. Matvognene rullet inn, mens PA-teknikerne testet musikkanlegget og lysene. Jeg ble fylt med en forventning og håpet at det ville dukke opp mange Tromsøværing i løpet av dagen som ønsket å ta del i byromsfesten. Når det omsider er klart for å slippe deltakerne inn på plassen var det tidvis kaotiske tilstander, alle måtte registreres, og det kunne ikke være for mange inne på torget av gangen. Dette er fordi både nasjonale og lokale smitteverntiltak fremdeles var gjeldene. Musikken skrus opp og DJ 'en spiller opp ønskelåter fra publikum. Plassen fylles

sakte, men sikkert opp av muntre ansikter, noen med brede smil og høylytt latter, andre med usikkerhet i blikket. Hvordan forholder man seg egentlig til en slags fest midt på dagen lurte kanskje noen? Det ligger kanskje heller ikke i den norske kulturen å danse fritt på torget midt på høylys dag. Men flere av de usikre ansiktene gikk etter hvert over til trygge smil ute på det temporære dansegulvet. Lukten av nystekte kanelboller, traktekaffe og de blide ansiktene fylte sansene og jeg tenkte tilbake på alle bekymringene omkring hvordan byromsfesten skulle bli tatt imot med et lettelsens sukk. Selv om godværsstyene etter hvert forsvant og gradestokken ikke viste mer enn snau 10 grader, var atmosfæren varm, og det følte betraktelig varmere. Jeg pratet med flere av de besøkende som tilsynelatende virket til å trives godt på byromsfesten. «Jeg er normalt ingen danser, men i dag følte det naturlig å ta med datteren og delta på danseleken da anledningen bød seg», sa en av mødrene mens hun så på barna som løp rundt og rundt på paviljongen sammen med andre barn. «Ja, det va no artig» legger ei annen til. Et annet par jeg kom i prat med hadde med seg en liten valp som for første gang fikk oppleve noe av hva Tromsø sentrum har å by på. «Dette var en fin måte å sosialisere Fia på» mente de.

Figur 14. Stemningsbilde fra amfiet under byromsfesten til NODA. Foto hentet fra: NODA, 2021.

I denne beskrivelsen har jeg forsøkt å skrive frem hvordan vitalistiske krefter fyller temporære byrom med sanseopplevelser og åpner for nye opplevelser og improvisasjon. Mange av de som deltok på byromsfesten kjente ikke hverandre fra før, men fikk kontakt enten ved paviljongen, på dansegulvet eller mens de satt i amfiet og skuet utover det

fargeglade torget fylt med mennesker i ulike aldre. Den midlertidige byromsfesten bidro til sosial interaksjon på tvers av både kultur, kjønn og alder. Lyd, lys, lukt og farge er noe som påvirker sansene våre, det er derfor nærliggende at dette ble viktige faktorer for byromsfestens gjennomføring. Da byromsfesten nærmet seg slutten og vi var i ferd med å starte nedriggingen kom en godt voksen mann bort til meg å lurte på hva i all verden det var som foregikk. «Det er byromsfest, bli med da» svarte jeg med et stort smil og entusiasme i stemmen. Han brukte litt tid på å svare og jeg så skepsisen bygge seg opp i ansiktet hans, før han til slutt sa «Nei, jeg tror ikke det». Jeg ble litt overrasket over svaret, og spurte forsiktig «Nei vel?» med en tydelig usikkerhet i stemmen. «Nei, det er ikke noe for meg, og jeg skjønner heller ikke poenget med alt dette styret egentlig». Jeg prøvde igjen å forklare hvorfor byromsfesten ble arrangert i et forsøkt på å tydeliggjøre at dette arrangementet var ment som et positivt bidrag til Tromsø sentrum og for å markere at prosjektet Inkluderende Arktiske byrom var slutt. Men mannen stod på sitt og forlot torget uten å bli med på festen. Slik blir tilfeldige og ikke-planlagte møter som oppstår spontant også en mulighet for meningsutveksling. Selv om prosjektet har fellesskapets beste som mål, er det viktig å være klar over at det fremdeles kan oppstå interessekonflikt og motstand. Denne samtalen gjorde at jeg fikk oppleve hvordan noen uttrykte direkte misnøye med det temporære arrangementet. Jeg er glad for at denne personen var så ærlig i sin tilbakemelding, fordi det gjorde meg enda mer oppmerksom omkring menneskers ulikheter, ønsker og behov. Noen foretrekker en strammere og trygg utforming av byrom, og er dermed ikke er komfortable når elastikken tøyes slik den ble gjort denne dagen. I tråd med både Aspen og Pløger (2015) og Sirowy og Murphy (2021) sine teorier underbygger denne hendelsen behovet for variasjon av rom som tilbyr ulike funksjoner og kvaliteter til befolkningen.

Vitaliteten på Prostneset forsvant i takt med at musikken skruddes av, menneskene gikk av gårde og matvognene ble kjørt bort. Torget stod igjen folketomt og nærmest blottet for vitalitet. Det var lite som vitnet om at dette torget hadde vært fylt med liv og røre for kun noen få timer siden. Det eneste som fikk stå igjen etter byromsfesten var paviljongen og noen blomsterkasser med blomster. Når de midlertidige aktivitetene er over, kommer torgets kjente rytme til syne. Jeg har i løpet av det siste året observert bevegelsesmønsteret i dette byrommet nærmest daglig i forbindelse med mine hverdagslige gjøremål. Jeg har ved flere anledninger stoppet opp for å få et klarere bilde av hvordan det føles å oppholde seg her over tid. Det store området dekket med gråfarget belegningsstein kan oppleves nærmest som anonymt dersom værforholdene også er grå og kalde, noe det ofte kan være i Tromsø. Det kommer tidvis

strømmer av folk i forbindelse med hurtigruten og hurtigbåtenes ankomster- og avganger. Jeg har observert at det er flere stopper opp ved paviljongen, og særlig barnefamilier. Paviljongen har ikke revolusjonert torget, men den gjort det til et sted der barn leker og voksne kan sitte ned. Det viser at noen grupper tar i bruk paviljongen. Selv om paviljongen også ofte står tom, har den endret noe, og det er flere som stopper på torget nå, enn hva det var tidligere. Å oppholde seg på torget over tid har også gitt meg anledning til å oppleve torget når klimatiske forhold ligger til rette. Det er merkbart flere som trekker til sentrumsområdene dersom solen titter frem og vinden løyer. I det følgende underkapittelet vil jeg diskutere hva som skjer etter de temporære intervensjonene.

6.2 Når lysene slukker og musikken skrus av

Når lysene slukkes og musikken skrus av er vi igjen nærmest tilbake til start. Torget står oftest tomt for folk og aktivitet. Det er derfor nødvendig med en diskusjon omkring hvordan midlertidige prosjekter kan forankres og på en slik måte sikre fremtidig kunnskap- og erfaringsoverføring i skifte fra prosjekt til hverdagsbyrom.

Aspen og Pløger (2015, s. 41) trekker frem at: «Byplanleggere har i lang tid ansett det som sin viktigste oppgave å stimulere til bestemte bruksmåter gjennom helhetlig design og funksjonell regulering». Denne tankegangen bærer preg av behovet for kontroll og forutsigbarhet, der en bruker de fysiske omgivelsene som virkemiddel for sosial interaksjon. Den økende interessen for det midlertidige har vokst frem i flere europeiske land og flere tar i bruk midlertidige byrom som utviklingsstrategi. Det finnes mye litteratur omkring fordeler ved å ta i bruk midlertidige byrom, men jeg opplever det utfordrende å finne gode beskrivelser av hva som skjer etter de midlertidige intervensjonene. Mye av litteraturen dreier seg om å ta i bruk det temporære i påvente av noe permanent. Men hva om noen byrom forbeholdes midlertidig aktivitet? Det vil gi byen en puls som er i kontinuerlig endring, samtidig som det åpner for muligheten til å utforske, prøve og feile i større grad. I lys av Rasmussen (2021) sin forståelse av improvisatoriske praksiser, vil jeg utforske hvordan temporære byrom kan føre til langsiktige endringer. Rasmussen diskuterer hvordan midlertidige prosjekter kan bidra til gode byrom gjennom inkluderende praksiser basert på sin erfaring som byplanlegger og arkitekt. Rasmussen var også involvert i det midlertidige byromsprosjektet La Rampa som ble gjennomført i Kristiansand i 2017. Hun trekker frem at enten om midlertidighet er målet eller veien til målet, kan den lett romantiseres. Videre argumenterer hun for at det ikke er nok med

ildsjeler eller *kreative grupper*. «Selv om enkle midlertidige initiativer gjør noe med våre omgivelser og vår opplevelse av byen, vil jeg argumentere for at det settes inn i en strategisk og langsiktig prosess. På denne måten kan positive ringvirkninger få en oppfølging» (Rasmussen, 2021, s. 181). Prosjektbasert byutvikling kan ikke være løsningen i seg selv, det bør derfor implementeres slik at en jobber på samme måte i den ordinære driften på eksempelvis kommunalt nivå. Det finnes heller ikke et ordentlig system for å ta imot kunnskapen som erfares gjennom midlertidige prosjekter. Noe som resulterer i at mye verdifull kunnskap forvitrer i takt med at prosjektene avsluttes. En mulig løsning for å tilrettelegge for mer midlertidighet kan for eksempel være en kommunal byromskoordinator. En som samler alle rapporter i en felles database og har oversikt over alle byrommene i området, slik at neste aktør som skal i gang med et prosjekt på en enkel måte kan innhente informasjon, kunnskap og lærdom fra tidligere prosjekter. Dette kan både være tid- og ressursbesparende for det enkelte prosjekt, og det vil komme kommunen til gode i form av en større variasjon av bymiljøer med ulike kvaliteter og inkluderende møteplasser. Det er gjerne kommuneplanen som har denne funksjonen i dag, med formål om å systematisere kunnskap og erfaringer fra andre prosjekter (Førde og Ringholm, 2017). Denne måten å samle informasjon på kan synes å være en tungrodd måte, som også gjør det vanskelig for folk flest å navigere i eller forstå. De temporære tiltakene er viktige i seg selv, men like viktig er de sosiale møtene som skjer i forbindelse med det midlertidige. Temporære byrom innehar en viktig sosial funksjon for langsiktig byutvikling. Gjennom det midlertidige får ulike aktører mulighet til å teste sine tiltak og møte andre likesinnede. Disse aktørene ville kanskje ikke hatt mulighet til å ta i bruk sentrale sentrumsområder på permanent basis grunnet andre økonomiske forutsetninger og ville dermed blitt utkonkurrert av større kommersielle aktører. Midlertidige prosjekter er ofte også mindre ressurskrevende å drifte. Dessuten tyder mine erfaringer fra feltarbeidet på at terskelen er lavere for å akseptere tiltak dersom de er midlertidige, fremfor permanente. Dette åpner for en eksperimentell byutvikling med elastiske kvaliteter i større grad.

Til tross for at prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet systematisk gjennom inkluderende prosesser over tid for å vise hvilket mulighetrom som finnes på Prostneset gjennom temporære intervensjoner, vil torget mest sannsynlig miste noe av sin verdifulle multifunksjonalitet. I en avisartikkel publisert i juli 2021 kommer det frem at store deler av torget skal bli omgjort til en inngjerdet uteservering tilhørende en av de kommersielle aktørene i området (Bertheussen, 2021). Denne kommersialiseringen vil ekskludere deler av

befolkningen og legger føringer for hvem som er velkommen i byrommet og motsatt. På den ene siden er uteservering et positivt tilskudd som vil trekke flere folk til torget og berike torgets vitalitet, men på den andre siden bidrar det til at store deler av torget blir forbeholdt kjøpesterke og ikke minst et bestemt formål som gjør at torget mister muligheten for sin multifunksjonalitet. Jeg vil likevel trekke frem at en uteservering vil være positivt for torget slik det er i dag. Tegningene som viste uteserveringens fysiske utforming i avisartikkelen, markerer et tydelig skille på offentlig og privat område. Etableringen av denne uteserveringen vil også kreve dispensasjon fra kommunen, ettersom arealformålet i utgangspunktet er forbeholdt offentlig torg. Dersom disse planene blir realisert vil det offentlige byrommet få redusert sin offentlighetsgrad på bakgrunn av nødvendige føringer basert på den kommersielle aktøren sitt behov for kontroll på området.

6.3 Prosjekt og forankring

I kommende del tar jeg for meg vitalisering av byrom gjennom midlertidig aktivitet og diskuterer utfordringer knyttet til forankring mellom prosjekt og kommunale planprosesser. Forankring betyr i denne sammenhengen å underlegge prosessen et organisatorisk rammeverk (Førde og Ringholm, 2017). Det midlertidige beriker bylivet i en kort periode, men en av de største utfordringene med prosjekter av temporær karakter, slik jeg opplever det, er knyttet til hva som skjer når det midlertidige tar slutt. For å diskutere lokal forankring vil jeg først utforske lokalt utviklingsarbeid og prosjektorganisering. I følge Førde og Ringholm (2017) oppstår lokale utviklingsprosjekter ut fra en dynamikk som ofte er ulik den vi ser i kommunale prosesser. Derfor har det også alltid vært utfordrende å skape et godt samspill mellom plan og prosjekt (Førde og Ringholm, 2017). «Utfordringen med å forene planlegging og prosjektorganisering består i å skape planer som er fleksible nok til å romme spontane prosesser og utviklingsinitiativ, eller: å skape planer og planprosesser som er en plattform for kreative og innovative utviklingsgrep» (Førde og Ringholm, 2017, s. 239-240). Forbindelsen mellom en planprosess og et prosjekt som blir til gjennom prosesser som bærer preg av spontanitet, er et lite empirisk utforskede spørsmål. Levy og Ståhlberg (referert i Førde og Ringholm 2017) trekker frem at entreprenøriell aktivitet ofte har blitt ansett som en forstyrrelse for planlogikken. Mye av planlitteraturen bærer dermed preg av at prosjekter har vært en metode for å gjennomføre allerede vedtatte planer. I likhet med Førde og Ringholm (2017) er jeg opptatt av å fokusere på forbindelse begge veier, både gjennom fokus på planer, og på prosjekter, for begge har betydning for lokalsamfunnets utvikling. I det følgende

avsnittet presenterer jeg sentrale trekk ved prosjektet Inkluderende Arktiske byrom med fokus på forankring, som virker å være en nødvendig forutsetning for å lykkes med midlertidige prosjekt som metode for inkluderende byutvikling. Temporalitet kan være en nøkkel for utviklingsarbeid, men det byr også på en rekke utfordringer fordi det krever spontanitet og friere tøyler enn tradisjonell byutvikling. Midlertidighet som strategi for byutvikling krever også andre former for organisasjonsstrukturer. Samtidig som eksperimenterende byutvikling i form av midlertidige byrom er viktig, trekkes lokal forankring frem som en nøkkelfaktor (Førde og Ringholm, 2017). Et vesentlig spørsmål i denne diskusjonen er kommunen sin rolle. Førde og Ringholm (2017) viser til en rekke forskningsarbeid på utviklingsprosjekter som viser betydningen av politisk forankring. Dersom prosjekter ikke er godt forankret i lokale behov vil det trolig heller ikke resultere i at tiltaket varer lengre enn til prosjektets slutt. I midlertidige prosjekter er ikke målet nødvendigvis at aktivitetene skal vare lengre enn prosjektperioden, men den lokale forankringen er fremdeles viktig for kunnskapsproduksjon og erfaringsoverføring. Samtidig har prosjektet anledning til å komme inn under mer faste former. For prosjektet Inkluderende Arktiske byrom var intensjonen at innspillsprosessen skulle resultere i fire paviljonger som skulle bli stående igjen på Prostneset en gitt periode, men grunnet begrensede ressurser ble kun byggingen av en av de fire paviljongene realisert i løpet av prosjektperioden. For kort tid siden fikk NODA innvilget nye midler fra Troms og Finnmark fylkeskommune til å fortsette prosjektet Inkluderende Arktiske byrom i tre andre nordnorske kommuner i en periode over tre år. En av hovedårsakene til at prosjektet får leve videre kan på den ene siden være fordi fylket og kommunen ser behovet for å utvikle flere gode møteplasser i sentrumsområdene, gjennom en temporær og eksperimentell tilnærming. Mens på den andre siden kan det være en gjensidig avhengighet for samarbeid mellom kreative aktører, kommune og fylke.

6.4 Behov for samarbeidende planarbeid

I dette underkapittelet vil jeg diskutere behovet for samarbeidende planarbeid mellom offentlig og privat sektor. Videre vil jeg diskutere ulike eksempler knyttet til hvordan midlertidige prosjekter kan bidra positivt i møte med Tromsø kommunes mål for fremtidig by- og samfunnsutvikling. Diskusjonen sees i lys av forbindelsen mellom prosjekt og plan. I kommuneplanens samfunnsdel 2020-2032 har Tromsø kommune laget en oversikt som punktvis tar for seg relevante utfordringer og muligheter for videre samfunnsutvikling i kommunen. Følgende utfordringer og muligheter trekkes frem:

Utfordringer:

- økte forskjeller i levekår, sosial helseulikhet og samfunnsdeltakelse
- demografiske endringer gir større andel eldre i befolkningen og en større andel innbyggere i ikke-yrkesaktiv alder
- redusert befolkningstilvekst på grunn av lavere barnefødselstall og arbeidsinnvandring
- mer komplekse sykdomsbilder og uforløst potensial i forebygging
- mer nedbør, flom, økt stormflo nivå og økt skredfare som følge av klimaendringene
- store krav til reduksjon av klimagassutslipp og miljøforbedring for å nå lokale, nasjonale og globale klimamål
- økt press på arealressursene
- en kommune med strammere økonomiske rammer samtidig som oppgavemengden, kompleksiteten og forventningene til velferds- og tjenestetilbudet øker

Muligheter:

- barn og unge som veivisere til framtiden
- folkehelse som samfunnsressurs
- et styrket og variert nærings- og arbeidsliv hvor blågrønn omstilling gir store muligheter
- større grad av samskaping i kommunesamfunnet for å løse viktige samfunnsoppgaver og legge til rette for frivillighet, livsmestring og medborgerskap
- levende lokalsamfunn med gode møteplasser
- ta vare på naturmangfoldet og tilrettelegge for miljøvennlig areal- og transportbruk og et redusert klimaavtrykk
- styrke Tromsø som et regionalt og internasjonalt senter i Arktis og verden innenfor kunst og kultur, forskning og innovasjon
- en kommuneorganisasjon som videreutvikler rollen som myndighetsutøver, tjenesteleverandør og samfunnsutvikler

Figur 15. Oversikt over utfordringer og muligheter i Tromsø kommune. Hentet fra: Tromsø kommune, 2020, s. 6).

Kommuneplanens samfunnsdel tar overordnet stilling til langsiktige strategier, utfordringer og mål for lokalsamfunnet i Tromsø. Jeg ønsker å undersøke om midlertidighet kan være en strategi på veien til målet, som er et sosialt, miljømessig og økonomisk bærekraftig samfunn (Tromsø kommune, 2020). Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom springer ut fra et privat initiativ og har vokst frem gjennom tverrfaglig samarbeid mellom lokale aktører. Selv om prosjektet ikke springer ut fra et planvedtak eller en kommunal planprosess er kommunale strategier, mål og utfordringer relevante for prosjektgjennomføring.

Mulighetene blir uttrykt gjennom egne punkter som blir presentert i sammenheng med aktuelle utfordringer. I likhet med Tromsø kommune har prosjektet Inkluderende Arktiske byrom sett muligheten i lokal utvikling med barn og unge som veivisere. Kommunen trekker frem større grad av samskaping i kommunesamfunnet som en mulighet for å løse viktige samfunnsoppgaver. For prosjekter som Inkluderende Arktiske byrom er det viktig at kommunen ser på frivillighet og medborgerskap som en mulighet og dermed legger til rette for dette både i oppstartsfasen og gjennom prosjektperioden. Økt press på arealressursene og å ta vare på naturmangfoldet og tilrettelegge for miljøvennlig areal- og transportbruk, samtidig som en reduserer klimaavtrykk er en utfordring mange kommuner står overfor. Spesielt for Tromsø er sentrums lokalisering, som er på en øy med allerede tett bebyggelse uten store muligheter for utvidelse utfordrende. Når arealressursene er presset handler det om å finne andre måter å ta i bruk allerede bygde omgivelser, og her ser jeg midlertidige byrom som en mulighet. Det siste punktet jeg vil trekke frem er det punktet som i størst grad samsvarer med prosjektets visjon og er: levende lokalsamfunn med gode møteplasser. Levende lokalsamfunn er helt essensielt for befolkningens trivsel, og for å skape et levende lokalsamfunn trengs gode møteplasser. Punktene i figur 15 har på ulike måter vært relevant i forbindelse med gjennomføringen av prosjektet Inkluderende Arktiske byrom. Byromsfesten har vært en konkret handling som viser hvordan ikke-kommunalt initierte prosjekter kan bidra til å løse kommunale utfordringer. Måten punktene er formulert gir derimot lite indikasjon på hvordan kommunen helt konkret har tenkt å ta i bruk mulighetene til sin fordel og deretter løse utfordringene.

Spørsmålet om sammenheng mellom kommunale planer og private initierte prosjekter er viktig i diskusjonen om lokal forankring. Kommunal planlegging har i følge plan- og bygningsloven til formål å legge til rette for utvikling og samordnet oppgaveløsning i kommunen gjennom forvaltning av arealene og naturressursene i kommunen, og ved å gi grunnlag for gjennomføring av kommunal, regional, statlig og privat virksomhet (pbl. § 3-3). I dette ligger også kommunens ansvar for å tilrettelegge lokale utviklingsprosjekt (Førde og Ringholm, 2017). Støtte fra Tromsø kommune har vært viktig for forankringen av prosjektet Inkluderende Arktiske byrom, men kommunens rolle har ikke vært så fremtredende at det har satt begrensninger, og prosjektet har dermed fritt kunne mobilisere andre aktører fra frivilligheten og næringslivet i Tromsø. Det er ikke mulig å gi en universell oppskrift for hvordan en best forankrer lokale utviklingsprosjekt. Jeg vil likevel trekke frem noen sentrale elementer fra forankringen av prosjektet Inkluderende Arktiske byrom. Det første jeg

vil trekke frem er den åpne dialogen med kommunen allerede før prosjektets oppstart. Dette bidro til en felles forståelse for hvilke utfordringer vi står ovenfor, og kommunen kunne komme med sine innspill. Videre var dialog med kommunen gjennom prosjektperioden viktig, samtidig som kommunen fikk tilsendt innspillene som ble hentet inn på innsiktsworkshoppene en sentral del av forankringen og kunnskapsoverføringen. Det andre er politisk forankring i den grad at det ikke legger føringer for prosjektets kreative prosess. Jeg tror samarbeid mellom kommunen og private aktører er spesielt viktig i byutviklingssammenheng av flere grunner, men i hovedsak fordi det berører alle. Samtidig som samarbeidende planlegging bidrar til at flere drar i samme retning, at læringspunkter forankres, og dermed øker muligheten for å lykkes, både for det aktuelle prosjektet og for kommunen gjennom realisering av sine strategier og målsettinger om inkluderende lokalsamfunn. Samarbeidende planlegging er i tråd med Amdam (2017) som trekker frem at samarbeidende planlegging bidrar til å bygge aksept, legitimitet og kapasitet til å møte nye utfordringer.

6.5 Oppsummering

Formålet med dette kapitlet har vært å besvare andre forskningsspørsmål som omhandler overgangen fra prosjekt til hverdagsbyrom. Dette har blitt gjort gjennom å belyse prosjekt og forankring i lys av sentrale utfordringer midlertidige prosjekter står ovenfor ved oppstart, gjennomføring og ved prosjektets slutt. Videre har jeg diskutert problemstillinger som fremtidens prosjektbaserte byutvikling står ovenfor. Dette har jeg gjort gjennom en diskusjon av muligheter og utfordringer knyttet til lokal og politisk forankring i lys av fremtidig kunnskap- og erfaringsoverføring i skifte fra prosjekt til hverdagsbyrom. Samtidig har jeg forsøkt å tydeliggjøre hvordan temporære intervensjoner i byrom åpner opp for at det uferdige, kaotiske og lekne kan være hjelpsomme verktøy for inkluderende byutvikling. Som dette kapitlet har vist er midlertidighet som strategi i byutvikling en av flere egnede metoder for å vitalisere byrom, spesielt i påvente av andre og mer permanente løsninger. Midlertidige byrom inviterer ulike aktører inn i byrommet, og bidrar dermed til et større aktørmangfold. Videre ble det diskutert hvordan midlertidige prosjekter kan bidra positivt i møte med Tromsø kommunes mål for fremtidig by- og samfunnsutvikling. Dette ble belyst gjennom en diskusjon omkring utfordringer og muligheter hentet fra Tromsø kommunes kommuneplan samfunnsdel, som videre ble diskutert i lys av midlertidige prosjekters potensiale til å

imøtekomme noen av disse utfordringene. Dette ble også belyst gjennom et eksempel der jeg viser at selv om midlertidige prosjekter lykkes i å vise et byroms mulighetspotensiale kan det endelige resultatet fremdeles bli tilbud av mer kommersiell karakter. Avslutningsvis ble behovet for samarbeidende planlegging trukket frem som en viktig faktor for å bygge aksept og kapasitet til å møte nye utfordringer enda bedre rustet.

7 Avslutning og oppsummering

I denne oppgaven har blikket vært rettet mot det spennende feltet som omhandler midlertidige byrom, og hvordan en kan ta i bruk kunnskap og erfaring fra midlertidige byrom i arbeidet med å utvikle vitale hverdagsbyrom og inkluderende byer. Jeg har ved hjelp av en kvalitativ casestudie studert midlertidige byroms potensialer gjennom prosjektet Inkluderende Arktiske byrom i Tromsø og utforsket hvilke mulighetrom som finnes i spennet mellom plan og spontanitet i midlertidige byutviklingsprosjekter. Oppgaven reiser problemstillingen: *Hvordan kan midlertidige prosjekter bidra til å skape mer vitale byrom og inkluderende byer?* Problemstillingen ble videre operasjonalisert gjennom forskningsspørsmålene; hvordan prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har jobbet for å skape inkluderende byrom i Tromsø, og hvordan en går fra til prosjekt til hverdagsbyrom. I dette avslutningskapittelet vil jeg trekke noen konklusjoner basert på de foregående kapitlene og oppsummere analysen ved å løfte frem viktige funn i min analyse. Videre vil jeg trekke disse funnene inn i diskusjonen om hvorvidt midlertidige byromsprosjekt kan bidra til å skape mer vitale byrom og inkluderende byer, før jeg avslutningsvis presenterer avsluttende refleksjoner. Gjennom disse avsluttende refleksjonene vil jeg belyse sentrale muligheter og utfordringer med midlertidige byrom i lys av funnene fra min analyse.

I denne oppgaven har jeg forsøkt å vise hva vi kan få til med intervensjoner, uten en naiv feiring av at alle innervasjoner er til det gode. Jeg har forsøkt å beholde et kritisk blikk for at ikke alle møter er til det gode, samt reflektert omkring behovet for midlertidige byrom i byutviklingssammenheng. Midlertidige byrom er en metode som har potensial for bedre og mer inkluderende medvirkningsprosesser, og er særlig egnet der tradisjonelle planprosesser ikke stekker til. Jeg vil også trekke frem mangfoldet av bruksmåter og hvordan temporære intervensjoner oppmuntrer til sameksistens på stedet. På den ene siden løfter jeg frem midlertidighet som en god strategi for å skape vitale byrom, men på den andre siden er det også viktig å skille når det er nødvendig og ikke. Midlertidighet kun for midlertidighetens skyld vil ikke komme noen spesielt til gode, og vil heller ikke tilføre byen vitalitet. Det må ligge kunnskap til grunn for å ta i bruk midlertidighet som utviklingsstrategi, noe som funnene fra min analyse viser kan være både tid- og ressurskrevende. Når nødvendige faktorer som lokale behov blir ivaretatt viser funnene fra min analyse at midlertidighet og eksperimentering kan bidra positivt i byutvikling. Eksempel på noen av disse viktige faktorene er brede og inkluderende medvirkningsprosesser, samarbeid gjennom

aktørmangfold og lokal og politisk forankring. Samtidig er det viktig å være klar over hvilke begrensninger midlertidige prosjekter/temporære byrom medfører. Særlig begrensede ressurser er en stor utfordring. Videre er faren at aktørene som utfører prosjektet legger ned mye engasjement og lidenskap, og dermed kommuniserer en skjev fremstilling av prosjektet. Videre kan det temporære oppleves som forstyrrende i det faste og vante for noen. I følge Jacobs (1958) må byutvikling foregå «bottom up», også Campbell (2005) argumenter for at medvirkning bidrar til å skape medborgerskap og engasjement gjennom demokratiske prosesser. I likhet med Jacobs (1958) viser funnene fra min analyse at de mest vellykkede byrommene blir til i fellesskap der gode medvirkningsprosesser har en fremtredende rolle i prosjektet, og ikke minst at vi må se til andre vellykkede byrom og ta lærdom fra disse. Dette kan gjøres ved å studere hvordan andre byrom brukes og ved å lære fra velfungerende byrom. På en slik måte kan vi unngå en rekke fallgruver i utviklingen av offentlige rom. For å lykkes med tverrsektorielt samarbeid er dialog og gjensidig tillit sentralt, videre er klare rolleforståelser og gjensidig respekt viktige forutsetninger for å lykkes.

Som jeg viste i kapittel fem og seks er det nødvendig med godt etablerte mål om samarbeid mellom ulike aktører både i privat og offentlig sektor, hvor det legges vekt på kompetanseheving og samarbeid gjennom åpen dialog for å skape mer vitale byrom og inkluderende byer. Byers kontinuerlige endring krever at vi må ta i bruk det Førde, Pløger og Sand (2021) beskriver som improvisasjon. Inspirert av Førde sine tolkninger om improvisatoriske praksiser har jeg diskutert temporære byroms evne til å skape det spontane og uventa som befinner seg i spennet mellom plan og spontanitet. Vi trenger fremdeles mer kunnskap om å ta i bruk midlertidige byrom for å utnytte ressursene denne formen for byutvikling fører med seg, og for å sikre variasjon av bymiljøer med inkluderende møteplasser. Befolkningen i Tromsø er mangfoldig og derfor vil behovet for gode møteplasser være sentralt i møte med lokale utfordringer. Det er særlig to hovedgrunner for at jeg trekker frem midlertidige byrom som en spennende fremgangsmåte for å skape inkluderende byer. Først vil jeg trekke frem brede medvirkningsprosesser som inkluderer til en mangfoldig prosess. Den andre hovedgrunnen er muligheten midlertidighet gir til å prøve og feile gjennom eksperimentering i byrommet. En annen viktig forutsetning for å lykkes med midlertidige tiltak er at det bør være gratis for deltakerne. Det er ikke alle som har anledning til å delta i aktiviteter som koster penger. Derfor har alle aktiviteter som har blitt gjennomført i forbindelse med prosjektet Inkluderende Arktiske byrom vært gratis og på en slik måte sikret at ekskludering på bakgrunn av økonomi ikke forekommer. Ved å bryte med

forståelsen av steder som avgrensede, stabile og varige, har Doreen Massey sin relasjonelle stedsforståelse åpnet for en diskusjon omkring byrommets kontinuerlige endring i lys av forståelsen av sted som åpne og dynamiske hendelser eller begivenheter. Videre har jeg diskutert ulike perspektiver på sted og rom i lys av Cresswell (2013) sin beskrivelse av sted som rom med tillagt mening, etterfulgt av en diskusjon i lys av Agnew (2015) som mener de mest sentrale perspektivene på sted er «location», «locale», og «sense of place».

Stedsidentitet har blitt trukket frem som en viktig del av byutvikling og noe som gir stedet mening, på den måten at det betyr noe for oss og at vi knytter oss til sted. Der jeg inspirert av Relph og Thuan har vært opptatt av å fremme det subjektive og opplevelsesmessige aspektet på Prostneset. Med begrepene stramme og elastiske, vitale og temporære byrom som teoretisk inngang har jeg vist hvordan midlertidighet kan tilføre byrom vitalitet. Videre har begrepene vært viktige for å belyse de kvalitative aspektene ved prosjektet Inkluderende Arktiske byrom. I kapittel fem ble midlertidige prosjekter sine potensialer for å skape vitale byrom og inkluderende byer diskutert ved hjelp av teoretiske stedsperspektiver. Gjennom diskusjoner omkring hvordan byen lever, erfares og omformes i møte med utvikling som påvirker byen og menneskene der. Datamaterialet som ligger til grunn for analysen, har vist at inkluderende byrom er viktig for utvalget som har vært involvert i prosjektet.

På bakgrunn av oppgavens tematiske analyse av feltsamtaler og deltakende observasjon om innbyggernes ønsker og behov for byrom viser oppgaven til ulike stedsfortellinger. Prostneset som hverdagsbyrom viser tidsmessige bølger av folkestrømmer i forbindelse med ferge- og båtavganger. Funnene fra analysen viser at innbyggerinvolvering er et viktig verktøy for byutvikling av både midlertidig og permanent karakter, men særlig når nye områder skal tillegges nye funksjoner er det viktig å danne kunnskap om lokalbefolkningens behov for slik å lykkes med å skape steder eller byrom der folk vil trives. Temporalitet tilfører byen en ny puls og vitalitet, men det krever at vi tørr å gi slipp, tenke annerledes og bryte med de kjente rammene som tenderer mot en strammere utforming. Fra et planperspektiv krever det også at planprosessen åpner for det kaotiske og uordnede med en gjensidig forståelse ovenfor at en ikke alltid kan planlegge for det uplanlagte. Analysen viser hvordan Prostnesets fysiske utforming gir rom for fleksibilitet gjennom temporære intervensjoner, videre illustrerer området at byliv ikke bare skapes av fysisk planlegging alene, men at gode byrom forekommer på bakgrunn av hvordan samspillet mellom mennesker og det sosiale livet som foregår på stedet. Vitalistiske krefter påvirker byen og byrommets særegne dynamikk og rytme (Aspen og Pløger, 2015). Gjennom en teoretisk og empirisk tilnærming har jeg forsøkt

å gi innsyn i sentrale perspektiver i byrom og byliv, der en i planleggingen av den inkluderende byen bør ta høyde for byen som opplevd rom. På bakgrunn av oppgavens dokumentanalyse viser kommunale dokumenter at Tromsø kommune har klare retningslinjer med krav som blant annet stiller utbyggere og andre som initierer prosjekter ansvarlig for å inkludere barn og unge i større grad når avgjørelser som berører deres hverdag skal tas. Kommunale plandokumenter viser at kommunen har klare strategier for å ta i bruk temporalitet som et virkemiddel i byutvikling, men det er ingen klare prosedyrer som viser hvordan dette skal gjennomføres i praksis. I kommuneplanens samfunnsdel fikk jeg innsikt i kommunens overordnede strategier og mål for utviklingen i Tromsø. Funn fra min analyse tilsier at temporære byrom kan være en strategi for å oppnå kommunale mål for fremtidig by- og samfunnsutvikling, som er et sosialt, miljømessig og økonomisk bærekraftig samfunn. Som jeg har vist i analysen lar midlertidighet oss enklere tilpasse oss nye utfordringer eller problemstillinger på kort tid uten langvarige byråkratiske prosesser. Prostneset er et offentlig byrom som står i fare for å bli kommersialisert og miste noe av sin multifunksjonalitet som følger av fremtidig planer for området. En nedgang i offentlige rom som tilhører allmenheten underbygges av Sirowy (2015) som viser at forskning tilsier at det er en redusering av offentlige rom som følger av en kapitalstyrt utvikling, der private aktører har fått stor makt. Selv om innslaget av nye bruksmåter på Prostneset har kommet frem gjennom prosjektet Inkluderende Arktiske byroms temporære intervensjoner og eksperimentelle tilnærming, kan det virke som at den kapitaldrevne utviklingen der profitt veier tyngst er den som vinner frem til slutt. Prosjektet Inkluderende Arktiske byrom har vært av temporær karakter og det har lyktes med å vise byrommets mulighetspotensiale som en åpen og inkluderende møteplass ved å tillegge kvaliteter som tidligere ikke var til stede i en midlertidig periode.

I analysen har jeg skrevet frem hvordan det store åpne torget på Prostneset som opplevdes både kaldt og lite inkluderende for en dag ble transformert til en inkluderende møteplass som ønsket varmt velkommen til Tromsøs mangfoldige befolkning under byromsfesten. Under byromsfesten var den sterke tilstedeværelsen av befolkningen i byrommet med på å gjøre torget både mer elastisk og levende. Videre diskuterte jeg byrommets potensiale til å bli en viktig møteplass for lokalbefolkningen og besøkende gjennom temporære intervensjoner i fremtiden. Brede medvirkningsprosesser trekkes gjennomgående frem i denne oppgaven som helt essensielt for å få innsikt i sosiale forhold og gjennom analysen viser jeg at medvirkning må ligge til grunn i utviklingen av demokratiske og inkluderende byrom. Videre viser analysen at torgets fysiske utforming i dag fungerer som et anonymt bakteppe som bare venter

på å bli tatt i bruk. Gjennomgående i analysekapitlene har jeg belyst sentrale muligheter og utfordringer ved midlertidige byrom, hvor de mest sentrale utfordringene i dette tilfellet knyttes til begrensede ressurser og forankring av midlertidige prosjekter, mens fordelene knyttes til hvordan temporalitet kan virke fordelaktig for relasjonen mellom mennesker med ulike bakgrunn, og ikke minst mellom mennesker og sted. Definisjonen på hva som er gode byrom og inkluderende byer vil variere fra sted til sted, men det står klart at temporære aktiviteter er et viktig virkemiddel for å omfavne lokale stedskvaliteter. Gode byrom blir gode møteplasser og disse møteplassene er viktige arenaer som åpner for nye relasjoner og interessante møter mellom folk. Midlertidige byrom åpner for mer omfattende medvirkning enn større og tungroddede utviklingsprosjekter, samtidig som det åpner for en mer eksperimentell tilnærming til byutvikling, slik jeg har forsøkt å vise gjennom beskrivelser fra prosjektet Inkluderende Arktiske byrom. Videre er det viktig å være åpen for hvilke begrensninger midlertidige prosjekter står ovenfor. Risikoen knyttet til brede medvirkningsprosesser er en faktor og jeg vil også trekke frem kapasitet i form av tid og økonomi som en stor begrensning. Jeg opplever at det temporære tilfører byen noe uforventet og kan som Rasmussen (2021, s. 180) beskriver så godt være: «... En fryd på veien når vi beveger oss i byen, gjennom et byrom eller en bydel». For befolkningen i Tromsø ble byromsfesten kanskje den mest overraskende opplevelsen på deres ferd gjennom byen akkurat denne dagen. Med denne masteroppgaven har jeg undersøkt ulike perspektiver om inkludering i offentlige byrom og jeg har forsøkt å skrive frem det levde livet som oppstår i byen i lys av temporær aktivitet ved å tydeliggjøre sentrale utfordringer og muligheter ved denne formen for byutvikling.

7.1 Avsluttende refleksjoner

Avslutningsvis vil jeg løfte frem videre behov for kunnskapsproduksjon og forskning på feltet og hvorfor jeg mener vi burde rette større oppmerksomhet mot improvisasjon og midlertidig aktivitet i de etablerte byrommene våre. Ved å rette oppmerksomheten mot det midlertidige, og gi rom for det uferdige og flytende vil vi også åpne for kreative prosesser som kan bidra til å skape vitale og inkluderende byrom som ivaretar lokale stedskvaliteter. Temporære intervensjoner kan vise potensialet i faste strukturer. Det som er permanent åpner for det temporære, og kan med det vise hvordan rommet kan brukes. Videre er det viktig å begrense det Mitchells (2003) beskriver som en kapitalistisk byutvikling, fordi det tillater private aktører å ekskludere grupper fra byrommet. Et sentralt spørsmål er hvordan vi kan få til videre

forankring av midlertidige prosjekter. Hvorvidt kunnskap som erfares gjennom midlertidige prosjekter blir videreført tilstrekkelig er riktignok et større empirisk spørsmål og noe fremtidig forskning bør vie mer plass.

Referanseliste

- Agnew, J. (2015). *Place and politics: The geographical mediation of state and society* (Vol. Vol .1, Routledge library editions, political geography). London: Routledge.
- Arendt, H. (1958). *The human condition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Aspen, J. & Pløger, John. (2015). *Den vitale byen*. Oslo: Scandinavian Academic Press.
- Berg, G. N. & Dale, B., Førde, A., Kramvig, B. (2013). *Å finne sted: Metodologiske perspektiver i stedsanalyser*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Bergsland, D. M. (2021). *Refleksivitet i empirisk kvalitativ forskning på symbolske maktrelasjoner*. Norsk Pedagogisk Tidsskrift, (1), 42-54.
- Bjerkeset, S. (2019). Bedre enn sitt rykte? Hverdagsbyrom som møteplass. I I. M. Henriksen & A. Tjora (Red.), *Bysamfunn* (s. 55-69). Oslo: Universitetsforlaget.
- Brinkmann, S., Tanggaard, L., & Hansen, W. (2012). *Kvalitative metoder: Empiri og teoriutvikling*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Buvik, K., Skatvedt, A. H. & Baklien, B. (2020). *Feltsamtaler som datakilde i kvalitativ samfunnsforskning*. Tidsskrift for samfunnsforskning, 61 (3), 222-240. doi: 10.18261/ISSN.1504-291X-2020-03-02
- Campbell, K. (2005). Theorizing the Authentic. *Administration & Society*, 36(6), 688-705.
- Cresswell, T. (1996). In Place/Out of place. *Geography, Ideology, and Transgression*. University of Minnesota Press, Minneapolis.
- Cresswell, T. (2013). *Geographic Thought : A Critical Introduction*. Hoboken: Wiley.
- Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. (2.utgave). Oslo: Universitetsforlaget.
- Franck, K. & Stevens, Q. (2007). Tying Down Loose Space. I K. Franck, & Q, Stevens. (red.), *Loose Space. Possibility and Diversity in Urban Life*. Oxon: Routledge.

Førde, A. (2021). Magi når elastikken tøyes: Mangfold, eksperimenter og stedssensitivitet. I J. Pløger, A. Førde & A-L. Sand. (Red.), *Improvisasjon: Byliv mellom plan og planløshet* (s. 85-104). Oslo: SAP Scandinavian Academic Press.

Førde, A & Ringholm, T. (2017) Planlegging for lokal utvikling; kreativitet og forankring. I N. Aarsæther., E. Falleth., T. Nyseth & R. Kristiansen (Red.). *Utfordringer i norsk planlegging: kunnskap, bærekraft, demokrati.* (s. 238-254). Kristiansand: Cappelen Damm Høyskoleforlaget.

Derr, V., Chawla, L., & Mintzer, M. (2018). *Placemaking with Children and Youth*. New York: New Village Press.

Hanssen, G. S. (2015). Medvirkning i planlegging av den kompakte byen. I G. S. Hanssen., H. Hofstad & I. L. Saglie (Red.), *Kompakt byutvikling: muligheter og utfordringer* (s. 97-114). Oslo: Universitetsforlaget.

Hanssen, G. S. & Millstein, M. (2021). Introduksjon: Demokratiske byrom. I G. S. Hanssen & M. Millstein (Red.). *Demokratiske byrom.* (s. 13-25). Oslo: Universitetsforlaget.

Hanssen, G. S. & Millstein, M. (2021). Demokratiske byromsprosesser. I G. S. Hanssen og M. Millstein (Red.), *Demokratiske byrom.* (s. 64-73). Oslo: Universitetsforlaget.

Kielland, I. M. (2013). *Whose Stories? Whose Place? : Place Politics and the Politics of Place Stories in Tromsø's Olympic Debate* (Doktorgradsavhandling). UiT Norges Arktiske Universitet, Tromsø.

Jacobs, J. (1958). *Downtown is for people*. Fortune Classic.

Johannessen, A., Christoffersen, L., & Tufte, P. A. (2010). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode* (4. utg. ed.). Oslo: Abstrakt.

Lefebvre, H. (1996). *Writings on Cities*. Oxford. Blackwell.

Lynggaard, K. (2012) Dokumentanalyse. I S. Brinkmann., L. Tanggaard., & W. Hansen (Red.). *Kvalitative metoder: Empiri og teoriutvikling.* (s. 153-170) Oslo: Gyldendal akademisk.

- Massey, D. (1994). *Space, place, and gender*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Millstein, M. & Hanssen, G. S. (2021). Medvirkning i byromsutvikling. I G. S. Hanssen og M. Millstein (Red.). *Demokratiske byrom*. (s. 171-189). Oslo: Universitetsforlaget.
- Mitchell, D. (2003). *The Right to the City. Social justice and the fight for public space*. The Guilford Press, New York.
- Nyseth, T. & Romuld, A. (2021). Mellom det planlagte og det umiddelbare: Et mulig rom for improvisatoriske praksiser?. I J. Pløger, A. Førde & A-L. Sand. (Red.), *Improvisasjon: Byliv mellom plan og planløshet* (s. 151-174). Oslo: SAP Scandinavian Academic Press.
- Pløger, J. (2019) Affektiv urbanisme, performative byrom og eventalisering av bylivet. I I. M. Henriksen & A. Tjora (Red.). *Bysamfunn* (s. 84-95). Oslo: Universitetsforlaget.
- Purcell, M. (2014). Possible Worlds: Henri Lefebvre and the Right to the City. *Journal of Urban Affairs*, 36, 1. 141-154.
- Putnam, R. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon and Schuster.
- Rasmussen, R. (2021). Midlertidighet, stedsforståelse og langsiktig byutvikling. I J. Pløger, A. Førde & A-L. Sand. (Red.). *Improvisasjon: Byliv mellom plan og planløshet* (s. 175-194). Oslo: SAP Scandinavian Academic Press.
- Refstie, H. (2019). Ulikhet og uformalitet i bysamfunn – erfaringer fra det globale sør. I I. M. Henriksen & A. Tjora (Red.). *Bysamfunn* (s. 123-132). Oslo: Universitetsforlaget.
- Sager, T. (2015). Planlegging av kompakt byutvikling – hvordan kommer ulike ideologiske verdier til syne? I Hanssen G, S., Hofstad H & Saglie I. L. (Red.). *Kompakt byutvikling: muligheter og utfordringer* (s. 70-85). Oslo: Universitetsforlaget.
- Selvig, V. (2015). Utvikling av offentlige rom- kommunal styring. I Hanssen G, S., Hofstad H & Saglie I. L. (Red.). *Kompakt byutvikling: muligheter og utfordringer* (s. 221-231). Oslo: Universitetsforlaget.

Sirowy, B. (2015). Offentlig rom i en kompakt by. I G. S. Hanssen, H. Hofstad & I. L. Saglie (Red.). *Kompakt byutvikling: muligheter og utfordringer* (s. 193-206). Oslo: Universitetsforlaget.

Sirowy, B. & Murphy, M. A. (2021). Byrom og demokrati: Mot en operasjonalisering. I G. S. Hanssen & M. Millstein (Red.). *Demokratiske byrom*. (s. 29-44). Oslo: Universitetsforlaget.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse: En innføring i kvalitativ metode* (4. utg. ed.). Bergen: Fagbokforlaget.

Tjora, A. (2011). Observasjonsstudiets sødme og de potensielt forræderiske feltnotatene. I K. Fangen & A. M. Sællerberg, A. M. (Red.), *Mange ulike metoder* (s. 144-167). Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vestby, G. M. (2019). Byglød: å skape nytt liv i hjerte av små og mellomstore byer. I I. M. Henriksen & A. Tjora (Red.). *Bysamfunn* (s. 108-120). Oslo: Universitetsforlaget.

Woolcock, M. (2001). *The Place of Social capital in Understanding social and Economic Outcomes*. Canadian journal of Policy Research.

Ytreberg, N. (1946). *Tromsø bys historie: 1* (Vol. 1). Tromsø: Peder Norbye.

Aase, T., & Fossåskaret, E. (2014). *Skapte virkeligheter: Om produksjon og tolkning av kvalitative data* (2. utg. ed.). Oslo: Universitetsforlaget.

Dokumenter, artikler og nettbaserte referanser

Bergset, M. (2020, 13. april). Snøen som faller hvert år. *Nordnorsk debatt*. Hentet fra: <https://www.nordnorskdebatt.no/snoen-som-faller-hvert-ar/s/5-124-117332>

Bertheussen, L (2021, 5. august) Sier ja til uteservering på Prostneset. Men det er på én betingelse. *Tromsøby*. Hentet fra: <https://www.tromsoby.no/sier-ja-til-uteservering-pa-prostneset-men-det-er-pa-n-betingelse/s/5-96-25871>

Engblom intervjuet av Stene. (2021). *cex and the city. Evolve*. Hentet fra:

<https://www.evolvearena.com/cex-and-the-city/>

Ghadani, S. (2020, 28. april). Nei, sentrum har ikke avgått med døden! *Nordnorsk debatt*.

Hentet fra: <https://www.nordnorskdebatt.no/nei-sentrum-i-byen-har-ikke-avgatt-ved-doden/o/5-124-15252>

Harvey, D. (2008). The right to the city. *New Left Review*. Hentet fra:

<https://newleftreview.org/issues/II53/articles/david-harvey-the-right-to-the-city>

Kahn, F (2018, 5. januar) Your City Has a Gender and It's Male. *Nautilus*. Hentet fra:

<https://nautil.us/your-city-has-a-gender-and-its-male-6958/>

Klem, C. (2018, 13. april). Vil ha feminisme i urbanisme. *Arkitektnytt*. Hentet fra:

https://www.arkitektnytt.no/nyheter/vil-ha-feminisme-i-urbanisme?fbclid=IwAR1Q-sVoIoLclacN3ovtkh-O5w6cTC2WfSe54NzAJ-SHw8dEiab_AcmCdlc

Kommunal og moderniseringsdepartementet. (2020). *Barn og unge i plan og byggesak*.

Hentet fra:

<https://www.regjeringen.no/contentassets/ee711742c9cf47e7a3831ae12fba6e5d/no/pdfs/bokmal---veileder-om-barn-og-unges-okt.pdf>

KORO. (2021). Om KORO. Hentet fra: <https://koro.no/om-koro/>

NODA. (2021a). *Søknad Inkluderende Arktiske byrom*. Tromsø: NODA. Upublisert.

NODA. (2021b). Arktisk Byromsprosjekt. Hentet fra: <https://www.no-da.no/nyheter/2021/arktisk-byrom-prosjekt>

NODA. (2021c). Om NODA. Hentet fra: <https://www.no-da.no/om-noda/>

NODA (2021d). Byromsprosjektet går over i neste fase. Henter fra:

<https://www.no-da.no/nyheter/2021/byromsprosjektet-er-over-i-neste-fase>

Plan- og bygningsloven. (2008). Lov om planlegging og byggesaksbehandling. (LOV- 2008-06-27-71). Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71/KAPITTEL_2-1-1#§3-3

Regjeringen. (2017). *Nordområdestrategi - mellom geopolittikk og samfunnsutvikling*. Hentet fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/fad46f0404e14b2a9b551ca7359c1000/strategi_nord_2017_d.pdf

Røstad, R. (2020, 29. februar). Nå erklærer jeg sentrums-boikott! *iTromsø*. Hentet fra: <https://www.itromso.no/meninger/i/0461rM/na-erklærer-jeg-sentrums-boikott>

Statistisk sentralbyrå. (2021). Kommunefakta, Tromsø. Hentet fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/tromso>

Statistisk sentralbyrå. (2021) Ulikheter. Hentet fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekar/artikler/store-sosiale-forskjeller-i-livskvalitet>

Tromsø kommune. (2020). Kommuneplanens samfunnsdel med arealstrategi 2020-2032. Hentet fra: <https://tromso.kommune.no/sites/default/files/202103/Kommuneplanens%20samfunnsdel%202020-2032.pdf?v=219>

Tromsø kommune. (2016) Strategi for uterom 2016-2030. Hentet fra: <https://tenktromso.no/wp-content/uploads/2018/12/Uterom.pdf>

United Nations. (2022) Gender Mainstreaming. Hentet fra: <https://www.un.org/womenwatch/osagi/gendermainstreaming.htm>

Vedlegg 1: Informasjonsskriv til informanter om forskningsprosjektet

Informasjonsskriv: *Inkluderende byrom*

I dette informasjonsskrivet får du informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Forskningsprosjektet **Inkluderende byrom** er en masteroppgave med formål å undersøke hvordan midlertidige og eksperimentelle prosjekter kan bidra til å skape mer inkluderende byrom. Ved å studere intervensjoner og undersøke spennet mellom plan og spontanitet, har forskningsprosjektet som mål å avdekke om midlertidige byrom som strategi i byplanlegging kan bidra til mer levende og inkluderende byer. Byrommet er der mennesker møtes, og hvor store deler av dagliglivet foregår. For å ivareta interessen for og i byen, trengs det mer kunnskap om hvordan gode byrom skapes. Gode byrom blir gode møteplasser for lokalbefolkningen og for besøkende.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

UiT Norges Arktiske Universitet. Institutt for samfunnsvitenskap er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Forskningsprosjektet ønsker bred innsikt i hvordan byrom planlegges og oppleves. Derfor er informanter i dette studiet både planleggere, arkitekter og brukere av byrom.

Hva innebærer deltakelse i studiet?

Å delta i dette studiet innebærer å være med å produsere kunnskap om inkluderende byrom. Dette betyr å være med på intervju, samtale eller observasjon. Intervju og samtale vil ofte tas opp på båndopptager som blir skrevet ut i anonymisert form i ettertid. Intervju og samtale vil handle om dine erfaringer og meninger omkring inkluderende byrom. Observasjon innebærer at forskeren er til stede på aktiviteten, som arrangør og/eller deltaker og bruker det som foregår der i forskningsarbeidet. Ved noen tilfeller vil det tas bilder på aktiviteten. Du vil bli sprut direkte om dette og det er frivillig å delta også i dette.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet.

Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres direkte eller indirekte i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hva skjer med informasjonen om deg?

Alle personopplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Kun forskere knyttet til prosjektet vil ha tilgang til personopplysninger. Navnelisten på deltakerne i studien vil oppbevares adskilt fra de utskrevne intervjuene. Vi vil gjøre vårt ytterste for å sikre at deltakerne ikke er gjenkjennelige i publiseringer av prosjektet, med mindre deltakerne ønsker å være synlige.

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Prosjektet skal etter planen avsluttes i juni 2022. Datamaterialet skal anonymiseres ved prosjektslutt og vil kun oppbevares og brukes i anonym form etter dette, for å rapportere fra studien. Dersom det viser seg hensiktsmessig, vil dataen lagres i UiT Open Research Data. Dette er en dataarkiveringstjeneste for deling, gjenbruk, sitering og arkivering av forskningsdata for å fremme åpen og reproducerbar forskning. Sensitiv data vil ikke inkluderes i denne tjenesten.

Prosjektgruppen består av

Veileder, førsteamanuensis Anniken Førde og student, Kornelia Farnes.

Med vennlig hilsen,

Kornelia Farnes (student)

Anniken Førde (prosjektleder og veileder)

Vedlegg 2: Tematisk intervjuguide

Målgruppe: brukere av offentlige rom

- Hvordan bruker du byen?
- Kan fortelle om et byrom som betyr noe for deg?
- Hva ønsker du for byen?
- Hva mener du kjennetegner et godt byrom?
- Har du eksempel på et godt byrom i Tromsø?
- Hva er det som gjør dette til et godt byrom? (Er det eksempelvis lys, farger eller beplantning)
- Har du eksempel på gode temporære byrom?
- Hva gjør akkurat disse byrommene til gode møteplasser for deg?
- Hva syntes du om torgene i Tromsø? (Stortorget og Strandtorget)
- Hva er viktige kvaliteter i et byrom?
- Er offentlige byrom viktige?
- Hvorfor er det viktig?
- Hva kan kunst i offentlige byrom bidra med?
- Hvor mener du balansen mellom kaos og orden går i offentlige byrom?
- Hva mener du kjennetegner utviklingen av byrom de siste 20 årene?
- Er medvirkning i plan- og utformingsprosessen viktig?
- Hva er viktige hensyn å ta i en utformingsprosess?
- Er det viktig for deg å ha muligheten til å ytre din mening i byutvikling?

